הלכה · משנה תורה · מפרשים · אבן האזל · ספר עבודה

אבן האזל על משנה תורה, הלכות מעילה

הרב איסר זלמן מלצר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אבן האזל על משנה תורה, הלכות מעילה

הרב איסר זלמן מלצר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אבן-האזל-על-משנה-תורה-הלכות-מעילה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ג 4
הלכה ה 11
הלכה ו 14
הלכה ז 16
הלכה יג 20
פרק ב 22
הלכה ה 22
הלכה ו 24
הלכה יא 26
הלכה יב 27
הלכה יד 30
הלכה טו 30
הלכה טז 30
פרק ג 31
הלכה א 31
הלכה ט 32
הלכה יא 35
הלכה יב 39
פרק ד 44
הלכה ב 44
הלכה ז 46
הלכה ח 48
הלכה ט 48
פרק ה 57
הלכה ה 57
הלכה ו 65
הלכה ז 68
הלכה י 69
הלכה יד 70
פרק ו 70
הלכה א 70
הלכה ב 71
הלכה ז 73
הלכה ט 79
הלכה י 79
הלכה יא 79
הלכה יג 79
פרק ז 80
הלכה א 80
הלכה ב 83
הלכה ו 85
הלכה ז 85
הלכה ח 89
הלכה י 90
פרק ח 93
הלכה א 93
הלכה ג 96
הלכה ח 98

פרק א

הלכה ג

כל המועל בזדון לוקה ומשלם מה שפגם מן הקדש בראשו ואזהרה של מעילה מזה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו' ונדריך, [בפסוק וכל נדריך] מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל מבשר עולה הואיל וכולו לשם, והוא הדין לשאר כל קדש שהוא להשם לבדו, בין מקדשי המזבח בין מקדשי בדק הבית אם נהנה בהן שוה פרוטה לוקה, מעל בשגגה משלם מה שנהנה ותוספת חומש, ומביא איל בשני סלעים ומקריבו אשם ומתכפר לו וזהו הנקרא אשם מעילות, שנאמר וחטאה בשגגה מקדשי ד' והביא את אשמו וגו' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו וגו' ושילום הקרן בתוספת חומש עם הבאת הקרבן מצות עשה.

השגת הראב"ד, ואזהרה של מעילה מזה וכו' א"א ופשוטה מזו היא בתרומת הקדשים לא תאכל.

הכ"מ כתב בבאור השגת הראב"ד מהא דאיתא בסנהדרין דף פ"ד בהא דאמר רבי הזיד במעילה במיתה, וחכ"א באזהרה ואמר מ"ט דרבי דגמר חטא חטא מתרומה ורבנן אמר קרא בו בו ולא במעילה, ופירש"י וממעילה הוא דמעטיה קרא אבל אזהרה גמיר להזיד במעילה, ודברי הראב"ד לא משמע דכונתו לפירש"י דלפי"ז הוא רק מג"ש דחטא חטא מתרומה, וגם צריך להוסיף דאף דנתמעט מקרא דבו ולא במעילה זהו דוקא למיתה ולא נתמעט מאזהרה וזהו בודאי לא כ"כ פשוט שיכתוב הראב"ד ופשוטה מזו, ובפרט דמלשון זה משמע דמגופי' דקרא שמעינן אזהרה ולא מג"ש, ועוד דאם כונת הראב"ד מהא דחטא חטא מתרומה אין הלאו דתרומה מקרא דהיא בתרומת הקדשים לא תאכל, אלא מקרא דוכל זר לא יאכל קדש כדמוכח שם בסוגיא, וכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהל' תרומות הל' ה'.

לכן נראה דכונת הראב"ד הוא ממה דאמר ביבמות דף ס"ח ע"ב דמפרשינן קרא דבתרומת הקדשים לא תאכל במורם מן הקדשים לא תאכל שאינה חוזרת לחזה ושוק, וא"כ יש לנו אזהרה מפורשת דאסור לזר לאכול אפי' חזה ושוק שהם קדשים קלים וכ"ש קדשי קדשים כמו עולה אפי' לכהן שהוא כמו זר לגבי עולה, ואף שהרמב"ם כתב ואזהרה של מעילה וע"ז קבע הראב"ד השגתו ובאיסור חזה ושוק להדיוט הא אין מעילה, אבל קרא דלא תוכל לאכול בשעריך דכתיב בי' מעשר דגנך וגו' וכל נדריך וגו' ג"כ לא קאי על איסור חיוב מעילה אלא דמנדריך למד ר' שמעון במכות דף י"ז אזהרה לאוכל מן העולה לאחר זריקה, אבל לא משום דאיכא בזה חיוב מעילה דהא קרא דלא תוכל לא

מיירי דוקא בחיובי מעילה, וא"כ גם כונת הרמב"ם הוא על עיקר איסור אכילת העולה, ומזה למד על כל איסורי קודש, וחיוב מעילה נלמד מקרא דוחטאה בשגגה, ואף דאינו מבואר השגת הראב"ד דהא דברי הרמב"ם הוא ברייתא מפורשת במכות דדריש הכי ר"ש על אוכל עולה, צ"ל דסובר הראב"ד דברייתא דיבמות דאינה חוזרת לחזה ושוק דמפרש רב חסדא דהוא מקרא דבת כהן כי תהי' לאיש זר לא סברה כר"ש דכיון דאיכא קרא על בת כהן לאיסור חזה ושוק, ה"נ איכא לאו על כל איסורי קודש לזר וכן בעולה אפי' לכהן.

והנה כל זה אינו מבואר אלא לאיסור אכילה, אבל הרמב"ם הא כתב הלכה זו שהמועל בזדון לוקה, ועל זה כתב ואזהרה של מעילה מזה שנאמר לא תוכל וכו' ודין מעילה הא אינו דוקא באוכל, וגם בנהנה בלא אכילה מעל, ואיך רוצה הראב"ד ללמוד מהא דאינה חוזרת לחזה ושוק דבחזה ושוק לזר הא ליכא קרא לאיסור הנאה, אכן כבר הקשה המל"מ כאן לדברי הרמב"ם שלומד מקרא דלא תוכל לאכול וגו' דבקרא לא כתיב אלא איסור אכילה והביא דברי הלח"מ בפי"א מהל' מעה"ק דילפינן מהא דר' אבהו דכ"מ שנאמר לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, וע"ז הקשה המל"מ דהא באיסורי אכילה אפי' היכי דאסור בהנאה ליכא מלקות, וכתב המל"מ דעיקר קרא דנדריך לא אתא אלא לאיסור הנאה, דעל איסור אכילה איכא לאו דכליל תהי' לא תאכל, וכבר הקשיתי על דבריו בפי"א מהל' מעה"ק דהא הך דרשא מקרא דנדריך דריש כן ר' שמעון בברייתא במכות דף ט"ז ודריש בפי' על אוכל מן העולה, וכן כתב כאן הרמב"ם והארכתי שם בזה, ועיקר הדברים העליתי ע"פ ד' הרמב"ם בסה"מ דהיכי דכתיב עונש מפורש ילפינן אזהרה אפי' היכי דלא כתיב מפורש אלא מק"ו או משאר למודים, ולכן גבי מעילה דכתיב ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ילפינן אזהרה לאיסור הנאה מאזהרת אכילה, ולפי"ז נוכל לומר גם לדעת הראב"ד דאף דבהא דאינה חוזרת לחזה ושוק ליכא מלקות על הנאה, מ"מ היכי דנהנה באיסור מעילה שפיר ילפינן מהך קרא דכיון דאיכא איסור הנאה מקרא דאיסור אכילה, וכיון דאיכא עונש באיסור מעילה לוקין על איסור הנאה.

איברא דיש חילוק מהך לימוד דאנו למדין לדעת הרמב"ם מקרא דנדריך שאנו אומרים שעל נדרי הקדש כמו עולה איכא באזהרת אכילה איסור הנאה גם למלקות דקרא דונדריך הוא מין מסויים ואנו אומרים דבזה איכא אזהרה גמורה למלקות גם על ההנאה כיון דאיכא עונש מקרא דוחטאה, אבל לדברי הראב"ד שבא ללמוד מאיסור חזה ושוק דבאיסור זה ודאי לא נלמוד על אזהרת הנאה למלקות, וא"כ איך נלמוד מזה בנהנה מן

העולה דחייב מלקות, ואף דגם לדעת הרמב"ם דלומד מקרא דונדריך אינו דומה איסור הנאה לאיסור אכילה, דבאכילה שיעורו בכזית ובהנאה שיעורו בפרוטה, אך בזה יש לומר דבדין שיעורים הוא גדר כללי דעיקר שיעור אכילה בכזית ועיקר שיעור הנאה באיסור הקדש הוא בפרוטה, אבל עכ"פ נוכל לומר דכל האיסור של ונדריך הוא אזהרה גמורה גם באיסור הנאה, אבל קרא דבתרומת הקדשים לא תאכל דהוא על איסור חזה ושוק, הא באיסור זה ליכא אזהרה גמורה למלקות.

ומ"מ יש לומר בדעת הראב"ד דכיון דעיקר קרא דלא תוכל לאכול בשעריך אין באיסור אכילה אזהרה גמורה על הנאה, ומ"מ אנו אומרים דקרא דנדריך אנו למדין אזהרה גמורה למלקות בנהנה כיון דאיכא קרא דוחטאה, ה"נ אי ילפינן מקרא דהוא בתרומת הקדשים לא תאכל, כיון דהיכי דכתיב אכילה איסור הנאה במשמע אלא דאינו לוקה כיון דלא כתיב מפורש לכן באוכל קודש שיש בו איסור מעילה דכתיב וחטאה ילפינן בהך איסור הנאה גם אזהרה למלקות.

והנה במש"כ הרמב"ם כל המועל בזדון לוקה ומשלם תמה בגליון דהא אין לוקה ומשלם, וכן כתב הרמב"ם בפ"ו מהל' תרומות הל' ו' שהאוכל תרומה בזדון לוקה ואינו משלם שאין אדם לוקה ומשלם, וציין לתשובת דבר שמואל סי' שכ"ו ועיינתי בדבריו והאריך שם ולבסוף כתב דכמו דבמוש"ר קיי"ל דלוקה ומשלם משום דהוי קנס, ה"נ כאן במעילה דהוי כפרה דמי לקנס ולוקה ומשלם, והנה מה דעשה יסוד מדין מוש"ר, לפלא שלא זכר ד' התוס' בכתובות דף ל"ב ע"א בהא דפריך הגמ' על מה דתנן הבא על אחותו, דהא הוא חייב מלקות ואינו לוקה ומשלם והקשו התוס' דהא במכות אמרינן בטעמא דר"מ דאמר לוקה ומשלם בעדים זוממין דגמר ממוש"ר דהוי קנסא וסבר דע"ז נמי קנסא, וא"כ במתני' דמיירי בקנס מה פריך והא אין לוקה ומשלם, וכתבו ג' תירוצים ולכל התירוצים לרבנן גם בקנס אינו לוקה ומשלם, ואף דהדבר שמואל מיישב זה לשיטת הרמב"ם דיכול לסבור דלא כתוס', אבל בגמ' בכל הסוגיא שם הא מוכח דאף בקנס אינו לוקה ומשלם.

ולכאורה הי' אפשר לומר כתירוצו ולא בהיסוד שלו בקנס אלא דהיכי שהחיוב הוא לכפרה לא אמרינן קלב"מ וכן כתבו התוס' בכתובות דף ל' ע"ב בטעמא באוכל תרומה בשוגג ולא אמרינן קלב"מ דשאני שוגג דתרומה משום דתשלומין דידיה כפרה ולא ממונא ולכך לא שייך קלב"מ לפטרו, אבל באמת בד' התוס' שם מפורש דקרן וחומש דהקדש אינו משום כפרה, דכן מפורש בפסחים דאוכל חמץ של הקדש במועד לא מעל לרנב"י דסובר דחיוב כרת פוטר משום קלב"ם.

וראיתי להאור שמח שכתב לחדש דדין אינו לוקה ומשלם הוא דוקא היכי שחיוב המלקות וחיוב התשלומין באין על שני דברים דהוי שני רשעיות, אבל היכי דבאין שניהם על דבר אחד לא נתמעט מכדי רשעתו דהוי חד רשעה, ולכן גבי מועל מן ההקדש הוא איסור אחד שחייבין עליו ממון ומלקות, והנה יש לכוין דבריו עם דברי התוס' בב"ק דף ד' ד"ה כראי אדם שאינו משלם את הכופר שכתבו הקשה ריב"א מה חומרא היא האי דאין משלם את הכופר משום דקלב"ם, ותירץ דשוגג נמי פטור מדתנא דבי חזקיה, וכתבו ע"ז בשם ר"י דלא מיפטר כאן משום קלב"ם ולא בשוגג מדתדב"ח דבפ"ב דרשינן מעליו ולא על האדם דאדם פטור מכופר, אבל אי לאו קרא דעליו הוי ילפינן אדם משור שיתחייב מיתה וכופר, ותדב"ח דפוטר אפי' שוגג היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה, ומפורש בד' התוס' כד' האור שמח דהיכי ששני החיובים הוא על דבר אחד לא מיפטר משום קלב"ם.

אכן בכתובות דף ל"א ע"א בתוס' ד"ה רב אשי אמר כתבו ומיהו ממון ונפשות בחד גברא פטור כיון דמתקיים בו קצת הזמה, וקשה על דבריהם ממה שכתבו בדף ל"ב ע"ב בתוס' ד"ה שלא השם שכתבו ואין נראה לר"י דלא מסתבר שלא יהיו חייבין ממון ומלקות, כיון שרצו לחייבו שניהם, ואמרתי בזה דיש חילוק מדין כדי רשעתו לדין אם לא יהי' אסון דמטעם כדי רשעתו היכי שבאין לחייבו שניהם הוי רשעה אחת, אבל דין לא יהי' אסון כיון דאמר קרא דהיכי דאיכא אסון לא יענש בזה אפי' היכי דאינו אלא משום רשעה אחת לא יענש מיתה וממון, לכן כתבו בדף ל"א דממון ונפשות בחד גברא פטור, כיון דמתקיים בו קצת הזמה, ולפ"ז במה שכתבו התוס' בב"ק דצריך קרא דעליו ולא על האדם דאי לאו קרא הוי מחייבינן מיתה וכופר קשה, ולכן יש לומר דטעם התוס' דהי' אפשר לחייב זהו משום דבכפרה לא שייך קלב"ם כמו שכתבו בדף ל' על אוכל תרומה בשוגג וממילא אין לנו יסוד מד' תוס' דב"ק לדברי האור שמח אבל יש יסוד לדבריו מד' התוס' דדף ל"ב וכמו שבארנו דעל מלקות וממון היכי דהוא משום דבר אחד לא אמרינן קלב"ם אבל באמת מד' התוס' אלו ג"כ אין להוכיח כדבריו, דדוקא גבי הזמה דצריכין הב"ד לעשות להעדים כאשר זממו, וכיון שרצו להפסידו שניהם ודאי צריך לחייבם כאשר זממו בעדותן אבל גבי מעילה אף דהוא איסור אחד מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך, אבל לא מוכח בקרא דצריך לחייבו ממון ומלקות, דקרא דכתיב ואת אשר חטא מן הקודש ישלם אינו מוכח דבא לחייבו תשלומין עם המלקות שחייב מקרא דלא תוכל לאכול דהא קרא קאי באוכל בשוגג כדכתיב בתחלת הפרשה וחטאה בשגגה, וממילא אפשר דבמזיד אינו חייב תשלומין מכיון שהוא חייב מלקות.

ובעיקר ד' האור שמח הנה כתב בעצמו דממה דאמר הגמ' לר"מ דאמר לוקה ומשלם דיליף ממוש"ר ופריך מה למוש"ר שכן קנס קסבר ר"מ עדים זוממין נמי קנסא, ומוש"ר הוא איסור א' דגמרינן מלא תלך רכיל, וכתב בזה עפ"מ שהקשו התוס' בכתובות דף ל"ב בהא דתנן דבא על חייבי לאוין חייב קנס דהא אין לוקה ומשלם, והקשו דהא בקנס מודו רבנן לר"מ דלוקה ומשלם, ותירצו דכיון דרבנן סברי דעדים זוממין ממונא ועיקר מלקות ילפינן מעדים זוממין, א"כ לא מחלקינן בין ממון לקנס ולא ילפינן ממוש"ר, ובזה כתב האור שמח דטעמא דרבנן דלא ילפי ממוש"ר משום דהוא איסור אחד, ולדבריו בזה פליגי ר"מ ורבנן בהך סברא, וזה קשה דהו"ל להגמ' לפרש דזהו טעמא דרבנן.

ולכאורה הי' אפשר לומר דבלאו כזה דגלי קרא דמשלם דאמרינן דמשלם ואינו לוקה הוא דוקא היכי דנוכל לומר דעיקר הלאו בא לתשלומין, וכמש"כ הרמב"ם פ"א מה' גנבה דהוי לאו הניתן לתשלומין, ועמש"כ פ"א מה' גזילה, אבל לאו דלא תוכל הא עיקרו בא למלקות דרק באיסור מעילה שייך תשלומין, וכיון דגלי קרא במעילה דחייב לשלם נפרש דגלי קרא דבזה לוקה ומשלם, אבל באמת א"א לומר כן דהא בלאו דחובל בחבירו דהוא לא יוסיף דגלי קרא לתשלומין לא נוכל לומר דעיקרו בא רק לתשלומין דהא הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה ומ"מ בהכאה דשוה פרוטה משלם ואינו לוקה.

ונראה דיש לבאר שיטת הרמב"ם ע"פ ד' המאירי בב"ק דף ע' גבי עקוץ תאנה מתאנתי במה דאמר שם רבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו דפירש"י משום דחייב לציי"ש והמאירי כתב שם הובא בש"מ וז"ל, ויש שאין גורסים מי אמרינן ליה זיל שלים, אלא ודאי אמרינן ליה זיל שלים וכן בלקוט תאנה מתאנתי ותקנה לי גנבתך ב"ד מחייבין ליתן, וכן החוסם את הפרה משלם לא אמרו אין אדם מת ומשלם אלא בדבר הבא דרך נזיקין, אבל בדבר שקבלו עליו דרך משא ומתן ואף אם לא קבל עליו מ"מ הרי הוא כמו שקבל הואיל ומן התורה הוא, וכן מכר בשבת בלקיטת תאנים מכירה היא ומשלם בב"ד, אך המאירי סיים ואין לשון הסוגיא מוכחת כדבריהם עכ"ל, ונראה דעיקר הסברא שכתב המאירי אפשר לומר אפי' לפי גירסתנו והיינו דלא שייך קלב"ם אלא אם הוא בדרך עונש, אבל מי שנהנה מממון חבירו ונתחייב בדמים אין זה בדרך עונש, וכמו שכתב המאירי דאף אם לא קבל עליו הרי הוא כמו שקבל הואיל ומן התורה הוא, וכונתו דאינו מדין עונש אלא שצריך מד"ת לשלם מה שנהנה משל חבירו, ובזה אפשר לבאר מה דאמר הגמ' במכות דף ט"ז גבי משכון כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם דהתם הוא רק משום שנתחייב משום לא תבוא, אבל לא לקח ממון חברו לעצמו, ועיין מש"כ בזה בפ"ג מהל' מלוה הל' ד'.

ולפי"ז נאמר דבהא דעקוץ תאנה מתאנתי הא מעיקר מעשה המכירה של הגניבה ע"י שהגנב יקוץ תאנה מתאנתו של הלוקח אם הי' הלוקח קונה באמת הגנבה הי' שפיר ע"פ דברי המאירי דלא שייך כאן דין קלב"ם, אבל באמת הא לא קנה הלוקח הגנבה אם לא הי' מקודם יאוש, וכיון דלא קנה הלוקח הגנבה א"כ לא קנה הגנב התאנה, אלא דהגמ' אמר דחייב בדו"ה אם מכר קודם יאוש משום ששנה בחטא, וא"כ צריך שעכ"פ יהי' כאן גדר מכירה, והוא דאף שהלוקח לא קנה הגנבה ומטעם זה לא קנה הגנב את התאנה, מ"מ יוכל הלוקח לתבוע בדמים להגנב אם תאבד התאנה בפשיעה, דהא הוא נטל התאנה מדעתו ע"מ למכור, וגם במקח טעות כתבו התוס' דהוי ש"ח, וכיון שנתחייב הגנב להשיב התאנה יש כאן ע"כ גדר מכירה על הגנבה שבשביל חיוב התאנה מכר הגנבה אף שבאמת המכירה לא נתקיימה, אבל יש גדר מכירה ושנה בחטא, ועכשיו מבואר מה דפריך הגמ' דכיון דהגנב קלב"מ במה שנתחייב משום שבת בעקיצת התאנה, וממילא לא נתחייב בחיוב השבה על התאנה, כיון דבאמת לא לקח התאנה בשביל הגנבה כיון שהלוקח לא קנה הגנבה, וא"כ אין זה אלא חיוב גרידא בשביל שנטל התאנה, ובזה שפיר שייך שהקלב"ם יפטור אותו מחיוב זה, כיון שאין זה חיוב בשביל מה שקנה מחבירו.

איברא דהוא גמ' מפורשת דגם במועל בהקדש שייך קלב"מ והוא בפסחים דף כ"ט ע"א דתניא אכל חמץ של הקדש במועד מעל, ויש אומרים לא מעל, ואמר הגמ' מאן יש אומרים ר' נחוניא בן הקנה דסבר דחייבי כריתות פטורין מתשלומין, ומפורש להדיא דשייך קלב"מ גבי מעילה, אך יש לומר דהברייתא הא איירי שם בעיקר דין מעילה בשוגג דחייב בקרן וחומש ואשם, וחיוב חומש הא אינו בשביל מה שנהנה משל הקדש אלא בשביל החטא, וכדכתיב וחטאה בשגגה וגו', ואת אשר חטא מן הקדש ישלם וחמישיתו יוסף עליו, וכיון דליכא חומש ליכא אשם וכמו שכתבו התוס' שם בד"ה ר' נחוניא היא דכיון דפטור מקרן וחומש פטור נמי מקרבן, שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרן וחומש, ואף שהתוס' כתבו כיון דפטור מקרן וחומש ולפי דברינו לדעת הרמב"ם בקרן חייב, יש לומר לדעת הרמב"ם דכיון דחזינן דקרבן האשם תלוי בדין התשלומין וכיון דמצד דין החטא שחטא בהמעילה הי' פטור גם מקרן, ורק שצריך לשלם בשביל שנטל ממון הקדש, ומשום זה פטור מחומש לכן אינו חייב אשם, שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרן וחומש משום חטא מעילה.

אכן עוד אנו צריכין לבאר הא דאמר רבא אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו דלפי גירסתנו אמר בהדיא דכי תבעה ליה קמן בדינא לא אמרינן ליה זיל הב לה אתנן, ולפי"מ שכתבנו הא כאן א"צ להיות נפטר משום קלב"מ כיון שהתנה ליתן לה האתנן בשביל

שתיבעל אליו וכן עשה שבעלה, ומשום זה הא פי' המאירי דלא כגירסתנו, אלא דבאמת לא שייך כאן קלב"מ, אבל לפי גירסתנו צריך לבאר, והבאור אפשר אם לא נאמר כסברת המאירי אלא היכי שלקח ממון חברו ונהנה ממנו ונתחייב מיתה באותה שעה דלא יפטר מדין קלב"מ דאין זה גדר עונש, כיון שנתחייב מסברא ולא מדין חיוב חדש, אבל היכי שמן הסברא אינו דין שיתחייב אף שע"פ התנאי שהתנו ביניהם צריך הוא להתחייב בזה שפיר שייך קלב"מ דא"א לחייבו בחיובי ממון באותה שעה שמתחייב בחיוב מיתה, ולכן בחיוב אתנן אף שכפי מה שהתנה עמה ליתן לה האתנן כשתיבעל אליו הא מועיל תנאו ומתחייב, אבל אינו דומה למי שלקח באותה שעה ממון חבירו דבזה שבעל אותה הא באמת לא לקח ממנה כלום, ולהדיא אמר הגמ' בב"ק דף ל"ב הנאה לתרווייהו אית להו, וא"כ אין חיוב האתנן אלא משום שהתנה והתחייב, ובזה שפיר שייך קלב"מ לפי גירסתנו ולא כמו שכתב המאירי לפי הגירסא שהביא דגם בזה לא שייך לומר קלב"מ.

וכן צ"ל לפי דברינו גבי החוסם את הפרה דאמר הגמ' דשייך בזה קלב"מ, דאין בזה דין לוקח ממון חברו אלא דכיון דאיכא לאו דלא תחסום כבר נתחייב בזה להניח הפרה לאכול בדישתה והיכי שהפרה של חבירו חייב לשלם לחבירו מה שהי' לו זכות שתאכל פרה שלו בדישתה, אבל אין אנו אומרים בזה דהוי כמו שלקח החוסם הדישה של חבירו במה שחסם את פרתו בדישתה דהא עוד לא זכה בהדישה שתעשה שלו, ובאמת הקשו הראשונים בש"מ דף צ"ב בהבעיא אם פועל משלו אוכל או משל שמים, דמסקינן דמשל שמים אוכל, ואם אמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו דאין לו זכות בהפירות ויש לו רק זכות לאכול, והקשו דא"כ למה משלם בחוסם את הפרה כיון דלא זכה בעל הפרה בהדישה קודם שאכלה דהא איתקש שור לאדם בדף פ"ט וכתבו דמ"מ כיון דאיכא אזהרת לא תחסום, לכן אף דלא זכה בעל הבהמה בהדישה, אבל הי' לו זכות שהבהמה שלו תאכל בדישתה, וכיון שחסם אותה גרם לו היזק בזה וחייב החוסם לשלם, ואפשר דהוא באמת מדינא דגרמי, וא"כ עכ"פ שפיר שייך בזה דין קלב"ם כיון שלא נטל ממון חבירו.

והנה עוד עלינו לבאר במה חלוק דין מועל בזדון דסובר הרמב"ם דלוקה ומשלם, וגבי אוכל תרומה במזיד כתב דאינו לוקה ומשלם דזהו עיקר הקושיא שהקשה הדבר שמואל, ונראה דזה נוכל ליישב בפשיטות דהא קיי"ל דמזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור, וא"כ אוכל תרומה שלא זכה בה כהן אינו כנוטל ממון חבירו, אלא שהתורה חייבה באוכל תרומה בשוגג לשלם קרן וחומש, וסובר הרמב"ם דמקרא זה היינו למדין גם על מזיד לחייבו בקרן, אבל שפיר שייך לפטור בזה מדין קלב"ם כיון דאינו כנוטל ממון חבירו

דהא אוכל מתנות כהונה פטור.

אח"כ ראיתי בדברי המאירי בפסחים דף כ"ט ע"א שכתב וז"ל, ומ"מ אם הי' מזיד בהקדש אינו מביא קרבן מעילה שהרי אין מעילה במזיד, אלא שלוקה ומשלם את הקרן, ואע"פ שאין אדם לוקה ומשלם הקדש שאני, או שמא בכדי מה שנהנה, וכונתו לדברי הרמב"ם ובא ליישב דבריו, אבל כוונתו עוד אינו מבואר לגמרי. ומה שכתב הקדש שאני יש לומר דכונתו לחלק מתרומה במזיד דאינו לוקה ומשלם ויהי' כונתו כמש"כ, ומה שכתב או שמא בכדי מה שנהנה, משמע דכונתו דיותר ממה שנהנה כבר הוי בגדר עונש, אבל בדברי הרמב"ם לא משמע כן.

הלכה ה

הביא מעילתו עד שלא הביא אשמו לא יצא, נסתפק לו אם מעל או לא מעל פטור מן התשלומין ומן הקרבן, הרי הוא כתחלת הקדש ואם נהנה בו מוסיף חומש על החומש, וכבר בארנו כמה פעמים שהחומש אחד מארבעה מן הקרן עד שיהיה הוא וחומשו חמשה.

השגת הראב"ד, שלא הביא אשמו לא יצא א"א אינו משוה עם הגמרא של פרק הגוזל רבה.

הביא מעילתו, עיין בכ"מ מדברי הר"י קורקוס שהרמב"ם קורא אשמו להקרבן ומעילתו לקרבן מעילה, אבל לפי דבריו הרמב"ם אינו אוחז לשון הברייתא, אבל עיין בס' קרבן אהרן על התו"כ שכותב דגירסת הרמב"ם בודאי כן גם בגמ' וראיתי בדקדוקי סופרים בב"ק שם שכן הגירסא בכת"י כלשון הרמב"ם.

ב) **והחומש** הרי הוא כתחלת הקדש ואם נהנה בו מוסיף חומש כתב האור שמח וז"ל, זה הלשון סתום דאטו בסוף הקדש מי ליכא מעילה כדפריך גמ' תמן רק לענין אם פודה את החומש אם צריך להוסיף חומש אמר דכתחלת הקדש דמי, ובהלכות ערכין היה לו להביאו ומאי אסמכיה כאן אם נהנה בו וצ"ע עכ"ל, והנה בב"מ דף נ"ד מבואר לפי גירסתנו כדברי האור שמח דהאבעיא הוא על פודה החומש, דמייתי הא דתנן הפודה את הקדישו מוסיף חומש, וע"ז פריך ותיפוק ליה דהו"ל הקדש שני, ומייתי הא דאמר רבא חומש כתחלת הקדש דמי, ואח"כ פשיט דמקיש חומשו לכסף ערכו ומוסיף חומש, אבל רש"י שם כתב הכי גרסינן ותנן הפודה את הקדשו ולא גרסינן הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה כו' דההיא במעילה קא מיירי וגבי מעילה לא כתיב ויסף אלא יוסף וכו' עכ"ל, אכן בש"מ הביא רש"י וכתב אבל ר"א גריס ליה וז"ל שאילתו של רבא בהקדש הוא שכתוב בו ויסף חמישית כסף ערכך עליו ותנן הנהנה ש"פ מוסיף חומש, אבל

חומש על חומש לא תנן, ובזאת שאל רבא אם נתן את הקרן ולא נתן את החומש היש עליו לתת חומש על חומש כאשר יש עליו בגזל ובתרומה, ופרט את ספיקו ואמר טעמא מאי גבי תרומה כתיב ויסף חמישיתו וחייב חומש על חומש, או דילמא בתרומה כתיב חמישיתו שדית ליה ו' דויסף הואיל ומופנה הו"ל חמישיתיו, אבל בקדש חמישית כסף ערכך כתיב וכי שדית ליה לו' דויסף וכו' והנה דברי הר"ח באמת תמוהים משום קושיית רש"י דגבי מעילה לא כתוב ויסף אלא יוסף היינו וחמישיתו יוסף עליו, והר"ח עוד תמוה יותר דגורס להדיא חמישית כסף ערכך ופסוק זה הוא בפודה את הקדשו, והנה עיקר הגירסא ופי' הר"ח דהבעיא היא אם נתן את הקרן ולא נתן את החומש הוא תימה גדולה דאיזה דין חומש שייך אם לא נתן את החומש שישלם חומש על חומש, ואיזה מעילה יש בזה ובפרט דאין החומש מעכב.

ונראה דכונת הר"ח הוא אם הפריש החומש ולא נתן אותו לגזבר ונשאר אצלו ואכלו דבזה בעי אם חייב חומש על אכילתו, אבל אם כבר נתן אותו לגזבר ונעשה ברשות הקדש אין חילוק אם בא להקדש בנדבה או שבא ע"י נתינת חומש, ואף דאמרינן גבי הקדש דכל היכי דאיתיה בי גזא דרחמנא איתא, מ"מ איכא נ"מ שכל זמן שלא בא לרשות הקדש עדיין שם חומש עליו, אבל מכיון שבא לרשות הקדש ממש אין חילוק בנכסי הקדש ובכולם יש דין מעילה להוסיף חומש. לכן כתב הר"ח שנתן את הקרן ולא נתן את החומש היינו החומש שהפריש כבר וע"ז הוא הבעיא אם מפריש חומש על חומש.

עתה צריך לבאר למה נקיט האבעיא בדין חומש של נהנה מן ההקדש ולא בדין פודה את ההקדש, ובפרט דקרא דמייתי ויסף חמישית לא כתיב בנהנה אלא בפודה, וכמו שהקשה רש"י על גירסא זו, ונראה דכיון שבארנו שכל הבעיא היא בנהנה רק אם הפריש חומש ולא מסר לגזבר וכמש"כ הר"ח ולא נתן את החומש, לפי"ז נוכל לומר דדוקא בחומש של נהנה מן ההקדש יש נ"מ בין שרק הפריש את החומש ובין מסר החומש לגזבר, דדין תשלומי המעילה הקרן והחומש אינו אלא חיוב שחייבתו התורה, אבל בפודה את ההקדש הא עיקר דין פדיון הוא שיתן הפודה הכסף להקדש, וכדכתיב ונתן הכסף וקם לו כדאמר בב"מ דף נ"ד, ואף שהכתוב לא נאמר כן כמו שכתבו התוס' בשבת דף קכ"ח ע"א דאין הפסוק כן אלא ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו, אך כבר כתבו במקום אחר דסמכו על מה דכתיב אח"כ ונתן את הערכך, עכ"פ מפשטה דגמ' מוכח דדין פדיון עיקרו בנתינת הכסף להגזבר, וכיון דקרא דוקם לו כתיב על החומש, א"כ עיקר דין החומש הוא ג"כ בנתינתו יחד עם הקרן.

איברא דבב"מ דף נ"ד אמר דאם חומש אינו מעכב אמרינן דד' בד' פריק ואכנפשיה

מוסיף חומש וקיי"ל דחומש אינו מעכב, אלא דמ"מ יש לומר דאף דאין החומש מעיקר הפדיון אבל מצותו הוא להוסיף על הקרן וליתנו לגזבר בשעת הפדיון, ולפי"ז יש לומר דאף דאם לא נתן אלא הקרן וההקדש נפדה דאין החומש מעכב מחוייב הוא ליתן החומש כדאמר שם דמותר להנות מההקדש אחר נתינת הקרן בערב שבת דלא חיישינן שמא יפשע ולא יתן החומש הואיל והגזברים תובעים אותו, ומ"מ כיון דלכתחלה עיקר דין הפדיון הוא שיתן הקרן עם החומש, וכן מוכח ממה דבעי שם הרי אמרו הקדש אינו מתחלל על הקרקע חומש מהו שיתחלל על הקרקע, ומוכח דאף דאמר מקודם דאם חומש אינו מעכב ד' בד' פריק ואכנפשיה מוסיף חומש מ"מ יש בחומש דין חילול שגם בהחומש מתחלל ההקדש, ולכן עיקר דין הפדיון בנתינת הקרן והחומש להגזבר, ולפי"מ שבארנו בדברי הר"ח דאחר הנתינה להגזבר אין חילוק בין קרן לחומש שכבר נעשה ברשות ההקדש לגמרי וכשאר ממון הקדש, א"כ לפי דין הפדיון לכתחלה אין מקום להסתפק אם מוסיפין חומש על חומש בחומש של פדיון הקדש, ולכן קבע הגמ' האבעיא על דין חומש של מעילה, דזה אינו אלא חיוב ואין דין שלכתחלה יתן החומש יחד עם הקרן להגזבר, ובזה שפיר אפשר דלכתחלה יפריש החומש שהוא בביתו שיהי' לשם תשלום החומש להקדש, וכ"ז שלא נתנו לגזבר עדיין שם חומש עליו, וע"ז בעי אם מפריש חומש על חומש כשנהנה בו.

והיה אפשר לומר עוד דמשו"ה לא בעי בחומש של פדיון הקדש משום דהא פליגי בגמ' אם חומש מעכב או אינו מעכב, ולמ"ד חומש מעכב יש לומר דבעי נתינה גם בחומש, וכיון שבא ליד גזבר כבר הוי כמו קרן כמש"כ ולכן הי' אפשר לומר דלא נחית לפלוגתא ובעי יותר בחומש דמעילה דליכא פלוגתא, אבל א"א לומר כן דלפי"ז מה פשיט מקרא דויסף חמישית כסף ערכו הוקש חומש לכסף ערכו מה על כסף ערכו מוסיף חומש אף על חומש מוסיף חומש, ולפימש"כ הא אין דרשא זו אפשר אלא למ"ד אין חומש מעכב, וקשה לומר דבעל האיבעי נחת למיבעי גם למ"ד חומש מעכב, ופשיט ליה ממה דדרש למ"ד אין חומש מעכב, ע"כ צ"ל כמש"כ דלכו"ע לכתחלה צריך ליתן החומש עם הקרן ולפדותו יחד, ולכן לכתחלה לכו"ע א"א הבעיא על חומש של פדיון ומשום זה קבע הבעיא על חומש של מעילה.

ועכשיו מבואר מה שקבע הרמב"ם הלכה זו דמוסיפין חומש על חומש בחומש של מעילה דאף דפסק דאין חומש מעכב והי' אפשר לקבוע הך דינא בדין חומש של פדיון אם נתן את הקרן ואח"כ הפריש החומש שיהי' להשלמת הפדיון, מ"מ כיון דהגמ' קבעה הך דינא בדין חומש של מעילה כתבו ג"כ כאן וסמך בהל' ערכין בדין חומש של פדיון

שנלמוד מכאן דהחומש הוא כתחלת הקדש, ולא כתבו שם ביחוד דאין דרכו לכתוב מה שלא הוזכר בגמ'.

הלכה ו

יש דברים שאין חייבין עליהן מעילה מדברי תורה אבל אסור ליהנות בהן מדברי סופרים, והנהנה מהן משלם קרן בלבד ואינו מוסיף חומש ואינו מביא אשם.

יש דברים, כ' הכ"מ בפ"ג דמעילה שנינו שיש דברים שאין נהנים מהם ולא מועלים, ופרש"י בפ"ד דנזיר דף כ"ח לא נהנין מדרבנן, ובריש מעילה דף ב' אמרינן שדברים שאין מועלין בהם אלא מדרבנן אין משלמין חומש עכ"ל, והנה במה שהביא הכ"מ ממתני' דמעילה תנן שם ג"כ דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין, ולדברי הכ"מ צ"ל דבזה ג"כ לא נהנין מדרבנן אבל בירושלמי דיומא פ"ב הובא בד' הריצב"א בתוס' ביומא דף נ"ט ע"ב מבואר להדיא דדישון מזבח הפנימי אסור בהנאה מדאורייתא, ולמד כן מקרא דאל מקום טהור, ועיין במה שהארכתי בזה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין הל' ט"ו במה שכתב הרמב"ם שגם אחר שמוציאין הדשן מחוץ לעיר אסור ליהנות בו דלשיטת הרמב"ם ילפינן מקרא דושמו שני דינים א' דעד שהניחו לתרומת הדשן אצל המזבח יש בו מעילה, ב' דגם אחר שהניחו שכבר אין מועלין בו מ"מ כיון שקבע לו הכתוב מקום שיהיו מונח אסור בהנאה וכמו שפירש"י בסוף תמורה בהא דמוקים הגמ' הא דתניא דאפר הקדש לעולם אסור בתרוה"ד דתניא ושמו בנחת ושמו כולו ושמו שלא יפזר ופירש"י דכיון דצריך גניזה אסור בהנאה, והיינו דגם אחר שהניחו דכבר אין מועלין מ"מ אסור בהנאה, וזהו שכתב הרמב"ם שם דאסור ליהנות בו אחר שכתב הדרשה דושמו בנחת, ולכן ילפינן מדין תרוה"ד אחר שהניחו אצל המזבח, לשאר הדשן אחר שהניחו בבית הדשן, ובפי"ט מהל' פסוה"מ הל' י"ג כתב הרמב"ם כל הנשרפין של הקדש אפרן מותר חוץ מדשן מזבח החיצון והפנימי והמנורה, ומוכח דכל הדשנים האלו דין אחד להם בדין איסור הנאה וכולם אסורים מדאורייתא.

ומה שהביא הכ"מ מד' רש"י בנזיר דף כ"ח ע"ב דברי רש"י שם אינו על דישון מזבח הפנימי אלא על דמי חטאת שהולכים לים המלח, אך דברי רש"י צריכים באור שכתב וז"ל לא נהנין ולא מועלין, כדאמר מר חטאות המתות ודמי חטאת ההולכים לים המלח בכולם לא נהנין ולא מועלין, לא נהנין מדרבנן ולא מועלין משום דלאו בר הקרבה נינהו, וקשה דהא ה' חטאות המתות הלכה למשה מסיני, וכן הוא דמי חטאת ההולכים לים המלח, ואיך אפשר שמדין תורה מותר להנות בהן וא"כ יהי' מותר לאכלם, וכן רש"י שם במתני' דמעילה דף י' ע"ב כתב לא נהנין מהם לכתחלה הואיל וקדושין הן, ואם נהנין

מהם אין מועלין בהן מדאורייתא אלא מדרבנן ואינו משלם אלא קרן בלבד עכ"ל, וזהו מה דאמר הגמ' בריש מעילה דזהו מקור דברי הרמב"ם כאן לדין מעילה, גבי קדשי קדשים ששחטן בדרום דמה דתנן מועלין בהם הוא מדרבנן, ומה איכא בין דאורייתא לדרבנן, דאורייתא משלמין חומש דרבנן לא והיסוד שם הוא מימרא דעולא קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה, ולמדין אנו מהך סוגיא דליכא מעילה, מדאורייתא, אבל לא למדנו דליכא איסור הנאה מדאורייתא ומבואר שדברי רש"י בנזיר אינם מובנים, ועוד יותר שדבריו בנזיר סותרים לדבריו בעיקר מקומם בדין ה' חטאות המתות שעל לא נהנין לא כתב מדרבנן אלא הואיל וקדושים הם, ומוכח דהוא מדאורייתא ורק על מעילה כתב אין מועלין בהם מדאורייתא אלא מדרבנן, ונ"מ לשלם קרן כפירש"י שם.

והנה בבאור דברי רש"י שלא יסתרו דבריו זא"ז, נראה דיש חילוק בין קודם מיתתן של חטאות המתות ובין לאחר מיתתן, דזה ודאי דכיון שהוא הלמ"מ שימותו, אסורין מדאורייתא לאכלן וגם ליהנות בהן אבל אחר שימותו כיון שעיקרם היו עומדין לאכילה בין לאכילת אדם בין לאכילת מזבח, ולכן כיון שנעשו נבלות אין בהם שום צורך קודש ובטלה קדושתן ולכן גבי תרוה"ד כתב רש"י בסוף תמורה דכיון דכתיב ושמו וצריכים גניזה הרי הצריכה התורה בהן דין מיוחד שגם כשיניחו אותם במקומם יהיו מונחים, ולכן אף שאין בהם יותר דין עשיית מצוה מ"מ אסורים בהנאה מן התורה, אבל חטאות המתות כיון שאין בהם דין אלא שיומתו ולכן אחר מיתתן כבר פקע קדושתן ומה דאמר עולא קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה, בזה מפרש בפירש"י שגם איסור הנאה ליכא מן התורה כיון דלא חזו להקדש לשום דבר וכמש"כ רש"י שם ריש מעילה דאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים, ואין בהם שום דין מן התורה מה לעשות בהם אחר מיתתן, וזהו באור ד' רש"י בנזיר דכונתו על חטאות המתות לאחר מיתתן, אבל במעילה דף י' דמפרש מתני' ולד חטאת וכו' תמות ולא נהנין ולא מועלין כונתו לפרש אם נהנו קודם שמתות, ובזה שפיר מפרש דרק לא מועלין כיון דלמיתה אזלי, אבל בהנאה אסורין מדאורייתא.

והנה כל זה בארנו בד' רש"י, אבל בד' הרמב"ם כאן לא נוכל לומר כן, שכתב בסתם יש דברים שאין חייבין עליהם מעילה מדברי תורה, אבל אסור ליהנות בהן מדברי סופרים, ומשמע מדבריו דכל אלו שאין חייבין עליהם מעילה מד"ת האיסור הנאה בהן ג"כ אינה מד"ת אלא מד"ס וקשה מדין דישון מזבח הפנימי לפי"מ שביארתי למעלה, ועוד יותר קשה מחמש חטאות המתות דתנן לא נהנין ולא מועלין, דא"א לומר דמד"ת מותר ליהנות, דהא זהו הלמ"מ שימותו, ונראה דממה שכתב הרמב"ם מדברי סופרים אינו מוכרח

דכונתו מדרבנן, דכבר ידוע שדרכו לכתוב מדברי סופרים גם על דאורייתא ממש אלא שאינו מפורש בתורה רק מאיזה למוד מדרשת חז"ל או מי"ג מדות, וכמו שכתב בפ"א מהל' אישות דקדושי כסף הוא מד"ס, וכבר הביאו המ"מ והכ"מ שם מדבריו בס' המצות, איברא דבפ"ג הל' א' כתב קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה אבל מועלין בהן מד' סופרים, ובזה אמר הגמ' בריש מעילה להדיא דהוא מדרבנן, אבל זה לא קשה דבודאי קורא גם על של דבריהם מדברי סופרים, וכמו שכתב שם בפ"א הל' ז' בדין שניות לעריות, שכתב ויש נשים אחרות שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים, והן הנקראות שניות לעריות, ומפורש ביבמות דכ"א דשניות מדרבנן, וכן בפ"ט מהל' מאכ"א הל' ד' כתב דבשר חיה ועוף בחלב מותר לבשלו ואסור באכילה מדברי סופרים, כדי שלא יפשטו העם ויבואו לידי איסור בשר בחלב של תורה, לכן שפיר נוכל לומר דמה שכתב כאן בדין איסור הנאה, מדברי סופרים, זהו רק שאינו מפורש איסורן בתורה.

הלכה ז

כל קדשי מזבח בין ק"ק בין קדשים קלים אסורים בגיזה ועבודה שנאמר לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך, וה"ה לשאר קדשים, והגוזז את השור או העובד בצאן לוקה מן התורה, ותולש אינו כגוזז, ויראה לי שאינו לוקה עד שיגוז כדי רוחב הסיט כפול, ולא יהי' זה חמור משבת.

כדי רוחב הסיט, בס' הר המוריה עמד בזה דבבכורות דף כ"ה פריך בהא דתניא בפרה, דאם יש בה ב' שערות שחורות, גוזז במספרים, דהא איכא איסור גיזה, וכתב מקודם משום דחצי שיעור אסור מה"ת, וכתב עוד דהא בשערות חייב בשבת בנוטל ב' שערות, אלא שהקשה דבאמת למה חייב בזה ולמה חמור מגוזז צמר ולא העלה דבר ברור, והנה לא הזכיר שהתוס' בשבת דצ"ד כתבו דמה דחייב בנוטל צפרנים הוא למ"ד משאצל"ג חייב, וכן הוא בנוטל ב' שערות שרוצה שהשערות לא יהיו עליו, אבל בגוזז צמר החיוב הוא בשביל שצריך להצמר, ובזה יש שיעור של רוחב הסיט, אכן הריב"ש בסי' שצ"ד הביאו המג"א סי' ש"ג כתב דאפי' למ"ד משאצל"ג פטור, חייב בנוטל צפרניו, דבשבת יש איסור גיזה אפי' היכי שאינו צריך להצמר אלא כונתו לנקות העור שהי' כן במקדש בעורות תחשים, ולפי"ז צריך באור למה פשוט להרמב"ם דפחות מכדי רוחב הסיט פטור מלאו דלא תגוז אף בגוזז שערות. דהא אפשר ג"כ שגוזז השערות כדי לנקות העור ובשבת כה"ג חייב, והרמב"ם הא הזכיר כאן גם גוזז את השור, ובפרט דבאיסור לא תגוז לא שייך גדר משאצל"ג ועוד דהרמב"ם הא סובר דמשאצל"ג חייב גם בשבת.

ונראה בדעת הרמב"ם דסובר דאיסור גיזה בקדשים הוא באותו אופן של עבודה

בקדשים, וכדכתיב לא תעבוד ולא תגוז, והיינו כמו שבעבודה הוא משתמש בהקדשים ה"נ בגיזה ליהנות מהגיזה, ולכן סובר דאף דבשבת לפי דברי הריב"ש אפי' למ"ד משאצל"ג פטור, חייב בנוטל צפרנים, וה"נ בגוזז שערות אף שאין חשיבות בהשערות, אבל איסור הגיזה דקדשים הוא דוקא בצריך להגיזה, ובאיסור זה הוא שדומה לחיוב שבת בשיעור חשיבות הגיזה, אבל מה דבשבת יש איסור בגיזה משום דלנקות העור הוא ג"כ מלאכה, איסור זה ליכא האיסור גיזה דקדשים, ולפי"ז במה שהקשה בהר המוריה ממה דסבר הגמ' דבכורות דאסור לגוז ב' שערות דפרה, ויישב משום דשערות לא דמי לצמר, וגם בשבת חייב, אבל לפי דברינו אינו מיושב בזה, דהרמב"ם ע"כ סובר דבאיסור גיזה דקדשים ליכא איסור היכי שגוזז כדי לנקות העור, ולכן ע"כ נאמר ליישב הגמ' דבכורות דזהו משום דח"ש אסור מה"ת, ואף דלפי דברינו היכי דלא צריך כלל להשערות ליכא איסור גיזה מה"ת, בזה סבר הגמ' דלא מצינו חילוק בזה, ואפשר יהי' צריך להשערות, ולכן רק משום חסרון שיעור יהי' פטור ובזה ח"ש אסור.

אחר שכתבתי כל זה ראיתי בדברי המנ"ח במצוה זו שהביא ד' הרמב"ם אלו והקשה ע"ז הא עבודה אינו אסור בשבת בבהמה רק למען ינוח כתיב, ואם מניח משא כבדה על הבהמה ברה"י אינו עובר רק אם מוציאה בהמשא לרה"ר וכאן האיסור הוא עבודה והמניח עליה כ"ש לצרכו לוקה, וא"כ ה"ז חמור משבת, ועוד בשבת מלאכת מחשבת כתיב, ע"כ כל מלאכה אחז"ל שצריך איזה שיעור, ובל"ז אינה נחשב מלאכה ויש מלאכה שחייב בכ"ש כמו החורש אבל כאן לאו משום מלאכה רק גזה"כ דאסור לגוז שיעור מנ"ל, עוד קשה למה לא חילק הרמב"ם גבי דישה שהדש בשבת שיעורו כגרוגרות, א"כ לא יהי' חייב הדש בבהמת קדשים פחות מזה השיעור, ולמה כתב דוקא בגיזה דלא יהי' חמור משבת ולא בעבודה וצ"ע ע"כ ד' המנ"ח.

והנה לפימש"כ דכל היסוד של הרמב"ם דבגיזה אינו חייב אלא בשיעורו הוא שלמד מעבודה שהיא לצרכו יהי' קושיית המנ"ח עוד חמורה יותר, אך באמת לא קשה דזה ודאי דיש חילוק בין עבודה בקדשים ובין מלאכה בשבת כמש"כ המנ"ח, אלא דאין הכרח למה שכתב דמה דצריך שיעור הוא משום דבעינן מלאכת מחשבת, אלא דמלאכה הוא שיהי' דבר נפעל מהמלאכה, וכדכתיב ויכל וגו' מלאכתו אשר עשה, וכדילפינן כל מלאכות ממשכן, ולכן מבואר מה דלא צריך בעבודה בבהמת קדשים בדש שיעור כגרוגרת, דבבהמת קדשים הלאו הוא העבודה ולא הנפעל, אבל מ"מ נוכל ללמוד מזה דאמרה תורה לא תעבוד ולא תגוז דשניהם הוא לתשמישו ולצרכו, אבל בזה ודאי חלוקין הם דבלא תעבוד עיקר הלאו הוא בעבודת בהמת הקדשים, ובלא תגוז דאינו עובד בה

עיקר הלאו הוא מה שהוא גוזז ליטול הגיזה, וכיון דבלא תגוז עיקר הלאו הוא שלא יגוז ליטול הגיזה, בזה נוכל ללמוד דיש עכ"פ איזה שיעור בכמה יתחייב אם יגוז ליטול הגיזה דכ"ש אינו נחשב כלום, ולכן למד הרמב"ם משבת דהשיעור הוא כדי רוחב הסיט כפול דזהו שיעור של צורך.

והנה מה שכתבתי דהרמב"ם למד דין גיזה מדין עבודה שהוא לצרכו ראיתי אח"כ דאינו מוכרח דעבודה היא דוקא כשעובד בה לצרכו, דבמס' פרה פרק ב' משנה ד' איתא לגבי פרה זה הכלל כל שהוא לצורכה כשרה לצורך אחר פסולה, ושם מביא הר"ש תוספתא דתניא כל עבודה שחייבין עליה במוקדשין פוסלין בפרה, ובפרה הא תנן דדוקא מה שהוא לצורכה כשרה, אלא דאפשר דמה לצורך אחר, היינו שיש עכ"פ איזה צורך למי שהוא, אבל אם הניח עליה משא בלא צורך כלל אפשר דלא מיקרי עבודה, אך יש לומר דיש בזה מחלוקת בין פירש"י ובין הרמב"ם, דבסוטה דף מ"ו מייתי הגמ' ברייתא דתניא דעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, שאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה, ופירש"י אלא בשעת עבודה כלומר שעבודה זו לצורך היא, אבל אקראי בעלמא שהניח שק עליה ולא להוליכו אלא איקרי ואותיב לא פסלה, וגבי עול דפוסל שלא בשעת עבודה פי' ואפי' הניחו עליה להקל משא מעליו ולא למשוך, ומבואר מד' רש"י דעבודה לא הוי אלא כשהוא לצורך, אבל הרמב"ם בפ"א מה' פרה הל' ז' כתב אלא שהעול פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, ושאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה כיצד קשר עליה העול אע"פ שלא חרש בה פסולה הכניסה לדוש בה אינה נפסלת עד שידוש בה, ולד' הרמב"ם יש לומר דמה שהוא עבודה והיינו שהניח עליה דבר שהוא משא לבהמה אפי' בלא צורך כלל הוי עבודה, אלא דעול אינה משא רק שמושכין בה את הבהמה, ולכן החדוש בעול דאף שלא משכו בה פסולה, ולכן זהו החדוש שהכניסוה לדוש בה דלכאורה פשיטא כיון שלא דשו בה ולא עשתה שום עבודה לא תפסל, אלא דמשום דגבי עול פסול בכה"ג אשמעינן דאף דעשו אותה מוכנת לדישה מ"מ כיון שלא דשו בה כשרה, ולדברי הרמב"ם אין לנו יסוד לומר דמה שאינה לצורכה ונתן לה באקראי משא שאינה לצורכו ולא לצורך אחר כשרה, ואפשר דדוקא לצורכה כשרה, אבל אם הניח בסתם דבר המייגע אותה אף שאין לו שום צורך בזה נקרא לצורך אחר, דעכ"פ הרי הניח עליה, אלא דאינו ברור דיש לומר דמה דאשמעינן דלצורכה כשרה זהו משום דעכ"פ הניח עליה בכונה טליתו שצריכה לשאת אותו אלא שהוא לתועלת שלה מפני הזבובים, אבל אם הניח באקראי כמפיל מידו דבר עליה שלא בכונה וכפירש"י אין זה לצורך אחר וכשרה, ומזה דהרמב"ם מפרש באופן אחר אין ראיה

שהוא חולק על רש"י בעיקר הדין.

אך אפי' אם נאמר דפסול עבודה בפרה ואיסור עבודה בקדשים אינו דוקא אם יש איזה צורך בזה ואין לנו ראיה מעבודה לגיזה מ"מ נוכל לומר בגיזה בעצמה דעיקר שם גיזה הוא לצורך הצמר וכדכתיב ראשית גז צאנך ולא כתיב צמר גיזתך, ומצינו כעין זה גבי קוצר בשבת דף ע"ג ע"ב בהא דאמר זומר וצריך לעצים חייב שתים שכתבו התוס' אפי' לר' יהודה דמחייב במשאצל"ג בעינן צריך לעצים דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה, וכן מוכח דסובר הרמב"ם דהא פסק דמשאצל"ג חייב, ומ"מ כתב הך דינא דאמר וצריך לעצים חייב שתים, ומוכח דבאין צריך לעצים לא הוי קוצר, וה"נ גבי גיזה אלא דגבי גוזז בשבת כבר כתבנו מדברי הריב"ש דאיכא תרי חיובי דגוזז שיש במלאכת שבת גם גוזז לנקות העור, אבל באיסור לא תגוז בכור צאנך אינו אלא בגוזז דומיא דקוצר וכמש"כ.

והנה אח"כ ראיתי בדברי הרמב"ם בפ"א מהל' פרה הל' ג' שכתב היו בה שתי שערות עיקרן מאדים וראשן משחיר עיקרן משחיר וראשן מאדים הכל הולך אחר העיקר וגוזז במספרים את ראשן המשחיר ואינו חושש משום גיזה בקדשים שאין כונתו לגוז, ועיקר דין דגוזז הוא בתוספתא ומייתי לה בבכורות דף כ"ה, והנה הר"ש במשנה בפ"ב דפרה שהביא התוספתא כתב משום דלא שכיחא וכן הוא בגמ' בבכורות דמשני מעיקרא דפרה קדשי בדה"ב ואינו אסור מדאורייתא בגיזה, אלא מדרבנן, ופריך והאיכא איסורא דרבנן ומשני אלא שאני פרה דלא שכיחא, וצריך ביאור מה שכתב הרמב"ם משום דאינו מתכוין לגוז, אכן אח"כ אמר הגמ' שם ואבע"א ר' יוסי בן המשולם- דאמר גוזז במספרים - לא סבר כרב - דאמר דבר שא"מ אסור - אלא דקשה דהא הוי פס"ר דלהדיא גוזז, ופירש"י דאינו מתכוין לגיזה אלא לתקן וכתבו התוס' דאין זה כשאר אינו מתכוין וכתבו דע"י שיגזוז השחורות אפשר יגזוז גם אדומות ובזה אינו מתכוין, אבל בד' הרמב"ם א"א לפרש כן, אך לפימש"כ דהרמב"ם סובר דגיזה בקדשים הוא דוקא כשצריך להצמר א"כ דברי הרמב"ם מבוארין דכיון דהוא מתכוין רק לתקן הפרה וא"צ להשערות, וא"כ אפי' אם אח"כ יתכן שיהי' סיבה שישתמש בהם, אבל הוא ודאי אינו מתכוין לזה וגם לא הוי פס"ר שודאי יצטרך להם.

המל"מ הקשה במה דכאן בגוזז פסוה"מ אמרינן דאהדריה לאיסורא קמא וחייב מלקות כמש"כ התוס' משמע דמפרש המל"מ גם בד' הרמב"ם בהל' ט' שכתב והרי הוא באיסורה שחייב מלקות - ולפי"ז קשה במה דמנה הרמב"ם בפי"ט מהל' סנהדרין חללה שאכלה תרומה בכלל הלוקין שאין חיוב מיתה, ואמאי לא אמרינן שהיא במיתה דאהדריה קרא לאיסורא דוכל זר לא יאכל קדש, עכ"ד, ולא ידעתי קושייתו דבפסוה"מ הי' בהם

איסור לאו קודם שנפל בהם מום, ואח"כ שנפסלו ונפדו אי לאו קרא דתזבח ולא גיזה היינו אומרים דהותרו גם לגיזה, ובא קרא דתזבח ולא גיזה ולמד דלגיזה ועבודה נשארו באיסורם, ובזה שייך אהדריה לאיסורא קמא, ולשון זה כתבו התוס' בביצה דף י"ב ע"א ד"ה השוחט וז"ל כיון דאהדריה אהדריה לאיסורא קמא, כלומר ללאו שהי' בו קודם שנפסל, וא"כ מה שייך זה לדין חללה שהוא לאו מיוחד כמש"כ הרמב"ם בריש הל' תרומות במנין המצות, ד' שלא יאכל זר תרומה, ז' שלא תאכל חללה תרומה, והוא מקרא דובת כהן, ואיזה יסוד לומר דלאו דחללה אהדרה לאיסורא דזר, אטו מקודם היתה זרה הא גם בת כהן נעשית חללה, אמנם שהרמב"ם בפ"ו שם הל' ז' כתב ובת כהן כי תהי' לאיש זר וכו' שני ענינים נכללו בלאו זה שאם תבעל לאסור לה ותעשה זונה או חללה הרי היא אסורה לאכול בתרומות לעולם כדין כל חלל שהחלל כזר לכל דבר, ולכאורה הרי כתב שהחלל כזר, אבל ודאי אין כונתו לדין העונש אלא לדין האיסור, שמשום לאו זה אסורה בכל דבר שהזר אסור והכל משום לאו זה אבל לא שייך כאן גדר אהדריה לאיסורא קמא, כיון דכל האיסור הוא מלאו זה, והוא פשוט.

הלכה יג

המקדיש עובר למזבח אמו אסורה בעבודה מדברי סופרים, מפני שעבודתה מכחשת את העובר גזרו בה, והרי היא מותרת בגיזה שאין בזה הפסד לולד, הקדיש אבר אחד מן הבהמה בין לבדק הבית בין למזבח הרי הדבר ספק אם אסורה כולה בגיזה ועבודה או אינה אסורה לפיכך אין לוקין עליה.

אם אסורה כולה בגיזה ועבודה, בתמורה דף י"א בעי רבא הקדיש חד אבר מהו בגיזה תיפשוט לך מהא דתניא לא תגוז בכור צאנך אבל אתה גוזז בשלך ושל אחרים, התם לא נחתא ליה קדושה כלל הכא נחתא ביה קדושה, לישנא אחרינא התם אין בידו להקדישו הכא בידו להקדישו ועיין פירש"י ותוס', עכ"פ מוכח דהך אבעיא הוא להלכה דבאבר שאין הנשמה תלויה לא פשטה קדושה בכולה וכל הבהמה חולין רק האבר קדוש ולכן בעי למיפשט מבכור ישראל ועכו"ם שותפין, והבעיא היא רק אם האי אבר אסור בגיזה, וא"כ צריך ביאור מה שכתב הרמב"ם דהוא ספק אם אסורה כולה בגיזה, וזה אין לומר דאם גוזז אותה גם במקום אחר חוץ מהרגל יש בזה הכחשה להרגל דהא שם גבי הקדיש עורה מחלק הגמ' בין גיזה לעבודה, דעבודה דמכחשא גזרי בה רבנן ומוכח דמגיזה לא מכחשא, וכן כתב רש"י בהא דבעי על גיזה ולא על עבודה דעבודה לא תיבעי לך דמכחשא, ובאמת גם זה קשה על הרמב"ם שכתב דהאבעיא הוא גם על עבודה, ועמד בזה בהר המוריה וכתב דאולי גירסתו כן בגמ' ולא כתב בטעמא דמילתא.

והנה בפט"ו מהל' מעה"ק הל' ב' כתב הרמב"ם האומר ידה של זו עולה או רגלה של זו עולה תימכר לחייבי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אותו אבר, והוא שיהי' זה המחוייב עולה שקנה אותה נדר עולה בדמים קצובים, ורש"י מפרש שהאבר הוא נשאר לעולה ולא נמכר כלל ושייך הוא לבעלים הראשונים, ולפי"ז קשה מה מהני בזה שנדר עולה בדמים קצובים, ובארתי שם דשיטת הרמב"ם דכיון דרגל לבד א"א להקריבה לעולה, לכן אף שנדר רגלה של זו עולה לא נתפס אלא קדושת דמים, אבל אם הי' זה רק קדושת דמים ממש א"כ היתה נפדית שיחול על הדמים דין להקריבם לעולה, והרגל היתה יוצאת לחולין, אלא דכיון דכתיב כל אשר יתן לד' יהי' קודש ע"כ מוכרח להקריב הרגל לעולה, וכתבתי דבאמת צריך להקדישה מחדש לעולה כיון דקדושת עולה שבה נתפס על הדמים, ומה דצריך שהלוקח המחוייב העולה נדר עולה בדמים קצובים, זהו משום דכיון דעכ"פ משאמר רגל זו לעולה כבר נעשה דין מקרא דכל אשר יתן ממנו קודש לד' שבהכרח להקריבה לעולה ולא מהני לזה פדיון ולכן כשנדר הלוקח השני להקריב עולה אם בסתם נדר מונח בנדרו שיקח בהמת חולין ממש ויקריבה לעולה, ובהמת חולין דמיה יקרים יותר מבהמה זו שמוכרחים להקריבה לעולה, לכן הוא דוקא כשנדר להקריב עולה בדמים קצובים.

ולפי"ז גם אם נפרש שהבעיא היא אם הרגל אסורה בגיזה הא ג"כ אין בה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, ובקדושת דמים למזבח אין איסור בגיזה אלא מדרבנן, וכדאמר הגמ' בבכורות דף י"ד על קדם מומן להקדשן וא"כ מה כתב הרמב"ם הרי הדבר ספק אם הבהמה כולה אסורה בגיזה ועבודה או אינה אסורה לפיכך אין לוקין עליה דמוכח דמשום זה אין לוקין בשביל שהוא ספק אם אסורה, דהא לשיטתו גם אם היתה אסורה בודאי, אין בהרגל אלא קדושת דמים ואין בה איסור מה"ת בגיזה ועבודה, ולכן מוכח מזה דעת הרמב"ם דכיון דמקרא דכל אשר יתן ממנו לד' יהי' קודש אנו למדים גם לר"מ ור"י שמחוייב למכרה לחייבי עולות שיקריבו אותה לעולה, ומשום זה אף דאין בה קדושת הגוף ממש מ"מ כיון דעכ"פ מה"ת צריך להקריבה לעולה אפשר אסורה בגיזה ועבודה, ובאמת יש לומר דכן מבואר בגמ' דבמה דפריך תפשוט לך וכו', הבאנו למעלה, דדחי התם לא נחתא ליה קדושה כלל הכא נחתא ביה קדושה דפירש"י דשותפות עכו"ם פוטרה מן הבכורה הכא נחתא ביה קדושה להך אבר, כתבו התוס' דהוא אפי' למ"ד אין שותפות עכו"ם פוטר והא דאמר התם לא נחתא ליה קדושה, רוצה לומר להקריב, והנה לד' התוס' י"ל דמפרשים כפירש"י למעלה דהרגל נשאר לעולה, אבל לשיטת הרמב"ם דמפרש דגם הרגל אין בו אלא קדושת דמים, א"כ צ"ל דגם בזה דעכ"פ יש בה דין

שמחוייב למכרה לחייבי עולות להקריבה שייך ג"כ לומר נחתא ליה קדושה להקריבה.
ועכשיו נוכל לומר דסובר הרמב"ם דגם בכל הבהמה אף דאין בה קדושת דמים דהא תימכר לחייבי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אבר שבה, מ"מ כיון דמשום קדושת דמים לחוד הא לא היתה אסורה בגיזה מה"ת וכל צד הספק שתהי' אסורה הוא רק משום שמחוייב למכרה לחייבי עולות שיקריבוה, והרי זה הדין אינו רק על הרגל דהא עכ"פ צריך להקריב כל הבהמה, ולכן יש צד לומר דכל הבהמה אסורה בגיזה.
ובזה יש לבאר מה דסובר הרמב"ם דהספק הוא גם על עבודה, ומשום דזה גופא ספק להגמ' אם משום הך דינא דמקרא דכל אשר יתן דצריך למכרה לחייבי עולות שיקריבוה לעולה אסורה בגיזה ועבודה, דאפשר לא מצינו דאסור בגיזה ועבודה, אלא כשהם קדושים קדושת הגוף לקרבן, ומשום הרגל לבד הא כבר כתבנו דגם הרגל אינה קדושה אלא קדושת דמים ואינה אסורה משום זה מה"ת בגיזה ועבודה, ולכן כיון שקבע הרמב"ם ספק זה גם להתחייב מלקות שפיר קבע הספק גם על עבודה, ובודאי גורס כן בגמ' כמש"כ בהר המורי' כנ"ל, ורש"י שכתב דבעבודה לא מיבעי דהא מכחשה, הוא לשיטתו דסובר דהרגל נשאר עולה גמורה ומשו"ה דמיה חולין חוץ מדמי רגל שבה משום דהרגל נשאר עולה של המקדיש הראשון וכיון דנשארה עולה ודאי אסורה בעבודה משום דמכחשה.

פרק ב

הלכה ה

וכן פרה אדומה מועלין בה משהוקדשה עד שתעשה אפר, אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית הרי נאמר בה חטאת היא ותנאי ב"ד שלא ימעול אדם באפר הפרה.

אע"פ שהיא כקדשי בדה"ב, כתב הכ"מ ע"ז קשה דמאי אע"פ אטו קדשי בדה"ב מי לא מועלין בהו, ואפשר דה"ק אע"פ שאינה קדשי מזבח וגם אינה קדשי בדה"ב אלא דומה לקדשי בדה"ב, וכיון שאינה קדשים ממש לא הי' מן הדין שימעלו בה אלא דקרייה רחמנא חטאת, עכ"ל ותירוצו של הכ"מ אינו מבואר דבכל דוכתי איתא בגמ' דפרה קדשי בדה"ב הוא, וצריך לומר דכונתו דפרה הוי דין קדשי בדה"ב דהצבור מקדישין הפרה לצרכי הזאת מי חטאת אבל הדמים של הפרה כשימעלו בהם אין בהם דין שיהיו לבדה"ב כי אין לבדה"ב חסרון בזה שמעלו בהפרה, אך לשונו אינו מדוייק במה שכתב כיון שאינה קדשים ממש דבודאי שהקדישוה ודין הוא שיקדישו אותה ודאי הוי קדשים, אלא דהוי קדשים לצורך שחיטתה ושרפתה ולעשות ממנה אפר חטאת, ולכן גם זה

שכתבתי בבאורו אינו ברור כי אם לקחו וחסרו מהפרה לאחר שחיטתה הרי החסירו שיהי' פחות אפר וזהו תכלית שרפתה, ומנלן דבזה לא שייך מעילה, כיון דודאי היא קדושה כדין שאר קדשים שאינם קדשי מזבח.

והנה עיקר קושיית הכ"מ הקשו התוס' במנחות דף נ"א ע"ב בהא דתניא חטאת מלמד שמועלין בה שכתבו וז"ל תימה תיפוק ליה דקדשי בדה"ב היא וי"ל דאיצטריך למועל אחר מועל דאינו אלא בבהמה וכלי שרת בלבד עכ"ל, והבה"ז שם כתב ליישב בזה מה שכתב הרמב"ם דהוא נ"מ למועל אחר מועל כשנתן הפרה לאחר דבזה אין מועל בקדשי בדה"ב, ודברי הרמב"ם לא משמע דכונתו לזה אלא לעיקר דין מעילה.

והנראה בזה דהנה במה דאמר הגמ' במעילה דף י"ב ומייתי לה בדף ב' דקדשים שמתו יצאו ידי מעילה פירש"י דלאו קדשי ד' נינהו דלא חזו לגבוה וקדושת דמים נמי לית בהו דאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים, וזהו בקדושת דמים למזבח, ובקדשי בדה"ב ג"כ איתא בפסחים דף כ"ט גבי חמץ של הקדש דלמ"ד אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים אין בו מעילה, ובדין פרה שמתה תניא בשבועות דף י"א ע"ב דמתה תפדה, ופריך וכי פודין את הקדשים להאכילם לכלבים ומשני מפני עורה, וכן מבואר ברמב"ם פ"א מהל' פרה הל' ח' דדוקא מפני עורה תפדה, אבל לא להאכיל בשרה לכלבים, והנה במי חטאת ובאפר חטאת אסור ליקח שכר, כדתנן בבכורות דף כ"ט הנוטל שכר להזות ולקדש מי חטאת מימיו מי מערה ואפרו אפר מקלה, וא"כ אם נבוא לדין אם יש להקדש הפסד במה שנהנה אחד מהפרה אחר שחיטתה יש נ"מ דאם נהנה מעורה יש הפסד דהא אפשר לפדותה, אבל אם נהנה מבשרה אין שום הפסד, ובמה דא"א לפדות וליכא הפסד ליכא מעילה, רק אם הי' מותר ליקח שכר בהזאה א"כ זה גופא היזק להקדש שאם נהנה מבשרה הרי יש הפסד בזה שיופחת אפרה, אבל כיון שזה אסור א"כ אין דין מעילה משום דין קדשי בדה"ב כיון דאין להקדש הפסד ממון בזה, ואף דאם לא יהיו מי חטאת ויצטרכו לקנות פרה הרי לוקחין אותה מתרומת הלשכה כדתנן פ"ד דשקלים וברמב"ם פ"א מהל' פרה, אבל תרומת הלשכה הרי אינה על קדשי בדה"ב אלא על קדשי מזבח כדתנן שם, וא"כ משום זה דפרה היא קדשי בדה"ב אין בה גדר מעילה בבשרה, ובפרט כשהיא מונחת כבר על המערכה והותחל שרפתה קודם שתעשה אפר כבר אין העור ראוי לשום דבר ואינה ראויה לפדיון, ובשביל בשרה הא אינה נפדית וא"כ אין בה גדר מעילה, אבל בקדשי מזבח אין אנו צריכין לדין מעילה שיהי' הפסד ממון למזבח אלא אם הוא ראוי לעבודה שעומד לזה אם נהנה מעל, ולכן שפיר דוקא בשביל דקרייה רחמנא חטאת מועלין בפרה ולא משום שהיא קדשי בדה"ב.

ומה דנתמעט מחטאת היא דאין מועלין באפרה הוא דלא נימא דאפרה יש לה ג"כ דין חטאת ואף דאינה עומדת לשום עבודה אלא להזאה לטהרת הטמא ואין לזה שייכות לעבודת הקרבנות מ"מ אי לאו דמיעט קרא בחטאת היא היינו אומרים דהוא גזה"כ דגם באפרה יש דין חטאת אף דהוא רק לטהרה, דהא עיקר הפרה אי לאו קרא דקרייה חטאת הא אין לה שייכות לעבודת הקרבנות ונעשית חוץ לעזרה, רק דגלי קרא דהיא חטאת והו"א דגם אפרה שהוא עיקר תכלית הפרה נמי יש לה דין חטאת וימעלו בה, וזהו מה שכתבו התוס' שם במנחות דף נ"ב ע"א ד"ה ואין מועלין באפרה דמשו"ה צריך קרא דאין מועלין באפרה משום דאכתי לא אתעביד מצותה והיינו שהיינו אומרים דגלי קרא דחטאת דאפי' אפר נקרא חטאת, אבל מדכתיב היא ונתמעט אפרה אף דאמר הגמ' ואין מועלין באפרה, אבל מד' הרמב"ם מוכח דהמיעוט הוא דאפר כבר אינו חטאת, ולכן לא הוצרך להזכיר המיעוט דהיא, כיון שכתב דטעמא דמועלין עד שתעשה אפר משום דנאמר בה חטאת היא וכבר מוכח דאחר שנעשה אפר לא הוי חטאת.

והנה אחר שכתבתי כל זה ראיתי שכבר ביאר אדמו"ר גאון ישראל בספרו דברי הרמב"ם ויראה המעיין בדבריו העמוקים, ומבאר דמש"כ הרמב"ם טעמא דחטאת היא זהו על מה שאחר שנעשית אפר אין מועלין, ומ"מ מצאתי לנכון לכתוב מה שהעליתי דאפשר לפרש כפשוטו דהוא טעם על מה שמועלין בה.

הלכה ו

חטאת בהמה ואשם וזבחי שלמי צבור מועלין בכולן משהוקדשו עד שיזרק הדם, נזרק הדם מועלין באימוריהן עד שיצאו לבית הדשן, ואין מועלין בבשר, וכן חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה עד שיזה דמה, הוזה דמה אין בה מעילה, אבל אסור ליהנות במוראתה ונוצתה והנהנה בה אחר הזייה לא מעל.

אבל אסור ליהנות במוראתה, כתב הכ"מ וז"ל בסוף תמורה דנ"ד עולת העוף שנתמצה דמה מוראתה ונוצה שלה יצאו מידי מעילה, ואסיקנא דמ"מ אסורים בהנאה משום דנקברים הם כדאמרינן בפ"ק דיומא נבלעים במקומן וכל הנקברין אפרן אסור, והקשה בהר המוריה דעל קרא דכתיב גבי עולת העוף והסיר את מוראתו בנוצתה והשליך אותה אצל המזבח, דריש בתו"כ אותה ולא חטאת העוף, ופי' הראב"ד דאם רצה הכהן אוכלה.

ונראה דהרמב"ם חולק על הראב"ד וסובר דמהך ברייתא דתו"כ מוכח דאסור לאכול ולא ממעט חטאת העוף אלא מדין השלכה דאם לגמרי ממעט דמותר לאכול, קשה למה צריך למעט ומהיכי תיתי נלמוד חטאת העוף מעולת העוף, דעולת העוף הא יש בגוף העולה מעילה והולכת להקטרה למזבח, ולכן מוראתו שאינה ראויה להקטרה עכ"פ לא

הותרה באכילה דהא מיצוי דמה לא התירה לאכילה, אבל חטאת העוף דגוף החטאת הותרה והולכת לכהן לאכילה למה נאמר דמוראתה תהי' אסורה, ומזה מוכח דדין איסור מוראתה אין אנו צריכין ללמוד מעולת העוף, אלא דכיון דאינה ראויה לאכילה לא הותרה מתחלה לאכילה ע"י מיצוי דמה, דאף דודאי יצאה מדין מעילה, וכמו בחטאת בהמה דאחר זריקה לא הוי קדשי קדשים אלא האימורין, מ"מ לא הותרה דין הקדש שבה אלא הראוי לאכילה, וכן הוא בלשון הרמב"ם פ"ז מהל' מעה"ק הל' א' וכיצד מעשה חטאת הנאכלת וכו' ומפריש האימורים וכו' ושאר בשרה נאכל לזכרי כהונה. דמה שהותרה חטאת באכילה הוא בשרה, וממילא מוראתה בחטאת העוף לא הותרה באכילה.

איברא דשם בהל' ז' כתב ומיצוי דם חטאת העוף מעכב ואין למזבח בה אלא דמה והשאר נאכל לזכרי כהונה כבשר חטאת הבהמה הרי שכתב והשאר, וא"כ גם מוראתה בכלל ההיתר, אבל הא א"א לומר כן דהא להדיא כתב כאן דאסור ליהנות במוראתה, ולהדיא תנן בזבחים דס"ג חטאת העוף דמה מתיר את בשרה לכהנים, וע"כ תיבת והשאר לאו דוקא, ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהוא ט"ס ובמקום "והשאר" צ"ל "והבשר" אבל מוראתה ודאי אסור כמו שכתב כאן. ולכן שפיר דאיצטריך התו"כ לדרוש מקרא דוהשליך אותה ולא חטאת העוף דכיון דגם חטאת העוף אסורה מוראתה באכילה הו"א דה"נ איתא בדין השלכה, ומבואר דאין מקור דברי הרמב"ם דאסור ליהנות במוראתה מדין עולת העוף כמש"כ הכ"מ, דודאי לא שייך למילף חטאת העוף מעולת העוף, דחטאת העוף אין בה דין השלכה, והטעם דאסור ליהנות במוראתה הוא משום דאינה ראויה לאכילה ולא הותרה במיצוי ויש להוסיף דמהך דרשא דתו"כ מוכח דאסורה בהנאה דאי מותרת לא צריך למעט דאינה בהשלכה וכמש"כ.

והנה יש לעיין מה דגבי עולה לא הזכיר הרמב"ם דאסור ליהנות במוראתה, אך יש לומר דזה הא כתב בפ"ו מהל' מעה"ק הל' כ"א דמשליכן לבית הדשן, ולפימש"כ רש"י בסוף תמורה בד"ה מוראה ונוצה דנקברין נינהו דאמרינן ביומא דכ"א דנבלעים במקומן, וזה הא כתב בפי"ט מהל' פסוה"מ הל' י"ג דנקברין אפרן אסור, ואף דשם בהל' י"א כתב ואלו הן הנקברין ולא חשיב להו, יש לומר דכיון דאין בהן דין קבורה דנבלעין במקומן לא חשיב להו, אבל כיון דעכ"פ אינם מן הנשרפין וזה הא כתב שם דרק הנשרפין אפרן מותר, וכמש"כ שם בהל' י"ד כל הנקברין לא ישרפו שאע"פ שהוא מחמיר בשריפתו הרי הקל באפרן שאפר הנקברים אסור, וממילא אלו שנבלעין במקומן אסורין, והרמב"ם לא כתב זה שנבלעין במקומן כיון דאינה הלכה אלא דבמציאות הי' כן.

הלכה יא

כל דמי שחיטת הקדשים אין מועלין בו בין לפני כפרה בין לאחר כפרה עד שיצא לנחל קדרון, יצא לנחל קדרון מועלין בו מפני שהיה נמכר לגנות ודמיו הקדש, אבל המקיז דם לבהמת קדשים הרי הוא אסור בהנייה ומועלין בו הואיל ואינה יכולה להיות בלא דם הרי הוא כגופה.

השגת הראב"ד יצא לנחל קדרון, א"א אותה מעילה אינה אלא מדרבנן והכי איתא ביומא.

כתב הכ"מ על מש"כ הראב"ד והכי איתא ביומא דהוא בפ' הוציאו לו דף נ"ט, משמע מדבריו דהרמב"ם אינו חולק בזה וזה תימה, דהא במעילה דף ב' ע"ב על הא דאמר מאי מועלין בהן מדרבנן אמר הגמ' מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן, דאורייתא משלמין חומש דרבנן לא, וא"כ איך כתב הרמב"ם בסתם דמועלין בהן, דבסתמא משמע דמדאורייתא מועלין ומשלמין חומש, והנה מה שכתבו הראב"ד והכ"מ דהכי איתא שם דאינה אלא מדרבנן, זהו מה דאמר שם הגמ' בהא דתניא מועלין בדמים, דברי ר"מ ור"ש וחכ"א אין מועלין בהן, עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אין מועלין בהן, ופירש"י מ"ד מועלין מדרבנן קאמר לשלם קרן אבל מדאורייתא להוסיף חומש לא, וכ' התוס' דאי מדאורייתא לא יצאו מידי מעילה היאך נמכרין לגננין לזבל, ואח"כ הביאו שרבינו חיים פירש דיצא לנחל קדרון מועלין מדאורייתא לפי שבית דין מקדישין אותו, ולפי פירושו הא דב"ד מקדישין אותו נקרא מדרבנן, אבל המעילה הוא מדאורייתא דעי"ז שב"ד מקדישין נעשה קדשי בדה"ב, ומה שיש כח לב"ד לעשות הדם לקדשי בדה"ב כתב בשיח יצחק שם דהוא משום דלב ב"ד מתנה להקדישו קדושת דמים, וכן כתב בס' חזון נחום פ"ג דמעילה בשם הר"י קורקוס בכת"י ומשמע דהיינו שהמקדיש את הקרבן הקדיש על דעת ב"ד והתנו ב"ד שיהי' כלול בהקדשו גם דין זה שכשיצא הדם לנחל קדרון יהי' קדוש קדושת בדה"ב.

ולכאורה קשה היכן מצינו שאפשר שתי קדושות בבהמה אחת אך יש לומר דהא מצינו שבקרבן גמור יכול להקדישו לבדה"ב הקדש עילוי שיהי' צריך המקריב לפדותו מבדה"ב קודם שיקריבנו כדתנן בתמורה דף ל"ב, לכן אפשר גם הקדש זה שאף שלא הקדישו להקדש עילוי שלא יוכל להקריבו קודם שיפדנו, מ"מ יכול להקדישו שאחר שיושחט ויצא הדם לנחל קדרון יהי' הדם קדוש לבדה"ב, וכשנמכר הדם לגננין זהו פדייתו שפודין אותו ויצא לחולין והדמים לבדה"ב, ומבואר דזהו שיטת הרמב"ם שכתב בסתם שמועלין בו.

הואיל ואינה יכולה להיות בלא דם הרי הוא כגופה.

התוס' במעילה דף י"ב בד"ה המקיז הקשו דהא כתיב לכפר ודרשינן לכפרה נתתיו ולא למעילה ותירצו דה"מ בדם שחיטה דחזיא לכפרה, וכן כתב שם רש"י דכיון דלא חזי לזריקה חשיב כגופה דבהמה, ומה שכתב הרמב"ם כאן הואיל ואינה יכולה לחיות אינו מבורר אם זהו טעם מספיק לחלק מדם שחיטה דהא במקיז דם אינו דוקא אם נהנה בשעת הקזה דהא אם הקיז אפי' לרפואת הבהמה ואח"כ נהנה מועלין בהדם, וא"כ במה חלוק מדם שחיטה, אכן זה הטעם מבואר שם בגמ' על מה דמותיב רב המנונא מחלב המוקדשין דאין מועלין בו, ומשני כי קאמרינן לגבי דם דלא מתקיימא בלא דם, אבל חלב דקא מקיימא בלא חלב לא, ולפי"ז צריך לבאר דזהו כונת הרמב"ם כאן, אבל לשון הרמב"ם לא משמע שבא לחלק מדם לחלב שלא הוזכר בכאן, אלא בפ"ג הל' י"ב וכאן כתב דבדם שחיטה אין מועלין.

והנה שמעתי להקשות על הך דינא דהמקיז דם דמ"ש מקדשים שמתו דיצא מידי מעילה ד"ת רק מדרבנן מועלין בהם וכאן משמע דמועלין מעילה גמורה לחייב חומש ואשם, ודם זה שהוקז במה הוא חשוב יותר מקדשים שמתו דהוא ג"כ אינו ראוי להקרבה, ואמרתי בזה דכמו דאפשר להוציא דם ע"י הקזה כן יש מציאות להכניסו חזרה להבהמה ע"י כלי המוכשר לכך וכמו שעושין היום, לכן כל זמן שהבהמה חיה אין להדם דין מת, אלא דזה ודאי דזה הדם לא נתמעט מקרא דלכפר ולא למעילה, דכל זמן שלא היה עליו דין הכשר שחיטה אינו ראוי לכפרה, אבל אינו כמו מת דהוי כגוף הבהמה, ולפי"ז העירני א' מגדולי הישיבה דשייך סברה זו דהדם חשוב כגוף הבהמה גם לחלק מדם שחיטה לדם הקזה דאף דודאי צריך לדרשא דלכפר דלא נימא דכיון דעומד לזריקה מועלין בו אבל בזה שפיר חלוק מדם הקזה דבדם הקזה אנו אומרים דגם עכשיו לאחר ההקזה הוא חשוב כגופה, אבל דם שחיטה אחר שחיטה ודאי לא שייך זה, וא"כ מיושב דברי הרמב"ם שקבע זה כאן, אף דעיקר סברא זו נאמר בגמ' לחלק בין דם לחלב, אבל ממילא שייך זה גם לכאן לחלק בין דם הקזה לדם שחיטה.

הלכה יב

העצמות והגידים והקרנים והטלפים שפירשו מקדשי קדשים לפני זריקת דמים מועלין בהן, פירשו לאחר זריקת דמים אין מועלין בהן, עצמות העולה שפירשו לפני זריקה אין מועלין בהן לאחר זריקה שהזריקה מתרת אותן, ואם פירשו לאחר זריקה מועלין בהן לעולם, עצמות העולה שפקעו מעל המזבח קודם חצות הלילה מועלין בהן, לאחר חצות אין מועלין בהן אע"פ שפקעו קודם חצות, כיון שהגיע חצות הלילה נעשו כל

האברים כמו שנתאכל ונעשו אפר.

העצמות והגידים וכו' מועלין בהן, הכ"מ נסתפק בכונת הרמב"ם בזה אם כונתו דמועלין בהן לעולם או עד שעת זריקה כמו בעולה, והעלה דכונתו עד זריקה, ומה שכתב כאן בסתם מועלין בהן, ובעולה כתב אין מועלין אחר זריקה זהו לומר שאע"פ שהם מקדשים הנאכלין מועלין בהם עד שעת זריקה, ולא ידעתי הרבותא בזה, דהא כבר כתב בהל' ב' כל קדשי קדשים מועלין בהן עד שיזרק הדם, והזכיר שם גם הנאכלין שאין מועלין בהן אחר זריקה, וכתב כמו שבארנו והיינו בפ' א' הל' ב' דאפי' זר אינו מועל אחר זריקה, וכיון שכן אינו מיושב פירושו של הכ"מ דכונתו מועלין בהן עד שעת זריקה, וכמו בעולה דא"כ אינו מיושב שינוי הלשון דכאן כתב בסתם מועלין בהן, וגבי עולה כתב אין מועלין בהן אחר זריקה, לכן בפשוטו כונתו דכאן מועלין בהן אפי' אחר זריקה שהזריקה לא התירה אותם כיון שפירשו, אכן צריך ביאור מה שעמד הכ"מ וכתב דא"א לפרש כן דמ"ש מעולה שהזריקה מתרת אותם לאחר שפירשו לפני זריקה, ועוד יותר קשה דהא עיקר הך דינא דבעולה אם פירשו לפני זריקה מתרת אותם הזריקה ילפינן עולה מאשם, דנאמר לו יהי' בעולה ונאמר לו יהי' באשם מה אשם עצמותיו מותרין, אף עולה עצמותיה מותרין, וא"כ איך אנו יכולין לחלק עולה מאשם.

ונראה דיש לומר דאף דאנו למדין בגז"ש עולה מאשם אינו אלא לזה דכמו דבאשם יש זמן דעצמותיו מותרין וזהו לאחר זריקה בין שנפרש כפירש"י שהרי אף בשרו מותר, בין שנפרש כמו שהביאו התוס' מה שפירש"י בדף צ"ח דמבשרו לא הוי ילפינן דאיכא למימר דלא הותר אלא בשר הראוי לאכילה, אלא מלו יהי' יתירה ידעינן, מ"מ פשוט יש לומר דלו יהי' מגלה דעצמות ג"כ מותרין כמו בשר, אבל כל זה בפירשו לאחר זריקה, אבל בפירשו לפני זריקה גם באשם לא ידעינן דהזריקה מתרת העצמות, אלא דמ"מ כיון דאיכא גז"ש דכמו דבאשם עצמותיו מותרין, כן בעולה עצמותיה מותרין על כרחך בא הגז"ש לומר דגם בעולה יש זמן שעצמותיה מותרין ואין אנו יכולין לומר בפירשו אחר זריקה דכיון דבשעת זריקה הוקבעו להקטרה להיות נקטרין ביחד עם הבשר, כבר נעשה עליהן דין איברי המזבח, וכשפירשו אחר זריקה ולבדם א"א להקריבן נעשה עליהם דין קדשים פסולין כדפירש"י בד"ה לא שנו, וא"כ א"א לומר שיהי' מותר להשתמש בהם וע"כ דילפינן עולה מאשם דכמו דבאשם יש זמן שהזריקה מתרת עצמות ה"נ בעולה יש זמן להיתר עצמות והוא ע"כ בפירשו לפני זריקה דהזריקה אינה מתירתם למזבח גלי קרא דהזריקה מתירתם להדיוט, ונמצא דבאשם דיש זמן להיתר העצמות, והיינו כשבשעת זריקה היו מחוברים אין אנו מחדשים מקרא דלו יהי', שגם על עצמות שפירשו לפני

זריקה הזריקה מתרת אותם להדיוט, אבל בעולה דאין להעמיד הקרא בפירשו לאחר זריקה, ע"כ דגלי קרא דבפירשו לפני זריקה הזריקה מתירתם להדיוט, ומבואר מה דאמר הגמ' וכן כתב הרמב"ם באברי עולה שפירשו אחר זריקה שמועלין בהם לעולם, היינו דכיון דהוקבעו בשעת זריקה להיות נקטרין על המזבח כבר אין זמן שיצאו מדין מעילה כיון שנעשו כקדשים פסולים.

ובזה מבואר דלא תיקשי למה לא נאמר דכשפירשו אחר זריקה דכבר א"א להקטירם יהיו דינם כקדשים שמתו דיצאו מידי מעילה ד"ת, אך לפי דברי רש"י מיושב דקדשים שמתו הא עוד לא הוקבעו להיות כאברי המזבח, כיון שעוד לא נשחטו ולא נעשה עליהם דין קרבן אף שנתקדשו קדוה"ג משעת ההקדש, אבל האברים כבר נעשה עליהם דין קרבן וכמו דאמר הגמ' בריש מעילה בטעמא דקדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהם דאמר טעמא דלא הוי כמו קדשים שמתו דשחיטת דרום כיון דראוי לקדשים קלים לא הוי כמאן דחנקינון, והוי שחיטה שיחול עליהם קדושת קרבן אלא דפסול והוי קדשים פסולין ולכן מועלין בהן, ומה דהוצרך רש"י לומר גבי עצמות כיון דבשעת זריקה מחוברין הוו קובעתן זריקה למזבח, ולא סגי במה שנשחטו בהכשר וכמו קדשי קדשים ששחטן בדרום, זהו משום הך דפירשו לפני זריקה, דכיון שפירשו לפני זריקה הזריקה מתירתם להדיוט, לכן כתב דפרשו לאחר זריקה הזריקה קובעתן למזבח וכי פרשו אח"כ הוו קדשים פסולין.

ועוד יש לומר דמה דאמרו כאן לעולם זהו משום דאם לא פירשו והקטירם על המזבח הרי יש זמן לדין מעילה שלהם דאין מועלין בהם אלא עד שיצאו לבית הדשן, וזהו דאמרו כאן לעולם דהא לא מהניא להו הקטרה ואם עלו ירדו, ולכן לא נעשה מצותן ומועלין בהם לעולם, ובזה נוכל לומר דזהו דוקא בעצמות העולה שפירשו לאחר זריקה שכבר נעשה בהם היתר הקטרה למזבח אלא שאינם ראוים לבדם להיות נקטרים בלא הבשר, אבל עצמות שאר קדשי קדשים שפירשו לפני זריקה כיון דלא חל עליהם היתר זריקה, א"כ לגבי העצמות הוי כמו שנשפך הדם, ונשפך הדם ונשאר הקרבן בלא זריקה הלא דינו בשריפה אלא שתעובר צורתן וכדתניא בדם ובבעלים תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה, א"כ גם אלו העצמות דינם בשריפה והנשרפין הרי אפרן מותר, וא"כ אין מועלין בהם לעולם.

אלא שעלינו להוסיף דלכאורה הרי גם בעצמות העולה שפירשו לאחר זריקה כתב רש"י ג"כ דכיון דבשעת זריקה מחוברין הוו קובעתן זריקה למזבח, וכי פרשו הוו קדשים פסולין וכמו שהבאתי למעלה ד' רש"י אלו א"כ צריך שיהי' דינם בשריפה כיון שהם

קדשים פסולים, מ"מ נראה דרש"י לא כתב דהוו קדשים פסולים אלא לענין זה דא"א שיהי' להם היתר להדיוט כמו פירשו לפני זריקה, אבל מ"מ לענין זה אין דינם כמו פסולי קדשים שיהי' דינם בשריפה, כיון דאין פסול לעצמם אלא שלבדם בלא בשר אין ראויין להקטרה, וכן מבואר בד' רש"י בפסחים דכ"ד ע"א ד"ה פסולי שכתב כל שאר קדשי קדשים כגון מנחה ועולה ואשם שנטמאו או שנשפך דמן וכו', ונטמאו שכתב זהו שישרפו בקדש לאפוקי יוצא, וכמו שכתב אח"כ גבי פסולי קק"ל, אבל עכ"פ דין שריפה אינו אלא כשאירע בהן פסול או שנשפך דמן שלא הותרו בזריקה, אבל עצמות שהותרו בזריקה אין בהן דין שריפה, ואף דלא הוזכרו במשנה סוף תמורה וברמב"ם סוף הל' פסוה"מ בין הנקברין, ה"נ לא נזכרו בין הנשרפין, ואפשר אין בהן חיוב קבורה כיון שאינם ראויין לאכילה, עכ"פ אין עליהן חיוב שריפה כיון שאין בהם פסול אלא שאינם ראויין להקטרה, לכן שפיר קתני בהן מועלין לעולם, אבל בעצמות חטאת ואשם שפירשו לפני זריקה דינם כמו נשפך הדם, וטעונים שריפה, ולכן לא אמר דמועלין בהן לעולם.

הלכה יד

עמש"כ בפ"א הל' ו'. ובפ"ב מהל' תמידין ומוספין הל' ט"ו.

הלכה טו

עמש"כ בפ"א הל' ו'. ובפ"ב מהל' תמידין ומוספין הל' ט"ו.

הלכה טז

כל בהמת קדשים שהיא בעלת מום בין שקדם מום קבוע להקדשה בין שקדם הקדשה למום קבוע, ואפי' היתה מחוסר זמן מועלין בהם משהוקדשו עד שיפדו, אבל תורין שלא הגיע זמן ובני יונה שעבר זמנן והן קדשי מזבח. אע"פ שאסור ליהנות בהן הנהנה לא מעל, הואיל ואינם ראויין לפדיון הרי הם כחטאות המתות.

בין שקדם מום קבוע להקדשו, כתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס וז"ל איכא למידק שכתב רבינו בפ"א שכל שקדם מום קבוע להקדשו אין אסור בגיזה ועבודה אלא מדבריהם ואמאי הא אסור מן התורה למעול בו, וי"ל דמיירי בשאינו נהנה מאותה גיזה ומאותה עבודה א"נ שאין בה שוה פרוטה עכ"ל, וכתב בזה המל"מ על תי' ב' ואפשר דאפ"ה אסור מה"ת כדין חצי שיעור, דאסור מה"ת, ויש סמך לזה ממש"כ המ"מ פ"א מהל' גנבה והוא על מש"כ שם הרמב"ם בהל' ב' אסור לגנוב כל שהוא דין תורה, וכן מוכח ממש"כ רבינו לקמן ספ"ז ויראה לי שאינו לוקה על פחות משו"פ ומ"מ התי' הא' הוא אמיתי, עכ"ל ולא ידעתי למה כתב וכן מוכח, דהא לדין תשלומין דרשינן זה מקרא דואת אשר חטא מן הקודש ישלם לרבות פחות משו"פ, ואין צריך לטעם דחצי שיעור אסור מה"ת

דכאן יש קרא מפורש ואפי' לר"ל דסבר ח"ש מותר מה"ת הכא מודה דאסור.

אכן בתי' הא' יש לדון לפימש"כ למעלה בפ"א הל' ז' במש"כ הרמב"ם דאינו חייב על גיזה עד שיגוז כדי רוחב הסיט כפול, שהקשו בזה המנ"ח ובהר המורי' וכתבתי דאיסור גיזה הוא דוקא כשהוא לצורכו וא"כ לכאורה הוא דלא כמש"כ הר"י קורקוס, אך יש לומר דאינו סתירה דאף דמוכח מד' הרמב"ם שם דאינו חייב בגיזה אלא כשיגוז לצורך, מ"מ ודאי אינו דוקא כשיגוז לצורך עצמו דודאי אפי' אם יגוז לצורך אחר, ולכן אפי' אם יגוז לצורך הקדש שהגיזה יהי' שייך להקדש עובר על לא תגוז, ושפיר לא שייך איסור מעילה.

פרק ג

הלכה א

קדשי מזבח שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה אבל מועלין בהם מדברי סופרים, וכן אם נפסלו בדברים שיפסלו בהן שכבר בארנום מועלין בהן מד"ס, בד"א בשלא היה להן היתר לאכילת כהנים, אבל אם היו לקדק"ד הנאכלים שעת היתר ואח"כ נפסלו ונאסרו באכילה הואיל והותרו שעה אחת אין מועלין באותו דבר שהיה ראוי לאכילה כמו שבארנו כיצד קדק"ד שנפסלו קודם שיגיע הדם למזבח כהלכתן כגון ששחטן בדרום אעפ"י שקיבל בצפון או ששחטן בצפון וקיבל בדרום, או ששחט ביום וזרק בלילה, או ששחט בלילה וזרק ביום או שעשאן במחשבת הזמן או במחשבת המקום, או שקיבלו הפסולין את דמן אע"פ שזרקוהו כשרים, או שזרקוהו פסולין אע"פ שקיבלוהו כשרים, או שיצא הדם והבשר כולו קודם זריקת הדם, או שלן הדם, בכל אלו מועלין בכולן לעולם שהרי לא היה להן שעת היתר.

קדשי מזבח שמתו, כתב הכ"מ מימרא דר"י בפ"ג דמעילה ואיכא למידק אמאי נקט רבינו קדשי מזבח הא ר"י קדשים סתם נקט, וי"ל דלרבותא נקט קדשי מזבח וכ"ש קדשי בדה"ב, ועוד משום דבהאי פירקא עסיק בדיני קדשי מזבח משו"ה פתח בהו, ודברי הכ"מ תמוהים דהא שם בסוגיא מפורש להיפוך דאמר שם במאי עסקינן אילימא בקדשי בדה"ב אפי' כי מתו נמי לא יהא אלא דאקדיש אשפה לבדה"ב לאו אית בהו מעילה אלא קדשי מזבח, ושמעתי מהגרש"א פולנסקי בשם הגאון ר' אברהם מפרנקפורט ליישב דברי הכ"מ ע"פ ד' התוס' שם שהקשו מי דמי אשפה ראוי לפדות, אבל האי לאו בר פדיון הוא דלאו בר העמדה והערכה, י"ל דשמא סבר קדשי בדה"ב לא היו בכלל העמדה והערכה, ובזה מיושב ד' הכ"מ דהרמב"ם הא פסק בפ"ה מהל' ערכין הל' י"ב דקדשי

בדה"ב היו בכלל העמדה והערכה, אכן התוס' כתבו עוד דאפשר גם בקדשי בדה"ב שהעמידן מחיים ולא הספיק לפדותן עד שמתו, ואולי משום זה כתב קדשי מזבח.

כיצד קדק"ד שנפסלו קודם שהגיע הדם למזבח כגון ששחטן בדרום וכו'.

הכ"מ הביא מחלוקת דרבה ורב יוסף בריש מעילה בשחטן בדרום דרבה סובר דאם עלו לא ירדו, ופריך לרבה ממתני' דתנן מועלין בהם ומשני לרבה מאי מועלין מדרבנן, וא"כ לרב יוסף מועלין דאוריתא, וכיון דאסיקנא דרבה בתיובתא, וא"כ אמאי כתב הרמב"ם דמועלין מד"ס, וכתב הכ"מ דהא דאמר רב יוסף אם עלו לא ירדו הא אמר שם דהוא אליבא דר"ש אבל לר' יהודה אם עלו ירדו, וכיון דקיי"ל כר' יהודה לכן אין מועלין אלא מד"ס, עכ"ד, ודבריו תמוהים דהא פסק הרמב"ם בפ"ג מה' פסוה"מ הל' ז' דשחטן בדרום אם עלו לא ירדו אף דפסק כר' יהודה בנשחטה בלילה או נשפך דמה או יצאת אם עלתה תרד, וכבר כתבתי מזה שם בפ"ג מהל' פסוה"מ ליישב מה דפסק בנשחטה בדרום דלא ירדו אף דפסק כר' יהודה לפי"מ דפליגי רב ור' יוחנן סבר בזבחים דף ס"ח במליקת זר דרב סובר דמטמא בבה"ב אף דשחיטת לילה אינו מטמא, ור' יוחנן סבר דאינו מטמא, וא"כ רבה דסבר דשחיטה בדרום כמאן דחנקינון, ע"כ סבר דמליקת זר אם עלתה תרד, דהא זר גרע מלילה דלילה אינו מטמא אפי' לרב, וכיון שפסק הרמב"ם כר' יוחנן דמליקת זר אינו מטמא וכחזקיה דאם עלתה לא תרד, ע"כ דשחטה בדרום ג"כ אם עלה לא ירד, ורבה ורב יוסף אזלי אליבא דרב, ומשו"ה אמר הגמ' דלר' יהודה לא פליגי דתרד, ותליא אם ר' יהודה ממעט דוקא הני ג' מיעוטין או גם כל דדמי להו, ע"ש שבארתי בארוכה שתלוי ג"כ אי שחיטה לאו עבודה, ורבה ורב יוסף סברי בזבחים דף י"ד דשחיטה לאו עבודה, והרמב"ם מפרש דטעמא דר' יוחנן דיליף משחיטה דאין לומר משום דיליף מבמה, כמש"כ שם התוס', דהא כתב דכל הפסולין שמלקו אין מטמאין, וכן כתב גבי קמיצה דאם עלה לא ירד אחד זר ואחד שאר הפסולין.

הלכה ט

וכן קומץ שיצא לחוץ או לן וחזר והקטירו מועלין בשירים שהרי לא היה שם שעת היתר, אבל אם נטמא הקומץ והקטירו אין מועלין בשירים שהציץ מרצה על הטמא, ואינו מרצה לא על הלן ולא על היוצא, יצאו השירים או נטמאו ואח"כ הקטיר הקומץ אע"פ שהן אסורין באכילה אין מועלין בהן שהרי קרב המתיר כמצותו.

יצאו השירים, כתב הכ"מ איכא למידק שזה סותר מה שכתב בפ"ב ואם נפסלו השירים או חסרו ואח"כ הקטיר הקומץ הואיל והקטרה זו אינה מתרת השירים באכילה, הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה, וצ"ע עכ"ל, והנה בפ"א מהל' פסוה"מ הל' ל"א ל"ב

בד"ה והנה בארתי דדעת הרמב"ם הוא כפירש"י בפסחים דף ל"ד דיוצא אף דלא מהני ליה ציץ הורצה בדיעבד דאע"ג דר' יהושע בעי תרתי דם ובשר מיהו הואיל והבשר בעין, ופסול יוצא פסול מחמת דבר אחר חשבינן ליה פסול חסרון מחיצות בפ"ק דמנחות, איכא למימר בדיעבד הורצה, וכונת רש"י הוא מהא דמנחות דף י"ב שזה הוא מקור ד' הרמב"ם בפ"ב הל' ז' שהביא הכ"מ דבחסרו השירים בעי אם יצאו מידי מעילה, וא"כ ע"כ דמש"כ הרמב"ם בפ"ב דהדבר ספק אינו אלא בחסרו, ומה שכתב נפסלו צ"ל דהוא דומיא דחסרו שנפסלו מחמת עצמם, וכן כתב בהר המוריה דהיינו שהתליעה הסולת, אלא דקשה דעכ"פ גם ביצא לא אמר ר"ע דזריקה מועלת ליוצא להפקיע מידי מעילה אלא ביצא מקצתו אבל לא ביצא כולו, וזה הקשה הר"י קורקוס הביאו הכ"מ ומפרש דכונת הרמב"ם ביצא מקצתו, והוא דוחק לפרש כן דהא כתב בסתם.

והנה שם בפ"א הל' ל"ד יישבתי קושיית הלח"מ במה שמחלק הרמב"ם בדין שיריים מזבחים למנחות עפ"ד הרמב"ם בפיהמ"ש דבהקטרת הקומץ יש שני ענינים א' כמו זריקת דם, ב' כמו הקטרת אימורין, ולכן אם יצאו כל השיריים כיון שנשאר הקומץ והקטירו אותו יש בתחלת ההקטרה על מה לרצות, אבל כל זה שם לגבי דין הרצאה, אבל להפקיע ממעילה הא אמר ר' יוחנן להדיא דיצא כל הבשר לא יצא מידי מעילה אף שנשארו האימורין ויש על מה שיחול הרצאת זריקת הדם להקטרת האימורין, וכן כתב הרמב"ם כאן בהל' א' דדוקא ביצא מקצת הבשר קודם זריקת דמים אין מועלין בשאר בשרן, והנה שם במנחות דף י"ב במה דאמר רב הונא אפי' לר"ע דאמר זריקה מועלת ליוצא ה"מ יוצא דאיתא בעיניה ופסול מחמת דבר אחר הוא, אבל חסרון דפסולא דגופיה הוא לא מהני ליה הקטרה, כתבו התוס' וז"ל הוי מצי למימר ה"מ יוצא מקצתו, אבל יוצא כולו לא כדאמרינן בפ"ב דמעילה והכא כיצא כולו דמי כיון דאסורין באכילה ומיהו פלוגתא הוא התם עכ"ל, ודבריהם שכתבו דפלוגתא הוא זהו לפי הגירסא שלנו שם דגרסינן א"ל ר' אסי לר' יוחנן, אבל התוס' הקשו ע"ז דודאי לא דמי שאר פסולין ליוצא, ולכן כתבו גירסא אחרת ור' אסי מילתא באפי נפשה קאמר, ולפי גירסת התוס' ליכא פלוגתא בהא דר' יוחנן, וכמו שכתבו שם דר' אסי לא להשיב על דברי ר' יוחנן, וא"כ קשה קושיית התוס' דלמה הוצרך לחלק בין יצא לחסר דהא הכא כיצא כולו דמי כיון שאסורין באכילה.

ונראה דיש לחלק בין דין בשר ואימורין, ובין דין קומץ ושיריים לפי"מ שבארנו דקומץ יש לו גם דין אימורין, דבבשר ואימורין אף דכתיב ועשית עולותיך הבשר והדם, ואמר ר' יהושע אם אין בשר אין דם, ומ"מ אם יש אימורין זורקין הדם אף שאין בשר, וזהו כיון

דקרא כתיב גבי עולה שהכל להקטרה, ולכן כיון דיש אימורין הוי ג"כ כמו בשר וזורקין הדם, ודין זה הוא ג"כ בקדשים הנאכלין, דכיון דיש אימורין זורקין הדם, אך זהו רק לדין הרצאה אבל להפקיע מידי מעילה בעינן שהזריקה תתיר הבשר, ובזה לא מהני מה שהועילה הזריקה לגבי האימורין, ולכן כשיצא כל הבשר לא הועילה הזריקה להפקיע מידי מעילה, מ"מ זהו דוקא באימורין ובשר דהאימורין אין מעכבין, ואם נאבדו האימורין ואין מה להקטיר ג"כ הותר הבשר, אבל גבי קומץ ושיריים שהקטרת הקומץ גם אחר תחלת הקטרתו דהוי כמו זריקה לא הותרו השיריים עד שתצית האור ברובו, כדאמר במנחות דף כ"ו, ופירש"י מ"ד התו"כ מדכתיב קודש קדשים מאשי ד' אין להן חלק אלא לאחר אשי ד', וא"כ הקטרת הקומץ עד שתצית האור ברובו הוא יותר הכרח מאימורין דאם נאבדו ג"כ הותר הבשר, והקומץ אם נאבד קודם שתצית בו האור ברובו לא הותרו השיריים, ולכן גבי קומץ כיון דהתירו ע"י תחלת הקטרתו להתיר גמר הקטרתו שייך יותר להיתר השיריים, לכן מועלת תחלת הקטרתו שהוא כמו זריקה להפקיע השיריים מידי מעילה, אף שיצאו כל השיריים ולא הותרו לאכילה, אבל יצאו כל הבשר אף דהזריקה התירה האימורין להקטרה מ"מ לא הועילה הזריקה לגבי הבשר לדין הפקעה מידי מעילה.

ובזה מיושב קושיית התוס' מה דמחלק הגמ' בין יוצא לחסר ולא אמר דאפי' ביוצא אם יצא כולו לא נפקע מידי מעילה, וא"כ זהו יסוד לדעת הרמב"ם דביצאו השיריים אפי' יצאו כל השיריים מהני הקטרת הקומץ להפקיע מידי מעילה.

איברא דדברינו היו מועילים ליישב אם היינו אומרים דקודם שתצית האור ברובו כשלא יצאו השיריים יש בהם דין מעילה, ואז הי' אפשר לומר דכיון דתחלת הקטרה מתרת תמיד לגמר ההקטרה והיא מוכרחת לגבי השיריים להפקיעם ממעילה, לכן אפי' יצאו השיריים ולא הותרו מ"מ הועילה תחלת ההקטרה גם לגבי השיריים להפקיעם ממעילה כיון שהועילה להתיר גמר ההקטרה שהיא מועלת תמיד בזה לגבי השיריים, אבל באמת הא דילפינן מקרא דקדש קדשים מאשי ד' דאין להם חלק אלא מאשי ד' זה אינו אלא להיתר אכילה, אבל מדין מעילה כבר נפקעו השיריים תיכף משעת תחלת ההקטרה שהוא כמו זריקה, וכן משמע מדברי התוס' שם שכתבו בהא דאמר קומץ מאימתי מתיר שיריים לאכילה דהו"מ למינקט אימורים דכמה דלא מיקטרי אימורים לא משתרי בשר באכילה, אלא משום דכי נטמאו או שאבדו משתרי בשר לא פסיקא ליה אבל קומץ פסיקא ליה, ומבואר מדבריהם דהוא דומה לדין אימורים, וכמו דשם אין הקטרת אימורים מעכבים בדין הפקעת המעילה ה"נ גבי קומץ, ובפסחים דף נ"ט גבי

אימורים דילפינן דקודם הקטרת אימורים לא אכלי בשר, איתא ג"כ יכול יהיו כהנים רשאים בחזה ושוק קודם הקטרת אימורין ת"ל והקטיר וגו' והדר והי' החזה, וא"כ בפשוטו גם כאן דדרשינן דאין להם חלק אלא מאשי ד' הוא רק בדין היתר אכילה, אבל לא להפקיע מדין מעילה, והרמב"ם פי"ב מהל' מעה"ק הל' י"ג כתב ג"כ ומאימתי יותרו השיריים באכילה משיצית האור ברוב הקומץ.

והנה אפשר לומר דאף דגמר הקטרה אינו עיכוב בדין הפקעת מעילה, והא ביצא כולו לא אמר ר"ע דזריקה מהני ליוצא להפקיע ממעילה כיון דלא הותרו, וחזינן דאף דיוצא אינו פועל אלא איסור אכילה מ"מ מהני הא דיוצא כיון דלא הותרו כלל שישאר דין מעילה, מ"מ י"ל דזהו דין דוקא ביוצא דאיכא מ"ד דאין זריקה מועלת ליוצא, אבל חסרו כיון דהשאר הוא בפנים ורק דפסול לאכילה משום דהוי נותרת מן הנותרת, אבל אין הוכחה שזה יגרום שלא תפקיע הזריקה ממעילה ולפי"ז לא יתיישב אלא מה שהקשו התוס' במה דלא אמר בהך אבעיא דשיריים שחסרו דהא יצא כולו מודה ר"ע אבל דברי הרמב"ם לא יתיישבו בזה דהא כתב בסתם והוא גם על יצא כולו.

אכן יש לומר בדעת הרמב"ם דדוקא באימורין דאם יצא כל הבשר ואין הזריקה מתרת כלום לגבי הבשר, לא מהני הזריקה להפקיע הבשר ממעילה, דאף שהזריקה מתרת האימורין להקטרה מ"מ אין האימורין חלק מהבשר והם דין בפני עצמם, אבל הקטרת הקומץ כיון דיש בתחלת ההקטרה שהוא כמו זריקה היתר על גמר ההקטרה שהוא כהקטרת אימורין, והקומץ הוא חלק מכל המנחה והשאר הם שיריים שהוא חלק מהם, ולכן כיון שתחלת הקטרתו מתרת סוף הקטרתו לכן מהני גם על שיריים להפקיעם ממעילה אף שיצאו ולא הותרו באכילה, ונאמר לדעת הרמב"ם. דזהו התי' על קושיית התוס' במה דלא אמר הגמ' דביצא כולו מודה ר"ע, ולכן. יהי' זה היסוד לדבריו כמש"כ.

הלכה יא

נהנה קודם זריקה מבשר קדשי קדשים שנטמא או שנהנה מאימורי קדשים קלים אע"פ שהעלן לראש המזבח הרי זה פטור.

הכ"מ ציין לד' הרמב"ם מימרא דרבא שם דף י' ולא ביאר שיטת הרמב"ם שהתוס' האריכו בפי' מימרא דרבא, ובמה שכתב הרמב"ם אע"פ שהעלן איתא בגמ' רק לאחר שהעלן, ותיבת אע"פ הוסיף הרמב"ם לפרש ד' הגמ', אך צריך לבאר עיקר ההלכה, והנה התוס' מפרשים גבי בשר קדשי קדשים שנטמא קודם זריקה ונהנה לאחר זריקה, דאם נהנה קודם זריקה הא אמר ר"א גבי יוצא דמועלין בו, ור"ע לא פליג אלא בנהנה אחר זריקה משום דזריקה מועלת ליוצא, ולכן ע"כ דנטמא קודם זריקה ונהנה לאחר זריקה

ומשום דהציץ מרצה, והקשה הקרן אורה דהא זה תלוי אם ציץ מרצה על אכילות ומאי פריך הגמ' פשיטא.

והנה בדברי הרמב"ם מבואר דהוא בנהנה קודם זריקה וכתב בזה הקרן אורה וז"ל, ולפי"ז נראה דלא קאי אפלוגתא דרב ור"י בנהנה מאפר תפוח דמה ענין זה לזה, אלא אפלוגתא דרב ולוי והא דמשמע במתני' קמייתא דמועלין בבשר שנפסל היינו מדרבנן, אלא דגם לפי"ז קשה דמאי קמ"ל דליכא מעילה מה"ת, והרמב"ם כבר כתב זה בתחלת הפרק וגם לשון פטור לא שייך כיון דתנן במתני' קמייתא לחיובא, ועוד דמאי פריך פשיטא מאי קמפסיד כיון דנהנה קודם זריקה ואכתי לא נעשה מצותו, וע"כ צ"ל דקאי אפלוגתא דרב ור"י דר"י אמר דכל שטעון עוד איזה מצוה עדיין בקדושתיה קאי אע"ג דלאו עבודה גמורה היא כמו הוצאת הדשן, להכי קאמר דבבשר שנטמא כו"ע מודים דיצא מקדושתו אפי' קודם זריקה מה"ת וקמ"ל אע"ג דעדיין טעון שריפה והו"א דעדיין לא נעשית מצותו קמ"ל דאין זה עיקר מצותו, וכבר יצא מקדושתו אחר שנטמא, ועדיין אין הדברים ברורים עכ"ל.

ובד' הקרן אורה בסוף דבריו לא ירדתי לכונתו, דמתחלה כשכתב דקאי אפלוגתא דרב ולוי כתב דהא דאמר פטור אף דבמתני' קמייתא תנן דמועלין היינו מדרבנן והקשה על זה. וכתב אח"כ דקאי אפלוגתא דרב ור"י דר"י אמר דכל שטעון איזה מצוה עדיין בקדושתו קאי, להכי קאמר דבבשר שנטמא כו"ע מודים דיצא מקדושתו אפי' קודם זריקה מה"ת, והנה כתב מה"ת ואם כונתו דרק מה"ת פטור אבל מדרבנן חייב, א"כ מה הועיל בזה, ואם כונתו דכיון דיצא מקדושתו אפי' מדרבנן פטור, קשה דבמאי גרע מקדשים שמתו דודאי יצאו מקדושתן כמש"כ רש"י בדף י"ב ע"א בד"ה יצאו מידי מעילה דלאו קדשי ד' נינהו, ועוד מקודם כשכתב הק"א פי' התוס' הקשה דמתני' דריש מכילתין משמע דוקא נטמא אחר שהיתה לה היתר לכהנים הוא דאין מועלין בה, אבל נטמא קודם זריקה מועלין אפי' אחר זריקה, ומשמע לי בכונתו דגם בפירושו דקאי על פלוגתא דרב ור"י רצונו לפרש דרק מדאורייתא אין מועלין וכמש"כ בדבריו "מה"ת" ומה שבא כאן לתרץ הוא רק דחדושא דרבא הוא דלא נימא דמועל מעילה גמורה מה"ת ומשלם קרן וחומש, וזהו משום דפלוגתא דרב ור"י באפר תפוח הוא במעילה מה"ת ומשום דעדיין בקדושתי' קאי, לזה אשמעינן רבא דבבשר שנטמא לפני זריקה ודאי יצא מקדושתו מה"ת, וכן מוכח בדבריו אח"כ גבי אימורי קק"ל, אבל באמת לשון פטור ודאי לא משמע דמדרבנן חייב וכמש"כ הק"א בעצמו בתחלת דבריו.

ונראה דודאי כונת הגמ' בדברי רבא וכן כונת הרמב"ם דפטור לגמרי והחילוק בין

דין קדשים שמתו דאמר הגמ' דמועלין מדרבנן ומקדק"ד ששחטן בדרום, וכל הני דתנן במתני' דמפרש הרמב"ם דמועלין מדרבנן ובין הך דינא דבשר קדק"ד שנטמא קודם זריקה, דפטור לגמרי, הוא דקדשים שמתו וכן כל הני דתנן במתני' לא באו ולא יבואו לכלל זריקה, דלבד קדשים שמתו גם הני דתנן לא יהי' נעשה בהם עיקר דינם דהיינו זריקה שהיא עיקר הקרבן, ולכן אף דמדאורייתא ליכא מעילה כיון דעכשיו אין עומדין להקרבה מ"מ בשביל זה גופא תקנו חכמים מעילה מדרבנן שישלם קרן ומדמי הקרן יהי' לקרבן ויבואו לתכליתם לזריקה על המזבח, אבל בשר קדק"ד שנטמא דמיירי רבא הא לא אמר שנטמא ואכל כל הבשר, ואפי' אם נטמא ואכל כל הבשר הא נשארו אימורין והא לא הזכיר רבא אימורין, וכל זמן שנשארו אימורין הא זורקין הדם וא"כ יבוא הקרבן לתכליתו, וכיון שהבשר אינו עומד אלא לשריפה בזה אמר רבא דפטור על אכילתו, דכיון דקדשים לא מפסדי בזה כלל ליכא מעילה אפי' מדרבנן.

אלא דאכתי צריכין אנו לבאר מה שהקשה הקרן אורה דהא כתב הרמב"ם בפ"א הל' א' אבל אם הגיע הדם למזבח ואח"כ לן הבשר או האימורין או שנטמא הבשר וכו' וזהו בנהנה ואח"כ לן הבשר או האימורין או שנטמא הבשר וכו' וזהו בנהנה אחר שנטמא אחר זריקה, ומוכח דאם נהנה קודם זריקה חייב אף שנטמא קודם, וכאן כתב דנהנה קודם זריקה אחר שנטמא פטור, ונראה לומר בזה עפ"מ דאמר במנחות דף כ"ה ע"ב דבשר שנטמא קודם זריקה ונזרק דמו חייבין עליו משום טומאה אף שלא ניתר לטהורים משום שהציץ מרצה, ולכן יש לומר דמה שכתב הרמב"ם דדוקא בנטמא אחר זריקה פטור משום שכבר הי' בו שעת היתר זהו לאפוקי אם נטמא קודם זריקה ונהנה אחר זריקה, דכיון שאם יאכל אותו טמא בטומאת הגוף בשוגג חייב קרבן, א"כ יש להקדש דין בו שאפשר שיתחייב קרבן על אכילתו, ולכן שייך בו מעילה, אבל אם נהנה ממנו קודם זריקה אחר שנטמא דאין להקדש שום דין בו רק זה שצריך שריפה, ובזה אמר רבא דאין בזה הפסד להקדש ופטור.

ובמה שכתב הרמב"ם או שנהנה מאימורי קדשים קלים אע"פ שהעלן לראש המזבח כבר כתבתי דבגמ' לא גרסינן אע"פ שהעלן אלא לאחר שהעלן, והתוס' מפרשים דכיון שהעלן לראש המזבח פקע מעילה שיכולין לישרף מאליו אף דאם היפך בצינורא הוי עבודה, ומחלקים מאפר דמועלין בו דשם איכא מצות הוצאת דשן, ומשמע דסובר התוס' דקודם שנעשה דשן אכתי ליכא מצות הוצאת דשן, וכתבו דאף דתנן דמועלין באימורין עד שיצאו לבית הדשן, זהו באימורי קדשי קדשים, והנה בדברי הרמב"ם פ"ב הל' א' מפורש דגם באימורי קדשים קלים מועלין עד שיצאו לבית הדשן, ולכן אינו סובר

הרמב"ם דבשביל שהעלן פקע דין מעילה, ולכן כתב אע"פ שהעלן, וא"כ לכאורה צריך לפרש דכונתו על מה שהתחיל בהלכה נהנה קודם זריקה מבשר קדק"ד שנטמא, וע"ז כתב או מאימורי קדשים קלים, והוא ג"כ על לפני זריקה, אלא דקשה שכבר כתב זה הרמב"ם פ"ב הל' א' אפי' העלה האימורין שלהן קודם זריקה אין מועלין בהן עד שיזרק הדם, ולכן כתב הקרן אורה דכונת הרמב"ם גם באימורין כשנטמאו, ואשמעינן דאף אם העלן לראש המזבח אף שקלטן המזבח, וכתב דצריך לפרש ג"כ דרק מדאורייתא אין מועלין, אבל מדרבנן ודאי מועלין כיון דאם עלו לא ירדו, וכבר כתבתי דלשון פטור משמע לגמרי דאפי' מדרבנן ליכא מעילה, אכן לפימש"כ דמה דמועלין בהני דתנן במתני' דאם עלו לא ירדו היינו משום דאין דינם שיבואו לכלל זריקה כיון שנעשה פסול בשחיטה, אבל באימורי קדשים קלים הא יבוא הקרבן לידי זריקה בשביל הבשר, ולכן שפיר דפטור לגמרי כיון דאין להקדש הפסד כלל.

אבל בעיקר פירושו של' הק"א דכונת הרמב"ם גם באימורין שנטמאו לא משמע כן דצ"ל לפי"ז דסמך על מה שכתב גבי בשר שנטמא וכמו שכתבנו על לפני זריקה, אבל לא דמי דלפני זריקה הוא פשוט דאם לאחר זריקה הרי זהו עיקר דין אימורי קדשים קלים דיש בהן מעילה, ולכן א"צ לכפול, אבל אם כונתו שנטמאו היה לו לפרש גם על אימורין שנטמאו, ובפרט דגבי בשר הלשון שנטמא וגבי אימורין צ"ל שנטמאו, ונראה דא"צ להעמיד גבי אימורין שנטמאו רק שנהנה קודם זריקה, ומה דקשה דהא כבר כתב זה בפ"ב יש לומר דהוסיף כאן לשון פטור, וזהו מה שהוסיף רבא דבזבחים דף פ"ה פשיט ר' יוחנן לר' אמי דאין בהן מעילה, וכן הרמב"ם בפ"ב כתב אין מועלין בהן עד שיזרק הדם, והי' אפשר לומר דאין בהם מעילה מה"ת על חומש ואשם, אבל לעולם משלם קרן מדרבנן כיון שנהנה משל הקדש וזה הוסיף רבא לשון פטור דפטור מלשלם אפי' קרן, וכן כתב הרמב"ם פטור היינו דפטור לגמרי, ולפימש"כ דדין מעילה מדרבנן לשלם קרן הוא דוקא אם לא יהיה אח"כ זריקת דם והתוס' בזבחים בדף פ"ג ע"ב כתבו דהא דעולא באימורי קק"ל הוא לר' יהודה דלא דמי לנשפך דמה כיון דאיכא זריקת דמה והיינו דאח"כ יהי' זריקת דמה, ועוד י"ל דא"צ לזה אלא דאימורי קק"ל לפני זריקה אכתי לא הוי קדשי קדשים כדסבר ר' יוחנן בזבחים דף פ"ט ע"ב באימורי קק"ל שיצאו לפני זריקת דמים דכשרים משום דקודם זריקה אכתי לא הוי קדק"ד, וכן פסק הרמב"ם בפ"א מהל' פסוה"מ, לכן שפיר דקודם זריקה ליכא בהו מעילה כלל.

ובמה שנסתפק הק"א לשיטת הרמב"ם איך מפרש הא דהכל מודים שהתוס' מפרשים דלא קאי על רב ולוי אלא על רב ור"י, ומקודם רצה לומר דלהרמב"ם קאי על רב ולוי

ולבסוף מסיק דקאי על רב ור"י, באמת מסדור דברי הרמב"ם מוכח להדיא דקאי על רב ולוי, דדינא דרב ור' יוחנן בנהנה מאפר תפוח, כתב הרמב"ם בפ"ב הל' י"ד דשן המזבח וכו' וכתב הכ"מ דזהו פלוגתא דרב ור"י ופסק כר"י, ודינא דרב ולוי כתב הרמב"ם כאן בהל', וכיון שקבע הרמב"ם הך דינא דרבא תיכף בהל' י"א הרי מוכח ברור דהכל מודים הוא אפלוגתא דרב ולוי, מה שכתבו התוס' דהא לא פליגי אלא היכי אבל לכו"ע מחייבי זהו לשיטתם דקאי על אחר זריקה, אבל הרמב"ם דמפרש לפני זריקה, ולפי"מ שבארנו דהחדוש הוא דפטור לגמרי בזה אמר רבא דאף דבזה הי' יותר סברא לחייב לשלם קרן אם החיוב הוא להביא מה שיפלו לנדבה דעל זה הי' עומד הקרבן מקודם, ולא על קטרת שלא הי' עומד מקודם על זה, ולכן אשמעינן דפטור לגמרי.

הלכה יב

קדשי המזבח חלבן וביציהן אסור להנות מהן והנהנה לא מעל, לפיכך ולד הקדשים וכן ולד המעשר לא יינק מאמו אלא מבהמה אחרת חולין, ויש לאדם להתנדב ולומר חלב בהמה זו החולין יהיה הקדש לוולדות הקדשים שיינקוהו כדי שלא ימותו.

השגת הראב"ד יהיו הקדש לוולדות הקדשים, א"א ואם יהי' הקדש לוולדות מה יועיל אלא יזמין ולא יקדיש.

ויש לאדם להתנדב, הכ"מ כתב מקודם על השגת הראב"ד דכונת הרמב"ם ג"כ יזמין וזה ודאי אינו מתקבל דהא כתב להדיא יהי' הקדש, וכתב ועי"ל שאפי' יאמר שיהי' הקדש כיון שסיים ואמר לוולדות הקדשים ולכך מתכוין מתחלה דבריו קיימין וכדאמר ר' יוסי בתמורה דף כ"ה גבי האומר היא שלמים וולדה עולה עכ"ד הכ"מ, ובפשוטו לא דמי דהתם האם והולד הם שני גופים ויכול להקדיש העובר בלא האם, וכדתנן התם האומר וולדה של זו עולה והוא שלמים דבריו קיימין, רק אם אמר היא שלמים וולדה עולה פליגי ר"מ ור' יוסי דר"מ אמר דהולד הוא ולד שלמים, ור' יוסי אומר אם לכך נתכוין מתחלה דבריו קיימין, דהתם אפשר להקדיש הולד קדושה אחרת מקדושת האם, אבל כאן כיון דולד הקדש אינו מותר שיינק חלב מבהמת הקדש אחרת, מה מועיל שנתכוין לזה כשאמר על החלב יהי' הקדש על זה שיינק ולד הקדש ממנו דעכ"פ הרי החלב נעשה הקדש ואין ולד הקדש מותר לינק משל הקדש, וזהו השגת הראב"ד ובשביל זה כתב דיזמין ולא יקדיש.

והנה המרכה"מ כתב דטעמא דולד הקדש לא יינק מאם הקדש הוא משום דהוי דומיא דגיזה ועבודה בקדשים שעי"ז הוי כעושה מלאכה בהאם שהיא הקדש, אע"ג שהולד מותר לינק דמה שנעשה פחת בחלב נשתבח הולד, ומשו"ה בהקדיש בהמת חולין שיהי'

החלב שלה הקדש לינק ולד קדשים אין כאן איסור ונתכוין בזה לדברי הפיהמ"ש במה דתנן ואחרים מתנדבים כן שכתב לפי שאינו מותר לינק חלבה לפי שנתנו אותו כאילו הוא עבודה וגיזה שאינו מותר בקדשים עכ"ל, אבל הרמב"ם כאן בהלכה משמע דאינו הולך בדרך זה דהא כתב קדשי המזבח חלבן וביציהן אסור ליהנות בהן, ועל זה כתב לפיכך ולד הקדשים וכן ולד המעשר לא יינק מאמו, איברא דרש"י מפרש כשהולד הוא חולין, אבל הרמב"ם אינו מפרש כן דהא כתב אח"כ לולדות הקדשים וכו', עכ"פ מבואר בדבריו דאינו מפרש דהאיסור הוא משום עבודה בקדשים אלא משום דהחלב אסור שיינק ממנו אפי' ולד קדשים אחר, וכמבואר שם בסוגיא דף י"ג בטעמא דמתני' דולד המעשרות לא יינק מן המעשרות, דילפינן העברה העברה מבכור, ובתוס' הקשו שם דלמה לן הך דרשא דהעברה תיפוק ליה מדכתיב גבי פסוה"מ בשר ולא חלב, דמקודם פירשו כפירש"י דולד המעשרות היינו שהולד חולין, ולכן הקשו דמבשר ולא חלב ידעינן, ותירצו מקודם דמשום הך דרשא דהעברה העברה דרשינן בשר ולא חלב, אח"כ כתבו כפי' הרמב"ם דשניהם קדשים ומהך דרשא ילפינן דגם קדשים אסור לינק מקדשים, וזהו השגת הראב"ד דכיון דהחלב נעשה הקדש אסור לולד קדשים לינק ממנו וכנ"ל.

ונראה לבאר דעת הרמב"ם דאף דמבכור ילפינן העברה העברה למעשר דולד מעשרות לא יינק מהאם המעשרות, זהו בשביל דמעשרות הם קדושת הגוף, ולכן כיון דילפינן מקרא דבשר ולא חלב דחלב מבהמת הקדש אסור, על זה ילפינן דגם בהמת קדשים אחרת או ולד מעשרות לא יינק משל מעשרות, דאף דהחלב בעצמו אין בו לעשות ממנו קרבן, מ"מ כיון דבא מקרבן אסור ליהנות ממנו ואפי' לקרבן אחר אסור, אבל אם הקדיש החלב שיצא מבהמת חולין הרי אין בהחלב שום תחלת קדושת הגוף ואם הי' מקדישו סתם הי' קדוש לדמיו לבדה"ב וצריך לפדותו, אבל כיון שאמר בפי' שהוא מקדישו שיינק ממנו ולד קדשים, א"כ זהו עיקר קדושתו שיהי' קדוש לזה שלא יינק ממנו ולד חולין אלא ולד קדשים, ובזה לא נוכל למילף מדין מעשר שולד מעשר לא יינק מן האם המעשר, דהתם קדושת האם היא קדושת הגוף, ובזה אמרה תורה בשר ולא חלב וילפינן העברה העברה דגם ולד מעשר אחר לא יינק ממנו, ומבואר בדברינו דנכונים דברי הכ"מ בתירוצו רק דראייתו מהא דר' יוסי אינה ראיה וכנ"ל.

ויש לאדם להתנדב ולומר חלב בהמה זו החולין יהיה הקדש לולדות הקדשים שיינקוהו כדי שלא ימותו.

השגת הראב"ד יהיו הקדש לולדות הקדשים, א"א ואם יהי' הקדש לולדות מה יועיל אלא יזמין ולא יקדיש.

בגמ' ע"ז דף כ"ט ע"ב במשנה אמר לו והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה אמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה ולא הודו לו אבל אמרו אין נהנין ולא מועלין, והנה להרמב"ם שסובר בהלכה שלפנינו במה דתנן במתני' מתנדבין חלב לולדות היינו שמקדישין את החלב, וכתב המרכבת המשנה דהיינו שמקדישין את גוף הבהמה לחלבה וא"כ צ"ע בהא דפשוט דשורפה חי' והא אפשר ינקה העולה מבהמה קדושה לחלבה דהחלב קודש, והנה באיסור החלב של קיבת העולה הי' אפשר לומר דזהו אם ינקה מחלב שהוקדש, אבל מלשון מתניתין משמע דבסתמא קיבת עולה חמורה ממנו, ונראה דכמו דבקדושת בדה"ב אם הקדיש בור ונתמלא מים אף דלא הוי גידולי הקדש מ"מ לא נהנין ולא מועלין ה"נ במה שנכנס בגוף העולה ע"מ שיהי' בה ושתגדל מזה כבר זכה הקדש בהחלב ואף שלא הוקדש בפה מ"מ ממילא כבר זכה הקדש בחלב ואסור ליהנות מהחלב.

אכן בעיקר ההקדש ע"כ צריך לומר דאינו קדושת בה"ב דא"כ איך יאכיל להקדשים וע"כ דשייך להקדיש על אופן זה ממש שיהי' לצרכי הקדשים שיינקו, והראב"ד משמע דאינו סובר כן דשייך להקדיש באופן זה וליכא הקדש רק הקדש קרבן או הקדש בה"ב, ונראה דאפשר לתלות במש"כ, דלדעת הרמב"ם צריך לומר דמה דפרש עולה חמורה ממנו הוא משום דהוי כמו בור מלא מים ואף דשם הוא קדשי בה"ב וסבור הרמב"ם דגם קדושת קרבן שייך שיתפסו מה שיזכה גבוה לצרכיו, אבל הראב"ד יסבור דלא דמי להקדש בדה"ב דאינו קדושת ממון כלל ולא שייך שיזכו להקדש.

והנה בחולין דף קט"ז כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה אסורה ובמסקנא והלכתא וכו' והרי"ף והרמב"ם פסקו כהאי והלכתא דלמשנה אחרונה אפילו כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה מותרת דהוי פירשא בעלמא, וכן בשמעתא דכחל כתב הרי"ף דקבה שבשלה בחלבה דתניא אסורה הוא כמשנה ראשונה, והקשה הרא"ש דהא כשרה שינקה מן הטרפה וטרפה שינקה מן הכשרה משמע שנשנו כאחת ועל שניהם אומר הטעם מפני שכנוס במעיה, והרמב"ן במלחמות כתב דהא דתנן מפני שכנוס במעי' זהו טעמא דהיתרא משום דהוי פירשא בעלמא, ורישא דכשרה שינקה מן הטרפה הוא כמשנה ראשונה, והקשה ע"ז הפר"ח בסי' פ"ז דהא בברייתא דף ק"ט בקיבה שבשלה בחלבה קתני נמי מפני שכנוס במעי' וזה כמשנה ראשונה.

ונראה בדעת הרי"ף והרמב"ם דלמסקנא דאמרינן והלכתא וכו' לא אמרינן דטרפה שינקה מן הכשרה היא כמשנה אחרונה אלא דגם זה כמשנה ראשונה ולא כדמתרץ לה ר' יוחנן אלא דנ"מ גדולה יש גם למשנה ראשונה מקבת נבלה לטרפה שינקה מן הכשרה, והוא עפ"מ דאיתא בדף נ"ח דכשעברה ולבסוף נטרפה תליא בדין עובר ירך

אמו וכשנטרפה ולבסוף עברה תליא בדין זה וזה גורם וכתבו בתוס' דלא גרסינן בעובר ירך אמו וקשה למה לא נימא דתליא גם בעובר ירך אמו כמו דתליא בעברה ולבסוף נטרפה, ומוכח מזה דגם לר"א דסבר עובר ירך אמו גבי טרפה מ"מ אינו סובר כן אלא היכי דאיכא למימר היא וולדה נטרפו והיינו דחל גם על העובר דין טרפות דובשר בשדה טרפה אבל היכי דלא הי' העובר בשעת טרפות ודאי לא חל עליו איסור טרפה.

ויש לומר עוד דר"א נמי סבר דאיכא איסורא דטרפה מקרא דזאת החיה, חי' אכול, ולכן עובר דההוא חי לא נפיק מקרא דזאת החי', אלא דיש עוד קרא דובשר בשדה טרפה ובזה סובר דחל גם על עובר ומ"מ דוקא בשעת טרפה, ובזה שפיר יש לומר דחלב נבלה אסור מדרבנן כמו ביצת נבלה אטו ביצת טרפה אבל כ"ז כשנטרפה יחד עם הביצה וכן כאן יחד עם החלב ובזה גזרינן חלב נבלה אטו חלב טרפה, אבל טרפה שינקה מן הכשרה לא דמי לחלב נבלה שנתנבלה עם החלב ולכן בזה גם למשנה ראשונה כשרה, ועכשיו מיושב דטעמא דכנוס במעיה הוא ודאי טעמא למשנה ראשונה לומר דלא הוי כאן איסור טרפה מן הדין, וכן זהו טעמא דברייתא דקבה שבשלה בחלבה אסורה לומר דלא הוי חלב מתה ולא דמי לכחל, אבל כל זה הוא למשנה ראשונה דחלב הקיבה לא הוי פירשא בעלמא אבל למשנה אחרונה דהוי פירשא בעלמא ולכן זהו טעמא דמתניתין דשורפה חיה משום דהוי פירשא בעלמא, והנה לפ"מ שכתבנו דאיסור החלב של קיבת העולה הוא אפי' לא ינקה מבהמה שהוקדשה מ"מ כיון שנכנס לגוף העולה להיות שם לצורך העולה כבר זכה בו הקדש, ונ"מ דאם תקיא הבהמה קודם שיעור עכול אפשר יהי' באמת אסור ליהנות ממנו וההיתר הוא רק משום דנעשה כבר כמעוכל, ובסתמא כשהגיע החלב להקיבה כבר נתעכל דמקודם נכנס החלב מושט להמסס ומהמסס לבית הכוסות ומבית הכוסות להקיבה ולכן שיערו חז"ל דבקיבה כבר מעוכל והוי פירשא בעלמא, ומה דאמר והלא קיבת עולה חמורה ממנו אף דלדברינו אין בזה מעילה ואין נהנין ולא מועלין ומשמע דהוא מדרבנן מ"מ חמור הוא מקיבת נבילה דכבר כתבנו דגם למשנה ראשונה אינו אלא מדרבנן אטו חלב טרפה וכיון דעולה דאורייתא חמור ה"נ איסור דרבנן דעולה חמור מאיסור דרבנן דנבלה.

והנה בפ"ט מהל' מ"א כתב הרמב"ם כדברי הר"י מיגאש דלכן הוצרך שמואל לומר בעור קיבת נבלה משום דמצד בו"ח הי' צריך שלא יהי' א' מס' אבל משום מעמיד לא צריך דאפי' בפחות מא' בס' ג"כ אסור אבל משום בו"ח אין איסור משום מעמיד, והראב"ד כתב דלא צריך לזה אלא דבאיסורי עכו"ם אין הולכין בשיעורין, וכתב הלח"מ דלא תיקשי לדעת הראב"ד למה הוזכר קיבת נבילה ולא משום בו"ח ותי' כתי' התוס'

בע"ז דף ל"ה משום דבשביל ספק איסור דרבנן לא היו אוסרין, אבל לשיטת הרמב"ם לא קשה דהא מה דאסרו משום קיבת נבלה אינו אלא מדרבנן, אמנם אפשר לומר דקיבת נבלה הי' אז ודאי אבל עור קיבת נבלה לא הי' אלא ספק וזה דחוק לכן מיושב יותר בתי' הרמב"ם והר"י מיגש.

והנה בפי' הרמב"ם בהא דמתנדבים חלב יש לומר דתלוי אם מביאים חולין לעזרה דהתוס' כתבו בכמה מקומות דדוקא מה שהוא כעין עבודה כמו בכורים והוכיחו דהא מביאין תבלי חולין והרמב"ם בפ"ב מהל' שחיטה כתב דכל חולין בעזרה אסור להביא והרשב"א חולין פ' הזרוע כתב דלא נראו דבריו אא"כ לחם כלחמי תודה ופירות כבכורים, ולדעת הרמב"ם צ"ל דלצורך קרבן מותר והנה כאן אמנם שהוא לצורך קרבן מ"מ כיון שיש עצה להקדיש לא הוי צורך קרבן להביא חולין.

והנה בפ"ב מהל' גנבה בארתי דהרמב"ם והראב"ד חולקין אם בקדשי הגוף יש להקדש דין ממון ולכאורה הוא סתירה למש"כ בתחילת דברינו בשי' הרמב"ם והראב"ד דלדעת הרמב"ם שייך שיזכה הקדש ע"י העולה אף דהוי קדושת קרבן ולדעת הראב"ד אי אפשר שיתפסו להקדש, ובהל' גניבה כתבתי מדברי הרמב"ם בפ"ו הל' ב' שכתב ק"ק התמימים שתלש מצמרן כיון שנהנה בפרוטה מעל אע"פ שלא פגם שהרי הן דומין לכוס של זהב שאינו נפגם שאין תלישת הצמר פוסלת אותן מליקרב, וכתב ע"ז הראב"ד וז"ל זה אמרו מעצמו ואין לו סמך לא במשנה ולא מתוספתא ולא מגמ' וכו' ובארתי בטעם מחלקותם דהרמב"ם סובר דקדושת קרבן אין בזה להקדש כלל דין ממון וזהו שכתב הרמב"ם דכיון דבפגם אינה נפסלת מליקרב אין בזה פגם למזבח, ולכן מה שקדוש בקדושת מזבח חייב בנהנה ולא פגם.

והנה הראב"ד שם בהל' י"ג עמש"כ הרמב"ם המפריש שקלו והוציאו בשאר צרכיו בין הוא בין חבירו מעל וכתב ע"ז הראב"ד א"א זהו מן הטעות הראשון, ובארתי דהוא לפ"מ שחולק על הרמב"ם הנ"ל וסובר דקדושת מזבח יש בו ג"כ דמים להקדש וא"כ לא שייך שימעלו בין הוא ובין חברו דכיון שכבר מעל הראשון הפקיע הדמים מן ההקדש, ומה דיש מועל אחר מועל בבהמת קרבן כתב הראב"ד בהשגתו להלכה ה' מפני שהיא קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין, אבל שקלי הקדש כיון דהוי דמי הקדש ואפשר להחליפם ולהוציאם לחולין שפיר מתחללין, ע"ש שבארתי זה, אבל באמת אין זה סתירה דהרמב"ם סובר שפיר דאין להקדש הגוף דין ממון אבל מ"מ שייך שההקדש יזכה מה שצריך להקרבן שלא יהא רשות להדיוט ליטלה (ע"כ מצאנו).

פרק ד

הלכה ב

הקדיש אבר אחד לדמיו למזבח הרי זה ספק אם פשטה קדושה בכולן או לא פשטה, לפיכך תקרב ולא תפדה, ואם נפדה אין מועלין בפדיונו.

השגת הראב"ד ואם נפדה אין מועלין בפדיונו, א"א למה אין מועלין בפדיונו אטו קדושת דמים מי לית ביה מעילה, ואולי יאמר משום דאינו ראוי לפדיון שמא אינו רשאי לפדותו כשהוא תם.

כתב הכ"מ וטעם רבינו דשמא לא פשטה בכולה, ונמצא שדמיה חולין זולת דמי אותו אבר, ולפי"ז צ"ל דאין מועלין בפדיונו היינו בדמי אותה בהמה כל היתר על דמי אותו אבר, ודבריו בודאי אינם מתקבלים דהרמב"ם סתם וכתב דאין מועלין משמע דאין מועלין כלל, עוד כתב ועוד י"ל דבכלל צדדי הבעיא הוא שכיון שדבריו סותרים את דבריו שאומר לדמיו ואמר למזבח דילמא לא חיילא קדושה כלל, וזה ודאי תימה דאין כאן שום סתירה דלדמיו אפשר לפרש שהדמים ילכו לבדה"ב, וכמבואר בד' הרמב"ם פ"ה מהל' ערכין הל' ז' במקדיש בהמתו סתם שימכרו לצרכי קרבן והדמים יפלו לבדה"ב שסתם הקדשות לבדה"ב והוא ממתני' דשקלים, וא"כ שפיר מפרש לדמיו למזבח, והיינו שהדמים ילכו למזבח לקנות מהם קרבן.

עוד כתב והר"י קורקוס תירץ שכיון שאינו ראוי לפדיון דשמא לא פשטה קדושת הגוף בכולו נמצא שאינו תופס פדיונו, ואין דמים אלו דמי פדיון אלא דמים אחרים וחולין הם עכ"ל, ודבריו אינם מובנים דאם כונתו דאין בפדיון בהדמים של שאר הבהמה קדושה חוץ מדמי אותו אבר א"כ זהו תי' הכ"מ הקודם ולמה כתב הכ"מ זה בתי' אחר, ואם כונתו דאם לא פשטה קדושה בכולו אינו תופס פדיונו כלל, ואפי' דמי אותו אבר אינו קדוש, אינו מבואר טעמו.

ונראה דיש כאן ט"ס בדברי הר"י קורקוס במה שכתב שאינו ראוי לפדיון דשמא לא פשטה קדושת הגוף בכולו וצ"ל דשמא פשטה, והיינו דאם פשטה קדושת הגוף בכולו, א"כ הוא קרבן גמור ואינו מועיל פדיון בו, ובאמת זהו שכתב הראב"ד שמא אינו רשאי לפדותו כשהוא תם, והיינו אם פשטה קדושת הגוף בכולו ואינו כבר קדושת דמים.

והנה לבד כל זה קשה הלכה זו שכתב הרמב"ם הקדיש אבר אחד, ולא כתב אבר שהנשמה תלויה בו, ובאבר שאין הנשמה תלויה הא פסק בפט"ו מהל' מעה"ק הל' ב' בדין האומר ידה של זו עולה דלא פשטה קדושה בכולה, רק שתמכר הבהמה לחייבי עולות, ואיך פסק דהוא ספק אם פשטה קדושה בכולה או לא פשטה, והארכתי בזה שם,

ובארתי דא"א לומר כדברי המתרצים דהכא דהוי קדושת דמים אמרינן יותר פשטה ע"ש, וכתבתי בבאור דברי הרמב"ם דאף אם נימא דבעיא דרבא הוא כפירש"י שם דהוא אליבא דר' יוסי, הוא נ"מ גם להלכה דהך דינא דילפינן לר"מ מקרא דיהי' קודש דבמקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו תמכר לצרכי עולות, דע"כ ילפינן מזה דמחוייב למכרה, וכמו בכל קרבן שמחוייב להקריבו, ולא רק שהוא אסור להשתמש בה לחולין, ואף דלא נעשה קדושת עולה על הרגל, דהא תמכר לחייבי עולות ודמיה חולין חוץ מדמי אבר שבה, ומוכח דחלה קדושת הרגל על הדמים, מ"מ מקרא דיהי' קודש ילפינן שב' הדינים בה, א' שהוקדש הרגל קדושת דמים, וב' שא"א לפדות הרגל וישאר הרגל חולין אלא דצריך למכרה לחייבי עולות שיקריבוה לעולה, ולזה יש לומר דהך דינא אינו אלא במקדיש רגל לעולה, דעכ"פ הוא הקדיש הרגל ממש אלא דא"א להקריב הרגל, אבל במקדיש אבר לדמיו אם נבוא לומר דגם בזה תמכר לחייבי עולות אנו צריכין לתרי מיגו דאמר רבא דמיגו דנחתא ליה קדושת דמים נחתא ליה קדושת הגוף, ומדאקדשיה לחד אבר אקדשיה לכוליה, והיינו דכיון דלא הקדיש הרגל לעולה ממש אלא לדמים, א"כ א"א לחייבו להקריב כל הבהמה לעולה, אלא אם נימא שנתפס עכ"פ דין זה דיהי' קודש על הבהמה, וזה א"א אלא אם חל מקודם על הרגל התחלת קדושת הגוף, רק משום שהרגל לבדה א"א להקריב אמרה תורה יהי' קודש על כל הבהמה, ולכן גם בזה שייך לשון פשטה, דפשט דין הרגל על כל הבהמה דצריך להקריבה, וזהו אם נימא הנך תרי מיגו, אבל אם לא נאמר תרי מיגו גם הרגל לא תקדש לעולה אלא שחל עליה קדושת דמים וצריך לפדותה ולהקריב דמיה לעולה.

ולפי"ז נוכל לבאר דברי הרמב"ם במה שכתב דאין מועלין בפדיונו, דדין פדיון ודין למכרה לחייבי עולות הרי הם דינים שונים, דדין פדיון הוא שיצא הדבר הנפדה לחולין, ודין למכרה לחייבי עולות הוא רק שיחול על הדמים קדושת עולה שיהי' חייב גם מהדמים להקריב עולה, אבל גוף הבהמה הרי מחוייב למכרה לחייבי עולות שיקריבוה, רק שכתבנו שם דכיון שחל על הדמים קדושת עולה ע"כ דהחייב עולה צריך שיקדישה לעולה, אבל ע"כ דזה צריך לבוא בב"א דא"א לומר שאח"כ יקדישה החייב עולה, דמי יחייב אותו אח"כ להקריבה לעולה, הא לא נדר ואם יצאה לחולין הלא יוכל להשתמש בה ולהקריב אחרת, וכיון שאמרה תורה יהי' קודש ע"כ שבעת שיקנה אותה החייב עולה קונה אותה לעולה ובזה הוא מקדישה, וכיון שכן הרי הדין דיהי' קודש מחייב שא"א לפדותה שתצא לחולין, וא"כ דברי הרמב"ם ברורים דלהך צד דפשטה קדושה לא מהני פדיון, ומה שכתב משום דשמא פשטה קדושה כבר כתבנו דגבי דמי אבר אם לא

אמרינן תרי מיגו ונימא דלא פשטה קדושה לא יהי' כלל בזה הך דינא דיהי' קודש והוא דוקא אם הקדיש רגלה לעולה.

הלכה ז

הנהנה מדמי חטאת עד שלא קרבה חטאתו יוסיף חומש על מה שנהנה ויביא בדמיו חטאתו ויביא קרבן אשם על מעילתו, וכן אם נהנה מדמי אשם עד שלא קרב אשמתו יוסיף חומש ויביא בדמיו אשמו ויביא קרבן על מעילתו שקרבנות המזבח מעילתן למזבח וקדשי בדה"ב מעילתן לבדה"ב נודע לו שמעל ואח"כ קרבה חטאתו ועדיין לא הפריש מעילתו או שהפרישה ולא כללה בדמי חטאתו יוליך המעילה וחומשה לים המלח, נודע לו שמעל אחר שקרבה חטאת יפלו מעות המעילה וחומשה לנדבה שאין מפרישין מתחלה לאבוד ובין כך ובין כך יביא אשם מעילתו, ובאשם בין שנודע לו שמעל קודם שקרב אשמו או אחר שקרב אשמו תפול מעילתו וחומשה לנדבה, מפני שהוא כמותר אשם ויביא אשם מעילתו.

נודע לו שמעל ואח"כ קרבה חטאתו וכו' יוליך המעילה וחומשה לים המלח, הכ"מ הקשה דבגמ' במעילה דף ט' פריך אהך דינא דקתני ברישא דברייתא אסיפא דקתני כל קרבנות המזבח כמזבח ל"ש דאיכפור בעליה ל"ש דלא איכפור, ואמר אביי רישא ר"ש - דסבר כל חטאת שאבדה שכיפרו בעליה מתה אפי' נמצאת קודם שכיפרו - וסיפא רבנן - דסבר אינה מתה אלא כשנמצאת אחר כפרה - וכיון שהרמב"ם פסק בפ"ד פסוה"מ כרבנן, איך פסק כאן הלכה זו דהוא כר"ש, וכתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס שסובר רבינו דכיון דרבא אמר אח"כ הא דאמרת קרבה חטאת יוליך הנאה לים המלח ה"מ דאיתיידע ליה קמי כפרה, אבל לאחר כפרה יפלו לנדבה, ומוכח דרבא סבר כן להלכה ופליג אדאביי דמוקים רישא כר"ש, דסבר רבא דרבנן מודו בהא דדוקא באבדה הוא שאמרו כן לפי שחטאת זו היתה עיקר חטאת ואינה יוצאת מדין חטאת ואין אומרין שתמות אא"כ היתה אבודה בשעת כפרה שהרי נדחית לגמרי מהקרבה, אבל מעות לא הפרישן לקנות חטאת, ובכל דהו אזלי לים המלח, עוד כתב דלפי"מ דאמר רב הונא שאם משך אחת מהן דכו"ע מודו שהשניה מתה אע"פ שנמצאת קודם וטעמא משום דדחייה בידים לא נחלקו אלא בבא לימלך וה"נ כיון שנודע לו והי' יכול להוסיף על החטאת ולא הוסיף ולא בא לימלך דחנהו בידים.

והנה בעיקר היסוד שכתב הר"י קורקוס דרבא ע"כ חולק על אביי דבודאי אמר כן להלכה דבריו ברורים, אבל במה שתי' דרבא סובר דרבנן מודו בהא דדוקא באבדה הוא שאמרו כן לפי שחטאת זו היתה עיקר חטאת, אבל המעות לא הפרישן לקנות בהן חטאת

ובכל דהו אזלי לים המלח אין דבריו מיושבין דהא עיקר דין שילכו המעות לים המלח הוא ע"כ רק משום שהם דמי חטאת ובחטאת שהוא קרבן כה"ג דינו שתמות ואז במעות שהם דמי חטאת ילכו לים המלח, אבל אם אין למעות אלו דין דמי חטאת מאיזה טעם ילכו לים המלח.

ומה שכתב בטעם ב' דכיון דקיי"ל כרב הונא דדוקא בבא לימלך פליגי, אבל אם משך אחת והקריבה חטאת גם רבנן מודו דהשני' תמות דדחייה בידים, וא"כ ה"נ כיון שנודע לו שמעל והי' יכול להוסיף על דמי חטאת ולא הוסיף הא דחנהו בידים, גם תי' זה אינו ברור דהא אמר רבא דוקא דאיתיידע ליה אחר כפרה יפלו לנדבה, ומוכח דנודע לו קודם כפרה אף שכבר הפריש החטאת ואחר שהפריש המעות של מעילה קרבה חטאתו ילכו לים המלח, ואף דטעמא דאמר רבא שאין מפרישין תחלה לאבוד שייך גם בזה דכיון שכבר הפריש החטאת הא אין דין לפסול החטאת שהפריש, ולהפריש אחר מדמי מעילתו דלא מצינו שיהי' אפשר להפריש חטאת אחרת אחר שהפריש חטאת אלא באבדת החטאת, וכן מצינו מפריש שתי חטאות לאחריות, מ"מ יש לומר דכיון דאם תאבד חטאתו שהפריש יהי' אפשר להפריש החטאת מדמי מעילתו לא הוי מפריש תחלה לאיבוד אבל מה שהקריב אח"כ החטאת שהפריש מקודם ודאי לא מיקרי דחנהו בידים כיון שבאמת קיים חטאתו והוא מחוייב להקריבה ולא לאחר הקרבתה.

אמנם יש לומר דמה שכתבתי דאחר שהפריש חטאת אין דין שיפסול אותו ולהפריש אחר מדמי מעילתו דלא מצינו שאפשר להפריש חטאת אחר שכבר הפריש, דזה אינו דמיון לכאן דכיון דכבר הפריש דמי חטאת מקודם, ואחר שמעל בדמי החטאת הפריש חטאת מדמים אחרים אפשר שזה דומה לחטאת שאבדה והפריש אחרת ונמצאת הראשונה דיכול להקריב איזה שירצה, וא"כ נוכל לומר דאלו הדמים שנהנה ומעל בהם דינם כאבדו וכשמפריש מעילתו יהי' להדמים דין כנמצאת האבודה, אלא דמ"מ אפי' אם נימא כן מ"מ לא נוכל לומר כאן דדחנהו בידים מדלא הקריב מדמי מעילתו דהרי אפשר דלא היו שוים דמי מעילתו כדי חטאת, ומי לא עסקינן שהוקרו הבהמות ודמי מעילה לבדם אינם שוים כדי חטאת, או שמעל במקצת מעות ומקצת נאבדו, ולא שייך כאן טעמא דדחנהו בידים.

ונראה דאפשר לומר טעם אחר בטעמא דרבא דסובר דהכא מודו רבנן דילכו המעות לים כשנודע לו קודם שקרבה חטאתו, ודלא כמש"כ הר"י קורקוס בתי' א' אלא להיפוך דהכא המעות הן ודאי דמי חטאת כיון שהם דמי מעילתו במה שנהנה מדמי החטאת, דהא מה דפליגי רבנן על ר"ש זהו בבא לימלך ואומרים לו שיקריב החטאת שנמצאת שהקדישה

קודם, ונמצא שהחטאת השני' יש לה דין כמו הפריש שתי חטאת לאחריות דיקריב איזו שירצה והשני' תרעה עד שיפול בה מום ויפלו דמיה לנדבה, וה"נ הא הי' עומד כשהקדיש השני' שימצאו הראשונה ויהי' דינם שיוכל להקריב איזה שירצה, וכשיבוא לימלך יאמרו לו שיקריב הראשונה, ונמצא שהשני' היתה עומדת לכך שאפשר שתרעה, אבל בדמי מעילתו שעיקרם הם מדמי חטאת שהוקדשו לחטאת בודאי ושנהנה מהם ועכשיו משיב דמי מעילתו הרי דינם כמו דמי חטאת ודאי, וכיון שכבר נתכפרו הבעלים בחטאת דינם שילכו לים המלח, ולא משום דדחנהו בידים אלא משום שעיקר דינם כן שהם דמי חטאת ודאי שהיו עומדים בודאי להקרבה.

הלכה ח

עיין במל"מ וכתבתי מזה באריכות בפ"ח מהל' נזקי ממון הל' א' וגם בסוף הספר בהשמטות ע"ש.

הלכה ט

יש מעילה בנדרים כיצד האומר ככר זו עלי קרבן או הקדש ואכלה מעל אע"פ שהיא מותרת לאחרים לפיכך אין לה פדיון שהרי אינה קודש אלא לזה בלבד, אמר ככר זו קודש או קרבן ואכלה בין הוא בין אחר מעל לפיכך יש לה פדיון, היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש נטלה על מנת לאכלה מעל לפי כולה, על מנת להורישה מעל לפי טובת הנאה שבה.

יש מעילה בנדרים וכו', יש לעיין בעיקר הלכה זו דכיון דאמרינן יש מעילה בקונמות ואם עשה הככר עליו קרבן או הקדש מעל, א"כ צריך להיות איסור האכילה או ההנאה מדין איסור אכילת והנאת הקדש, והלאו ג"כ מאיסור הקדש, אבל כשנעיין בדבר נראה שאינו כן דאזהרה של אכילה והנאה מקדשי השם כתב הרמב"ם בפ"א הל' ג' דהוא משום לא תוכל לאכול בשעריך ולוקה משום לאו זה, ואילו איסור אכילת דברים שאסר על עצמו האיסור הוא משום לא יחל דברו, כמבואר בפ"א מהל' נדרים הלכה ה', איברא דבהל' ז' שם כתב האומר פירות אלו עלי קרבן וכו' הרי אלו אסורין עליו מפני שאפשר שידור אדם קרבן ויעשה בהמה שהיתה חול קרבן ותאסר, ולכאורה אפשר לפרש דבריו שבאמת יעשה דבר הנדור קרבן ותאסר מדין קרבן, אבל מדבריו בהל' ח' שם שכתב אבל האומר פירות אלו עלי כבשר חזיר הרי אלו מותרין ואין כאן נדר, ובהל' ט' כתב זה הכלל כל המשים דברים המותרים כדברים האסורים, אם אותו דבר האסור יכול לעשותו בנדר הרי אלו אסורים ועיין בכ"מ שם ובהל' י' החטאת והאשם אע"פ שאינן באין בנדר ובנדבה אפשר לנודר להביא אותם מחמת נדרו, וכן משאר ההלכות בענין זה מוכח דגם

באומר הרי הם עלי קרבן אין האיסור משום איסור קרבן אלא משום איסור נדר, ועוד דגם כאן בתחלת ההלכה כתב יש מעילה בנדרים ולא כתב יש מעילה בקונמות וכן בהל' י' כתב כל הדברים הנאסרין עליו מנדר כזה מעל, ולפי"ז צריך באור למה לדין חיוב מעילה אמרינן דקונמות הם כהקדש, ולענין איסור אכילה והנאה הוא מדין נדר ועובר משום לא יחל דברו.

ונראה לפי מה שכתב הרמב"ם פ"א מהל' נדרים הל' א' ב' הנדר נחלק לשתי מחלוקות החלק הראשון הוא שיאסור על עצמו דברים המותרים לו וכו', והחלק השני הוא שיחייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו כגון שיאמר הרי עלי להביא עולה וכו' הרי בהמה זו עולה או שלמים וכו', ונמצא דיסוד דיני קדשים הוא ג"כ יסודם מדין נדרים, אלא שעל קרבנות נתבאר בתורה דינים מיוחדים, ונמצא דאם נדין על דיני האיסורים שבנדרים אף אם עשה הדבר הנדור כקרבנות מ"מ האיסורים בהם הוא מאיסורי נדרים, אבל אם עבר ואכל או נהנה בדברים שאסר שיהיו כקרבן קרינן בזה ואת אשר חטא מן הקודש ישלם, ונמצא בהך חיובא דאת אשר חטא, אף שחלוקין האיסורים מלאוין מיוחדים, אבל כיון שעכ"פ הם אסורים בגדרי איסור קודש מעל וישלם.

והנה בחלוקא דהך דינא דבקונם כללי יש לו פדיון, ובקונם פרטי אין לו פדיון, כתב הר"נ שם דכיון דחבירו לא מעל לא אלים כהקדש למיתפס פדיונה, אבל רש"י בשבועות דף כ"ב באומר ככר זו עלי הקדש דאין לה פדיון כתב אין לו פדיון להתירה לו שלא נאמר פדיון באיסורין. וברישא דככר זו הקדש ואכלה דקתני יש לה פדיון פירש"י שתופסת פדיונה והיא יוצאת לחולין דבהקדש כתיב ופדה בערכך, ומשמע דמפרש דהוא הקדש ממש, והתוס' שם הקשו דהא ביבמות דף פ"ח גבי נאמנות ע"א אמר דאם יש מעילה בקונמות משום דבידו לפדותו, וכתבו בשם ר"ת דקונמות דאסר אכו"ע כהקדש יש לה פדיון וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א, ומד' רש"י בנדרים מביא הרמב"ן שכתב דיש מעילה דקדשי בדה"ב היא ותלוי שם בגירסות הגמ' בשבועות ובנדרים.

ולפי"ז הי' אפשר לומר דמה שהוכחנו דהלאו אם מעל בקונמות אינו מלא תוכל לאכול בשעריך, אלא מלא יחל דברו, דזה אינו אלה בקונם פרטי, דאף דיש בו דין מעילה מ"מ אין בו איסור הנאת הקדש, אבל בקונם כללי כיון דיש לו פדיון משום שעשאו כהקדש אף דאינו הקדש לבדה"ב, מ"מ עובר כמו על אכילת הקדש מלא תוכל לאכול בשעריך, אבל מדברי הרמב"ם בפ"א הל' ג' בזה שכתב דהלאו של מעילה נלמד מלא תוכל שכתב מפי השמועה למדו שזו אזהרה לאוכל בשר עולה הואיל וכולו לשם, והוא הדין לשאר כל קודש שהוא להשם לבדו בין מקדשי המזבח בין מקדשי בדה"ב אם נהנה בהן שוה

פרוטה לוקה, מוכח דדוקא בקדשי בדה"ב שהוא להשם לבדו, אבל על מה שאסר באיסור הקדש אין בו לאו דלא תוכל, ובפ"א מהל' נדרים הל' ז' כתב האומר פירות אלו עלי קרבן או שאמר הם כקרבן הרי אלו אסורין עליו מפני שאפשר שידור אדם ויעשה בהמה שהיא חול קרבן ותאסר, והיינו דמשום זה אפשר לאסור באיסור קרבן וכלל כאן קונם כללי הרי הם כקרבן עם קונם פרטי דאזהרתו מלא יחל דברו.

אח"כ ראיתי בדברי המל"מ שכתב וז"ל עוד נסתפקתי אם מעל בזדון אם ילקה אחת משום לא יחל וב' משום לאו דמעילה וכמש"כ רבינו בריש הלכות אלו, ולכאורה נראה דלוקה ב' אלא שלא ידעתי למה לא ביאר דין זה עכ"ל, ולדעתי נראה דאינו לוקה אלא משום לא יחל וכמש"כ.

והנה בנדרים דף ט"ו בהא דאמרינן הלכה אסורה בהנאתו ולוקה, כתב הר"נ כלומר לוקה היא, אבל הוא אינו לוקה שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה, אבל הרמב"ם כתב לוקה הוא שהדירה אם ההנה אותה, אבל היא אינה לוקה, דכיון דלא נדרה לא שייך לא יחל דברו, וליתא מדאמרינן לקמן דף ל"ה גבי יש מעילה בקונמות, א"ל ר"א בדר"א לרב אשי ככרי עליך ונתנה לו במתנה מי מעל למעול נותן הא לא אסירא עליה אלמא אין האוסר עובר כלל, והמודר נמי ודאי עבר דאע"ג דכתיב לא יחל דברו לא יחל אדבור קאמר, וראי' מדאמרינן פ' יוצא דופן דף מ"ו שהשוה הכתוב הקטן לגדול לזדון שבועה לאיסור ולבל יחל, ומפרש התם לאיסור בל יחל קאמר וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים שהאחרים לוקין על הקדישו משום בל יחל, אלמא מודר לוקה אע"ג דלא אמר מידי, הלכך הכא כי אמרינן ולוקה אאשה קאי עכ"ל הר"נ.

והנה מה שהקשה הר"נ על הרמב"ם מדין מעילה הוא פשוט דאין לדמות דין מעילה לדין מלקות משום לא יחל דברו דזה ודאי דכיון שנתרבו קונמות לאיסור מדין הקדש ושחייבין מעילה על אכילת והנאת קונמות א"כ אם המדיר אמר למודר ככרי עליך המודר מועיל אם אכל הככר, אבל זהו דוקא בדין מעילה אבל לא באיסור לאו דבל יחל לדעת הרמב"ם כיון שהוא לא נדר, ואף דלפי"ז ליכא אזהרה על המודר דהא מלא תוכל לאכול בשעריך א"א לחייבו דהא אינו הקדש גמור וכמו שכתבתי, יש לומר דאף דליכא אזהרת לאו מ"מ הא ודאי איכא איסור למודר ליהנות, כדתנן בנדרים דף מ"ז הריני עליך חרם המודר אסור, וכן הוא ברמב"ם בפ"ה מהל' נדרים הל' א' ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנייתי נאסר על שמעון שיהנה בראובן, ואם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום.

אלא שאנו צריכין לידע מקור איסור זה מה"ת דנימא דשייך בזה קרא דוחטאה

בשגגה ומצאתי בילקוט שמעוני בפ' מטות מביא דברי הספרי זוטא ואיתא שם חנן היה אומר יכול שאין לי עובר בנדרים אלא הוא, מנין אף אחרים יהו עוברין עמו ת"ל ככל היוצא מפיו יעשה, ומשמע דהדרשה הוא מדכתיב ככל היוצא דמרבה דיעשה שייך גם לאחרים שנאסרו ע"י פיו, ומה דאמר אף אחרים יהו עוברים עמו בזה יש לפרש כדברי הרמב"ם שהמדיר אסור להנות את המודר והוא לוקה מבל יחל, והר"נ יוכל לפרש דקרא אשמעינן דאחרים ג"כ עוברים בבל יחל, אבל הרמב"ם סובר דעיקר לא יחל דברו אינו אלא על המדיר אלא דאם הדיר לאחרים אסורין מקרא דכל היוצא מפיו יעשה, ומ"מ לפי"מ שנביא לקמן דברי הגמ' דנדה דף מ"ו דתניא על זה לאיסור בל יחל והיינו מקרא דכל היוצא מפיו יעשה דמרבה שגם אחרים אסורין, ושייך לומר על זה לאיסור בל יחל, משום דעיקר קרא הוא הלאו דלא יחל, ואפי' אם נימא דגלי קרא דכל היוצא דשייך איסור בל יחל גם על המודר, כבר ידוע שיטת הרמב"ם שאין מחייבין מלקות ממה שנלמד מרבוי הכתוב היכי דאינו נלמד בפשטיה דקרא.

ומה שהוכיח הר"נ דלא כהרמב"ם מהסוגיא דנדה דף מ"ו דאמר שם דאחרים לוקין על הקדשו משום בל יחל, הנה כבר כתבנו דחלוק גדול הוא מאיסור הקדש שאסר דבר עליו או על אחרים באיסור הקדש שאמר כקרבן או קונם, ובין שאמר סתם ה"ז הקדש דסתם הקדש הוא הקדיש לבדה"ב, ולפי מה שמביא הר"נ דלוקין משום בל יחל על הקדשו של קטן, וכן איתא בסוגיא שם צריך לומר דע"כ לא אייריי בהקדש גמור, אלא שאסר הקטן באיסור הקדש, דעל הקדש לבדה"ב לא מצינו דלוקין משום בל יחל אלא משום לא תוכל לאכול בשעריך כמש"כ הרמב"ם כאן בריש פ"א, וטעמא דליכא בל יחל בהקדש אפי' אכל בעצמו מה שהקדיש נראה דכיון דלא אמר שיהי' אסור לו לאכול אלא שהקדישו, ודין זה שאסור לאכול הקדש אינו משום אמירתו, אלא שהתורה אמרה בקרא דלא תוכל לאכול בשעריך דהקדש אסור לאכול, והרמב"ם בפ"א מהל' נדרים הל' א' כתב קטן בן י"ב שנה ויום אחד וקטנה וכו' בין נדרי איסר בין נדרי הקדש וכו' נדריהן קיימין והקדישן הקדש, ואח"כ בהל' ה' כתב הקדישו ובא הגדול ונהנה מן ההקדש שהקדישו לוקה, משום שנדריהם נדרים מה"ת, ומבואר שהרמב"ם העמיד הך דינא בהקדישו הוא ואכלו אחרים בהקדש גמור שהלאו בזה אינו מבל יחל אלא מלא תוכל לאכול בשעריך.

אלא שאנו צריכין לבאר דהא בברייתא תניא בהדיא שהשוה הכתוב קטן לגדול לזדון שבועה לאיסור ולבל יחל. ומפרש הגמ' לאיסור בל יחל, ובעי לאוכוחי דקטן בעצמו לוקה ומשני כגון שהקדיש הוא ואכלו אחרים, ומייתי ע"ז פלוגתא דרב כהנא ור"י ור"ל בהקדיש הוא ואכלו אחרים, ומבואר דשייך בל יחל בהקדיש הוא ואכלו אחרים, אכן

מכיון שכבר בארתי דאם נפרש על חיוב בל יחל ע"כ בהקדיש הכונה באסר באיסור הקדש, ולא בסתם הקדש דהוא הקדש לבדה"ב, לכן מפרש הרמב"ם דזה ודאי דפלוגתא דרב כהנא ור"י ור"ל דפליגי בסתמא בהקדיש הכונה ודאי בהקדש גמור, וכמו שכתב דלא יחל דברו לא שייך על מה שהוא לא אסר, אלא דכונת הגמ' דבעי לאוקמי הברייתא בהקדיש הוא ואכלו אחרים דהיינו באיסור הקדש, ואין הכונה למלקות משום בל יחל אלא לאיסור בל יחל וכדתנן הריני עליך חרם המודר אסור, וזהו לאיסור בל יחל שנלמד מכל היוצא מפיו יעשה כמש"כ מהספרי זוטא, אבל הקדיש הוא ואכלו אחרים דפליגי אם לוקין זהו בודאי בהקדש גמור, והגמ' תולה רק הך דינא דאיסור הקדש בדינא דהקדש אם דין מה שחידשה תורה במופלא הסמוך לאיש מהני גם לגבי אחרים, ולכן שפיר קבע הרמב"ם הך דינא דלוקין בהקדש גמור.

ונראה דמהך סוגיא דנדה שהוכיח הר"נ דלא כדברי הרמב"ם באמת הוא הוכחה לדעת הרמב"ם דלד' הר"נ דשייך לאו דבל יחל באסר הוא על אחרים שילקה המודר מבל יחל, א"כ למה תניא בברייתא לפי"מ דמפרש הגמ' אימא לאיסור בל יחל ולמה לא תניא ולבל יחל, דלאיסור בל יחל משמע דאינו לוקה משום בל יחל, אבל לדעת הרמב"ם מיושב דבאמת ליכא לאו למלקות באסר המדיר על המודר משום לאו דבל יחל, אלא דנתרבה מכל היוצא מפיו יעשה.

ומה דתניא בברייתא לזדון שבועה עמדו התוס' בזה וכתבו דזה קאי ע"כ באכל הקטן לאחר שנתגדל, דנשבע שלא יאכלו אחרים אין בכך כלום כל זמן שלא אסר עליהן בקונם דהוי כהקדש, אבל דעת הרמב"ם אינו כן שכתב בפיהמ"ש בנדרים פרק ה' במה דתנן הריני עליך חרם המודר אסור וז"ל שאם עבר המודר על הנדר הוא הנקרא עבריין כגון שנשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו הרי שמחוייב שמעון שלא יכנס בבית ראובן, שהרי נשבע ראובן על מה שהי' ברשותו, לפיכך אם עבר שמעון ונכנס בביתו של ראובן הוא הנקרא עבריין, וזהו פי' המודר אסור, והבן זה הענין ועשה לו היקש שהשבועות והנדרים אדם מחוייב לקיימן ואפי' שהוא אינו הנשבע והנודר אבל נשבע עליו זולתו עכ"ל, וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' שבועות הל' ד' וז"ל, בד"א כשנשבע על דבר שאינו ברשותו וכו', אבל אם נשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו ושלא יהנה מנכסיו ועבר שמעון ונכנס לביתו של ראובן ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן ראובן פטור שהרי הוא אנוס ושמעון חייב שעבר על דבר האסור לו לעשות, שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו עכ"ל וכתב הכ"מ ע"ז וז"ל כתב הטור על דברי רבינו וז"ל ואיני מבין דבריו שאין אדם יכול לאסור שלו אלא בקונם לפי שהוא חל על החפץ שאוסר אותו על חבירו בקונם,

אבל לא בלשון שבועה לפי שהיא חלה על האדם ואינה חלה עליו לאסור בשבועה אא"כ יקבל עליו השבועה עכ"ל, וכתב ע"ז הכ"מ ואפשר לומר שסובר רבינו שמאחר שהוא נשבע על דבר שהוא ברשותו אע"פ שלא חלה השבועה על המושבע להתחייב עלי' מלקות, מ"מ חלה עליו קצת והוי כאילו קבל שבועה לענין שהוא צריך ליזהר בדבר וקצת טעם יש בדבר עכ"ל הבאתי כל דברי הרמב"ם בפיהמ"ש ובהלכות שהם משלימים זא"ז כמו שיתבאר, ודברי הכ"מ שהוא מיישב דעת הרמב"ם בדרך דחק ובודאי לא ראה דברי הספרי זוטא, דלדברי הספרי זוטא ודאי מה דדריש ר' חנן מכל היוצא מפיו יעשה קאי בין על נדר בין על שבועה, דהא כתיב כי ידור או השבע שבועה וגו' ככל היוצא מפיו יעשה.

איברא דלכאורה יש סתירה ע"ז מדבריו בפ"ג מהל' נדרים דאחרי שכתב בהל' ז' דנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות, ושבועות אינן חלים אלא על דבר הרשות כתב בהל' ח' וז"ל כשאתה מתבונן בכתוב תמצא שהדברים מראין כן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה, שהרי הוא אומר בשבועת ביטוי להרע או להטיב בדברי הרשות כמו שבארנו שיאכל וישתה היום או שיצום היום, ובנדרים הוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות עכ"ל, והנה כתב מפורש דככל היוצא מפיו יעשה הוא רק בנדרים ולא בשבועות, אבל כיון דא"א לומר כן דהא בהך קרא כתיב כי ידור נדר או השבע שבועה לכן ע"כ דכונתו דקרא דלהרע או להיטיב ודרשינן מה הטבה רשות אף הרעה רשות הא כתיב גבי שבועה בפ' ויקרא ה' בקרא דאו נפש כי תשבע, לכן אמרינן דהך קרא מגלה לנו דקרא דפ' מטות דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה דמשמע אפי' בדבר מצוה זה אינו אלא בנדר ולא בשבועה דכתיב להרע או להיטיב, אבל היכי דליכא מיעוט מפורש בשבועות לומר דלא קאי ע"ז רבויא דככל היוצא מפיו ודאי קאי בין אנדרים בין אשבועות, וכדברי הרמב"ם בפיהמ"ש שהבאתי שכתב ועשה לו היקש שהשבועות והנדרים וכו'.

ובדברי הפיהמ"ש מבואר לנו מה שיש חומר בדבריו בהלכה בפ"ה מהל' שבועות שהבאנו שכתב ראובן פטור שהרי הוא אנוס ושמעון חייב, ולכאורה חייב שמעון מלקות דזהו לשון חייב, אבל הוא תימה גדולה לפי"מ שכתבנו דהלמוד ע"כ הוא מקרא דכל היוצא מפיו יעשה, ואיך אפשר שיהי' שבועות חמור מנדרים, דבנדרים הא כתב גבי הלכה לפני הפסח שהיא אינה לוקה, וכן בפ"ה מהל' נדרים הל' א' כתב ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנייתי נאסר על שמעון שיהנה בראובן, ואם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום, ואין שום טעם לחלק חילוק

הפוך דבנדרים אינו לוקה המודר ובשבועות לוקה המושבע, וכבר תמה בזה הרדב"ז מד' הרמב"ם בפ"ה מהל' נדרים, אבל מה שרוצה לפרש הרמב"ם דכונתו באמר הן, ודאי זה לא ניתן ליאמר דבהל' ב' שם כתב ואין אותן אחרים נזקקין לקיים דברי זה הנשבע אא"כ ענה אמן, וע"ז כתב בהל' ד' בד"א כשנשבע על דבר שאינו ברשותו וכו' אבל אם נשבע על דבר שהוא ברשותו וכו' א"כ הוא בפירוש כשלא ענה אמן, ואם היינו אומרים דאולי עכ"פ יש חילוק להיפוך משבועות לנדרים אף שאין אנו יודעין הטעם הנה באו דבריו בפיהמ"ש וביררו בפי' שזהו בגדר היקש, והשבועות והנדרים דינם שוה, ולכן ע"כ מה שכתב בהלכה דשמעון חייב אין כונתו שחייב מלקות דהא לא כתב ושמעון לוקה, אלא דהוא רק עבריין כמו שכתב בפיהמ"ש, ומה שכתב חייב זהו חיוב מכת מרדות דככל היוצא מפיו יעשה, ובשביל שכתב דראובן פטור והיינו פטור לגמרי שהרי הוא אנוס כתב דשמעון חייב אבל אינו חייב אלא מכת מרדות שעבר על איסור עשה.

איברא דבפי"ט מהל' פסוה"מ הל' ט' הוכחתי בדעת הרמב"ם דעל איסור עשה אינו חייב מכת מרדות, אלא דאם נימא דקרא דככל היוצא מגלה דגם מודר ישנו בכלל איסור לא יחל דברו אלא דבשביל דאינו פשטיה דקרא ליכא מלקות, אבל מכת מרדות אפשר לחייב משום איסור בל יחל, והרמב"ם שם בהל' א' הזכיר מכת מרדות לכן אפשר לומר דבהל' ד' שכתב ושמעון חייב היינו מכת מרדות, ואף דלשון חייב אינו מדוייק לגמרי דבמכת מרדות דרכו לכתוב מכין אותו, אבל גם בחיוב מלקות של תורה אינו כותב סתם חייב אלא לוקה, לכן ע"כ כונתו כמש"כ.

המל"מ מסתפק בהזכיר איסור אכילה בהקונם שאמר אכילת ככר זה קונם אם יש בזה מעילה דכיון דאינו אסור בהנאה לא דמי להקדש, והוכיח מדברי הרמב"ן דגם בזה יש מעילה, וכתב בזה הקרן אורה דכן מפורש בירושלמי דמוקי לברייתא דככר זה הקדש באומר שלא אוכלנו אלמא דבאכילה לחוד איכא מעילה, וכתב ע"ז אלא הא דתניא יש לה פדיון צ"ע דהאי פדיון מה דינו אם יפול להקדש תיקשי הא לא נאסר הככר בהנאה אלא באכילה, וא"כ הפדיון ג"כ לא יאסר בהנאה וי"ל דקדושה שיש בהככר לאוסרו באכילה חלה על הפדיון ונאסר גם בהנאה, אבל לא מצינו כיוצא בזה שיהא הפדיון חמור מן העיקר עכ"ל.

ונראה בזה דלא כדבריו ובאסר אכילת הככר ולא הנאתו אף דיש בזה מעילה זהו משום דגם בקונם פרטי איכא מעילה, אבל בדין פדיון אפי' אם אסר הככר בקונם כללי באכילה ג"כ אין לו פדיון כמו בקונם פרטי, והנה המל"מ הוכיח מד' הרמב"ן ושם מיירי בקונם פרטי, רק הק"א הוכיח מד' הירושלמי דמוקי הא דתניא ככר זה הקדש באומר שלא

אוכלנו אבל באמת גם מירוש' אין ראיה דתחלת ד' הירוש' הוא נדר מן הככר מהו לחמם בו את ידיו, ופשיט מדתניא ככר זה הקדש אכלו וכו' לא אמר אלא אכלו הא לחמם בו את ידיו מותר, ומשני ר' בון בר' חייא באומר לא אוכלנו ולא אטעמנו לא אסרו עליו אלא לאכילה, ולכאורה ראייתו נראה גם לדין פדיון דהא בהך ברייתא תניא דיש לו פדיון, אבל באמת מתירוצא דר' בון דאמר לא אוכלנו ולא אטעמנו הרי דמתרץ בקונם פרטי וכן תחלת הבעיא הוא בנדר מן הככר שהוא קונם פרטי, והקרבן עדה גורס בפשיטות הירוש' לא אמר ר"מ אלא אם אכלו והיינו דמרישא לא שייך להסתפק כלל דכיון דיש לו פדיון ע"כ דאסרו כהקדש גמור וע"כ דראיית הירוש' הוא מעיקרא רק מר"מ בקונם פרטי, דבקונם כללי כיון שעשאו כהקדש גמור ודאי אסור לחמם את ידיו, ומה דתניא גם ברישא אכלו לפי"מ דבעי למיפשט זהו ע"כ משום סיפא דבסיפא תני אכלו משום דמשכחת לה באסר רק אכילה, ואשמעינן דגם בזה מעל לר"מ כיון דסבר דבקונם פרטי ג"כ מעל, אבל ברישא ודאי מיירי באסרו כהקדש גמור ולכן יש לו פדיון.

עוד מסתפק המל"מ באוסר הנאתו של חברו עליו אי איכא מעילה מי בעינן שיאסור דבר מסויים, וכתב בזה הקרן אורה דזה נפשט ממה דמוכיח הגמ' דיש מעילה בקונמות מהא דתנן מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש, ובמתני' תנן המודר הנאה מחבירו ולא אסר דבר מסויים ומ"מ מוכיח הגמ' מדתנן תפול הנאה להקדש דיש בזה גדר מעילה, דהא זהו כדי שלא יהנה מחבירו, וכתב הר"נ דאי לא דמי קונמות להקדש הו"ל למימר יוליך הנאה לים המלח, אלא משום דבקונמות יש בהן מעילה כהקדש כיון דבהקדש עסיק תנא תפול הנאה להקדש, ולשון הר"נ אינו מבואר דאטו אגב גררא קאמר כך כיון דעסיק בהקדש, הא ודאי הוא הלכה קבועה דתפול הנאה להקדש, וצ"ל דכונת הר"נ, דכיון דעסיק בעל אבידה לקבל מהמחזיר האבדה מה שהוא אסור ליהנות ממנו בקונם שהוא כמו הקדש, ע"כ צריך ליתן ההנאה להקדש, ולפי"ז יש לומר דכיון דבאמת אין כאן דין מעילה ממש דהא אכתי לא מעל, אלא משום דהאיסור ליהנות הוא משום הקדש צריך ליתן ההנאה להקדש, א"כ אפשר דאף אם נימא דמעילה ממש ליכא אלא באוסר דבר מסויים שאז אם נהנה מהקדש נהנה, אבל באוסר הנאתו מחבירו ונהנה ממנו אין כאן על מה לומר דנהנה מהקדש, לד' המל"מ, אבל זה רק בעיקר דין מעילה, אבל כשאנו דנין איך לתקן שלא יהנה בעל האבדה מהמחזיר כיון דעיקר דין קונמות הוא דין הקדש וכשצריך לתקן שלא יהנה שפיר דצריך ליתן ההנאה להקדש, ואולי יש לדמות דין זה לדין קול מראה וריח דאין בהן משום מעילה ומ"מ אסור ליהנות בהן מדין הקדש, כמפורש בד' הרמב"ם פ"ה הל' ט"ז.

אכן בעיקר ספיקו של המל"מ יש לעיין דיש לומר דכשאוסר ראובן הנאת שמעון יש בכלל זה גם נכסיו של שמעון, ויסוד לזה הוא מה שכתב הר"נ בנדרים דף ה' ע"א בהא דאמר ריב"ח מודרני ממך שניהם אסורים, שכתב דה"ט משום דמשמע מודר אני ונכסי ממך ומנכסיך הילכך כיון דבכלל אני הוי נכסים ע"כ חבירו נמי אסור בו דאי לא נכסים לאו בני אתהנויי מחבירו נינהו, ואף דבתר הכי מפרש הא דריב"ח במודר אני לך ומודרני ממך הוא אסור וחבירו מותר, ומסיק דשמואל לא מצי סבר הכי וסבר דמודרני ממך הוא דלא משתעינא בהדך, וכן פסק הרמב"ם, זהו בלשון מודרני ממך אבל באמר ראובן בפי' קונם עלי הנאת שמעון יש לומר דגם שמואל מודה דבכלל זה הוא נכסי שמעון, וזהו מודר הנאה מחבירו.

איברא דבגמ' דף ל"ג בהא דתנן מחזיר לו את אבידתו פליגי בה ר' אמי ור' אסי חד אמר כשנכסי מחזיר אסורין על בעל אבדה וכו' וחד אמר אפי' נכסי בעל אבדה אסורין על מחזיר וכו', ופירש"י שהמדיר הדירו מנכסיו, וכן הוא בטור סי' רכ"א ומחזיר אבדתו בין שנכסי בעל אבדה אסורין למחזיר, או שנכסי מחזיר אסורין לבעל האבדה, אבל קשה לומר דזהו בדוקא דהא במתני' תנן המודר הנאה מחבירו, וכן הוא ברמב"ם פ"ז מהל' נדרים הל' א' שנים שנאסרה הנאת כל אחד מהן על חבירו בין בנדר בין בשבועה, הרי אלו מותרין להחזיר אבדה זה לזה, וכיון שכן גם באוסר על עצמו הנאת שמעון כיון דיש בכלל זה נכסיו הוי כאוסר דבר מסויים, ואפי' בהנאהו שמעון בגופו כיון שאסר על עצמו הנאת שמעון בקונם הוי גוף שמעון אסור עליו באיסור הקדש כיון שאסרו עליו בקונם פרטי דיש בו מעילה.

היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זה הקדש, נטלה על מנת לאכלה מעל לפי כולה, על מנת להורישה מעל לפי טובת הנייה שבה.

נטלה על מנת לאכלה, הכ"מ כתב מימרא דרבא שם, אבל לא עמד בזה מה דדברי הרמב"ם צריכים באור לפי שיטתו דסובר דנוטל דבר של הקדש לעצמו כל זמן שלא נתנה לחבירו לא מעל כמו שכתב בפ"ו הל' ח' נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין, ובהלכה ז' כתב אמרו חכמים שהנוטל אבן או קורה של הקדש ונתנה לחבירו שניהם מעלו, וא"כ כאן שנטלה לאכלה למה מעל, ומצאתי שהקשה כן בקרן אורה בנדרים ונשאר בקושיא.

ונראה דהנה חזינן דיש נ"מ בין מי שבא לגנוב או לגזול משל הקדש וכ"ש אם נטל וסבור שהוא שלו דבזה אין לו הנאה בנטילת הדבר, ובין מקבל מתנה מחבירו, וכן כתב הרמב"ם בפיהמ"ש במעילה פ"ה בהך משנה דנטל אבן או קורה של הקדש שכתב וז"ל

כשנטל אבן או קורה של הקדש אע"פ שפגם לפי שכבר חסר מן ההקדש הדבר ההוא, לא מעל עד שיהנה כפי העיקר הנזכר וכו', אבל הנוטל שום דבר מן ההקדש ונתנו לחבירו שניהם מעלו לפי שכל אחד משניהם נהנה ופגם, זה נהנה בנתינת המתנה בטובת הנאה שבאה לו, וזה נהנה בקבלתה עכ"ל, ובזה חולקים הרמב"ם והראב"ד בפ"ב מהל' גנבה הל' א' דעל מה שכתב הרמב"ם דכשגנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן בלבד, השיג הראב"ד וכתב גנב נכסי הקדש משלם קרן וחומש ואשם להקדש שהרי מעל, וכונתו אם לא ידע שהוא הקדש וגנב מחבירו דבמזיד ליכא חומש ואשם, וכתב שם המ"מ ע"ז כבר האריך הר"א בזה פ"ו מהל' מעילה, ונראין דבריו לרוב המפרשים עכ"ל ונבאר זה במקומו, עכ"פ מבואר שיטת הרמב"ם דיש נ"מ בין נטל לגנוב ובין נטל ממה שנתנו לו במתנה, לכן יש לומר דכשהיתה לפניו ככר של הפקר והקדישה, [ועיין בר"נ ורא"ש איך חל ההקדש], ואח"כ נטלה ע"מ לאכלה ע"כ ששכח שהקדישה, וחשב שהוא עדיין הפקר א"כ בזה נהנה שפיר כמו שנהנה מקבל מתנה, כיון שבא לו דבר של הפקר נהנה מזה כמו שנהנה בקבלת מתנה. וכתבתי כבר זה בהל' גנבה בפ"ב הנ"ל רק משום שכאן עיקר מקומו כתבתי גם כאן.

פרק ה

הלכה ה

אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה בקרקע עצמה או במחובר לה לא מעל אפי' פגם, כיצד החורש שדה הקדש או הזורע בה פטור, נטל מאבקה ונהנה בה ופגמה מעל, הדש בשדה הקדש מעל שהאבק מועיל לדישה והרי נהנה באבק ופגם השדה, וכן אם חרש שדה הקדש כדי להעלות אבק לעשב שנתן בה ונטל העשב מעל, הדר במערת הקדש או בצל אילן או שובך של הקדש אע"פ שנהנה לא מעל. וכן המקדיש בית בנוי הדר בו לא מעל, אבל המקדיש עצים ואבנים ובנה בהן בית הדר שם מעל כמו שיתבאר.

וכן המקדיש בית בנוי הדר בו לא מעל, הכ"מ הקשה דבמעילה דף כ' במה דתנן בנאה בתוך ביתו אינו חייב עד שידור תחתיה שו"פ פריך הגמ' וכיון דבני לה מיהת מעל לימא מסייע לרב דאמר המשתחוה לבית בנוי אסרו והיינו דתלוש ולבסוף חברו הוי תלוש, ואמר ר"א בדר"א הנאה הנראית לעינים אסרה תורה לימא מסייע ליה הדר בבית של הקדש כיון שנהנה ממנו מעל אמר ר"ל התם כשהקדישו ולבסוף בנאו, ומבואר דר"ל לא סבר כרב דהמשתחוה לבית אסרו, וכיון דהרמב"ם פסק בפ"ח מהל' עכו"ם כרב

למה פסק כאן כר"ל, וכתב הכ"מ וי"ל דמשמע לרבינו דהא דמפליג ר"ל לא לדחויי דלא תסייעיה לרב בלחוד אמרה אלא לקושטא דמילתא אמרה, ויש סעד לזה מדהוי מצי לשנויי הנאה הנראית לעינים אסרה תורה, ושני התם כשהקדישו ולבסוף בנאו משמע דהכי ס"ל ולפיכך פסקה ואפ"ה לא דחאה לדרב, ואית לן למימר דטעמא משום חומרא דע"ז עכ"ל.

והנה ד' הכ"מ תמוהים שלא הזכיר סוגיא מפורשת בחולין דף ט"ז דאמר רבא פשיטא לי תלוש ולבסוף חברו לענין עכו"ם הוי תלוש, דאמר מר המשתחוה לבית שלו אסרו וכו' לענין הכשר זרעים תנאי הוא וכו' ומסיק ר"פ דהוי תלוש לכו"ע וכן פסק הרמב"ם, בעי רבא לענין שחיטה מאי ושו"ט שם ויש בזה מחלוקת דדעת הרא"ש דכשביטל התלוש להמחובר גם בדיעבד השחיטה פסולה, ודעת הרמב"ם דגם כשביטל כשר בדיעבד, וא"כ מצינו דלא רק בע"ז הוי כתלוש דגם להכשר זרעים ושחיטה לדעת הרמב"ם הוי תלוש, וא"כ למה כתב דהוא דוקא משום חומרא דע"ז.

ונראה דהנה מה דמעילה דוקא בתלוש ילפינן במעילה דף י"ח ע"ב מגז"ש דחטא חטא בתרומה ובמעילה דמה בתרומה אינו אלא בתלוש ופירש"י דכתיב ראשית דגנך ה"נ במעילה דוקא בתלוש, א"כ יש לומר דכיון דילפינן מתרומה דכתיב דגנך שפיר ילפינן דבעינן תלוש גמור ולא תלוש ולבסוף חברו, ולכן אף דלדינים אחרים כמו ע"ז והכשר זרעים ושחיטה דינו כתלוש אבל למעילה בעינן תלוש גמור כמו דגנך, ולכן תלוש ולבסוף חברו דינו כמחובר.

אלא דצריך לבאר טעמא דהני תלת דדינם כתלוש, ונראה דהנה בע"ז דרשינן מקרא דאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, וכיון דצריך קרא למעט קרקע אמרינן דוקא מחובר מעיקרו דהוי כהרים ולא תלוש, וגבי הכשר זרעים לכאורה היה צריך להיות פשוט להיפוך דתלוש וחברו לא הוי כתלוש, דהא דין הכשר זרעים דצריך דוקא שהמים יהיו תלושין ילפינן בתו"כ מביא רש"י שם מדכתיב מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא, וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, ויטמא היינו הכשר ותני שם יכול אפי' הן בבורות שחין ומערות יהיו מכשירין ת"ל אשר ישתה בכל כלי, וכיון דהילפותא הוא מבכל כלי הי' מן הדין דיהי' צריך דוקא תלוש גמור דומיא דכלי, אכן אח"כ תני שם אין לי אלא שמלאן בכלי לשתות מנין שמלאן לגבל בהן את הטיט ולכבס בהן את הכלים ת"ל אשר יבוא עליו מים, אי אשר יבוא עליו מים יכול אפי' בבורות שחין ומערות ת"ל כלי מה כלי מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע אף כל שהוא תלוש מן הקרקע, ומבואר דאף דהא דמרבה מאשר יבוא עליו מים זהו על לגבל בהן את הטיט

מ"מ פריך דא"כ נרבה נמי כל אשר יבוא עליו מים אפי' בבורות וכו', וע"ז אמר ת"ל כלי מה כלי מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע, ועיין בפי' המלבי"ם שם דהלמוד הוא דבעינן דומיא דכלים, ונמצא דלא צריך כמו כלי ממש אלא דומיא דכלי שהוא תלוש מן הקרקע, ועכשיו יש לומר דאינו אלא מיעוט אם בעיקרו הוא כקרקע כמו בורות שחין ומערות, אבל תלוש ולבסוף חברו אף דיש שדינן כמחובר מ"מ בזה דינו כתלוש.

ועכשיו נבאר דין שחיטה לגבי תלוש ולבסוף חברו, ונראה דרבי הא יליף דשחיטה בתלוש מקרא דויקח את המאכלת, ועיין בתוס' שהקשו דהא מהאי קרא ילפינן דבעינן כלי בקדשים, וכתבו דלענין חולין ילפינן מויקח דבעינן תלוש, ולפי"ז מסתבר דצריך תלוש ממש ולא תלוש ולבסוף חברו, וזה מבואר לדעת הרא"ש דפסק דאם בטלו למחובר פסולה, וכדיחווייא דגמ' שאני סכין דלא מבטל ליה, אבל הרמב"ם פוסק כשינווייא דגמ' בהא דאמר קשיא דרב אדרבי דמשני כאן במחובר מעיקרו כאן בתלוש ולבסוף חברו וזה אפי' בסתם מחובר, ולא דוקא בסכין דלא מבטל ליה, והרמב"ם סובר עוד בפ"ד מהל' מעה"ק דגם בקדשים לא בעינן כלי וקרא דויקח את המאכלת דדריש מינה בזבחים דבעינן כלי הוא לכתחלה, אבל עכ"פ במחובר פסול וע"כ כרבי דיליף מקרא דויקח את המאכלת ויליף מינה דתלוש הוא לעיכובא, א"כ צריך באור למה נאמר כאן דתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש, ונראה דכיון דלא ילפינן דבעינן כלי רק מקרא דמאכלת ילפינן תלוש זהו משום דצריך שיהי' ע"ז שם מאכלת לכן מחובר מעיקרו דהוא ממש מצורף להקרקע שהוא מחובר בה או לאילן שהוא מחובר בו אין לו כלל שם פרטי והוא כקרקע ממש או כהאילן ממש, אבל תלוש ולבסוף חברו כיון שהי' מקודם תלוש והי' לו שם מאכלת ואפי' אם קודם לא הי' מחודד לחתוך, אבל עכ"פ הי' ראוי שיהי' לו שם מאכלת, לכן אף שחברו אח"כ לא בטל ממנו שמו הפרטי ואפשר לקראו מאכלת ולכן כשר בדיעבד לשחיטה.

אח"כ ראיתי בהר המוריה שמביא דברי השעה"מ בפ"ג מהל' אישות הל' ג' גבי דין פסול שטר קדושין במחובר שהביא דברי הרמב"ם כאן ודברי הכ"מ ותמה עליו מה שתמהתי במה שכתב דהוא משום חומרא דע"ז דהא גם לדין הכשר זרעים ושחיטה דינו כתלוש, וכתב כמו שכתבתי דטעמא דגבי מעילה דינו כמחובר, משום דילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה בעינן דגן, ולכן אפי' תלוש ולבסוף חברו פטור ממעילה, דלא הוי דומיא דדגנך, וב"ה שכיונתי לדבריו, אך לא הוסיף לבאר טעמא דע"ז והכשר זרעים ושחיטה דדינם כתלוש, ונראה שדברינו גם בזה מיושבים.

אכן השעה"מ הביא עוד תימה בדברי הרמב"ם שפסק בפ"י מהל' ערכין שהמשכיר

בית לחבירו והקדישו אם דר בו השוכר מעל, וזה אי אפשר אא"כ תלוש ולבסוף חברו דינו כתלוש אפי' בנאו ולבסוף הקדישו, וכבר תמה בזה שם הלח"מ במקומו ונשאר בתימה, וכתב בזה השעה"מ לפי"מ דתניא במעילה דף י"ח כי תמעול מעל אין מעילה אלא שינוי ויליף מע"ז יכול נהנה ולא פגם ובמחובר לקרקע נאמר חטא בתרומה ונאמר חטא במעילה מה חטא האמור בתרומה בתלוש מן הקרקע, דכתיב ראשית דגנך אף חטא האמור במעילה בתלוש מן הקרקע, והמתבאר מד' התוס' דב' מיני מעילות יש במעילה במשנה מרשות הקדש לרשות הדיוט, כגון מוכר או נותן דאותה ילפינן מע"ז דאיכא שינוי רשות שמשנה עצמו מרשות גבוה לרשות אחר, ויש מעילה בנהנה מן ההקדש בלא שינוי רשות ואותה ילפינן מתרומה, ולכן כתב דבמעילה דהוצאה מרשות לרשות דילפינן מע"ז, בזה הוי תלוש ולבסוף חברו כתלוש דומיא דע"ז, וה"נ במשכיר בית לחברו דכיון דקיי"ל שכירות ליומיה ממכר הוא, א"כ השוכר בא בשכרו ומתכוין להוציאו מרשות הקדש לרשות עצמו, ומשו"ה מעל השוכר שדר בה דומיא דע"ז דחשוב כתלוש, אבל בההיא דמעילה דהדר בבית של הקדש דלא מיירי בדר בו בתורת שכירות, אלא בדר בו בדרך הנאה, בזה לא ילפינן מע"ז אלא מתרומה דכתיב דגנך, ומסתבר דבעינן תלוש גמור ע"כ תו"ד השעה"מ, והנה כתב דברי התוס' שלא בדיוק שהתוס' לא כתבו שאיכא שני למודים, א' מע"ז וא' מתרומה, אלא א' מע"ז וא' מסוטה דכן מפורש שם בברייתא אין מעילה אלא שינוי, וכן הוא אומר איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל ואומר וימעלו וגו' ויזנו אחרי הבעלים, ובזה כתבו התוס' דבסוטה איכא הנאה בלא שינוי רשות, ובע"ז איכא שינוי רשות בלא הנאה, אבל לא כתבו דבמעילה של שינוי רשות לא ילפינן מתרומה, ואח"כ בתוס' ד"ה יכול נהנה כתבו נהנה ולא פגם דממעט ממה דאיכא גז"ש מתרומה משום דהוי ס"ד למילף מסוטה דליכא פגם, וכן בפגם ולא נהנה דממעט מתרומה כתבו דהוא ג"כ משום דהוי ס"ד למילף מע"ז דליכא הנאה, עכ"פ מפורש בתוס' דבין ממה דהוי בעי למילף מע"ז לחיובא בין ממה דהוי בעי למילף מסוטה לחיובא ילפינן מתרומה לפטורא.

אך יש ליישב דבריו בעיקרם, דממה דיליף בברייתא למעט מחובר במעילה מתרומה דקשה דהא ילפינן דין מעילה מע"ז ובע"ז הא נתמעט מחובר, וע"כ כד' התוס' דכיון דאיכא שני למודים מע"ז ומסוטה וכתבו דמע"ז ילפינן היכי דאיכא שינוי רשות בלא הנאה, ומסוטה היכי דאיכא הנאה בלא שינוי רשות, לכן צריך למעט מחובר גם היכי דאיכא הנאה בלא שינוי רשות דבזה אין הלמוד מע"ז אלא מסוטה דגם בזה נתמעט מחובר מתרומה, ולכן שפיר כתב השעה"מ דבמה דילפינן למעט מחובר מתרומה וזהו

היכי דאיכא הנאה בלא שינוי רשות, בזה אמרינן דהוי כתרומה ממש וצריך תלוש גמור כתרומה, אבל מה דילפינן לחייב מעילה מע"ז ומע"ז ג"כ נתמעט מחובר, בזה הוי כדין ע"ז דדוקא מחובר גמור נתמעט כמו הרים, לכן תלוש ולבסוף חברו הוי כדין תלוש.

אכן עיקר תירוצו של השעה"מ אינו עולה ליישב ד' הרמב"ם שהוא בנה יסוד דבריו ע"פ ד' התוס' דיש שני גדרי מעילה א' נהנה מן ההקדש וב' מוציא מרשות הקדש בלא הנאה, אבל שיטת הרמב"ם מפורש לקמן בפ"ו הל' ח' דאינו סובר כשיטת התוס' ובשינוי רשות בלא הנאה ליכא מעילה, וע"ש בהשגת הראב"ד ובד' הכ"מ, וממילא אין מקום ליישב דברי הרמב"ם לומר דבמוציא מרשות הקדש לא ילפינן מתרומה למעט מחובר משום דזה ילפינן מע"ז, כיון דבמוציא מרשות הקדש לחוד ליכא מעילה ויש לומר לשיטת הרמב"ם דמה דמייתי הברייתא שני למודים מע"ז ומסוטה זהו לומר דבנהנה משל הקדש, אף שלא נתן ההקדש לאחר ג"כ איכא שינוי רשות לבד ההנאה והיינו דהוציא ההנאה מרשות הקדש, ומה דצריך למוד למעט מחובר מגז"ש דתרומה ולא יליף מע"ז גופא, באמת לא קשה דהא מע"ז לא למדנו דין מעילה, וכן מסוטה ילפינן רק פי' מעילה אבל אין להביא ראי' מדין ע"ז דאינו במחובר לומר דגם בהקדש אינו מועל במחובר דגבי ע"ז ילפינן מקרא דאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם דמחובר לא נעשה ע"ז וקיי"ל דמשתחוה להר הר מותר ואף דעובדו בסייף, אבל ההר מותר לגמרי אפי' לקח עפר ממנו ונעשה תלוש ג"כ העפר מותר, אבל בהקדש הא לא אמרינן דמחובר לא נעשה הקדש, ואם תלש עפר מהקרקע שנעשה הקדש הרי מועלין בו, ולכן כל הלמוד למעט מחובר הוא רק מתרומה.

וראיתי בקרן אורה במעילה דף כ' שעמד על דברי הרמב"ם מהמשכיר בית והקדישו והביא דברי השעה"מ ודחה ג"כ דבריו מטעם שכתבתי, אלא שקיצר ולא עמד על כל מה שכתבתי כמו שיראה המעיין, וכתב ליישב דברי הרמב"ם דנהי דאין מעילה במחובר לקרקע היינו לחיובי אשם מעילות וחומש, אבל דמי הנאתו מחוייב לשלם כמו אם נהנה במזיד, דהא מהיכא ילפינן דאין מעילה במחובר מתרומה, ובתרומה גופא הא דאינו במחובר היינו לענין מיתה וחומש כדאיתא במנחות דף ע', בעי ר' אבהו שבולת שמירחא בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה במחובר ובעי אי הוי תרומה, ומבואר שם דהבעיא הוא אם חל תרומה במחובר, אבל אם תרם קודם השבולת וזרעה אח"כ ה"ז תרומה, וכן כתב הרמב"ם בפי"א מהל' תרומה הל' כ"ו ואמר שם בגמ' דאי תליש ואכל הוי תלוש, ואי גחין ואכיל בטלה דעתו אצל כל אדם, והך סברא דבטלה דעתו אינה מועלת אלא לענין מיתה וחומש, אבל לא לפטרו מן הקרן דהא אכל ונהנה מתרומה ולא מזיק הוא,

וה"נ במעילה נהי דפטור מאשם וחומש עכ"פ קרן מחייב, ובזה יש ליישב ד' הרמב"ם דמה שכתב בהל' ערכין השוכר הדר בו מעל היינו לשלם קרן, ומש"כ בהל' מעילה דאין מעילה במחובר היינו לענין חומש ואשם עכ"ל.

אבן הקרן אורה בעצמו דחה אח"כ תירוצו וכתב וז"ל כן היה נראה נכון מאוד ליישב ד' הרמב"ם אבל עומד לנגד דברים אלו מאי דמייתי הש"ס סייעתא ממתני' דבנאה בתוך ביתו לרב והא מתניתין מיירי במזיד ולתשלומי קרן, ודבריו תמוהין במה שדחה דברי עצמו, דאיך אפשר לומר דמתני' מיירי במזיד ולתשלומי קרן, דהא תנן בנאה בתוך ביתו לא מעל עד שידור תחתיה בשו"פ, ולדין תשלומין הא ברייתא מפורשת בב"מ דף נ"ה ואת אשר חטא מן הקודש ישלם לרבות פחות משו"פ להשבון, וכן פסק הרמב"ם לקמן בפ"ז הל' ח' המועל בפחות משו"פ בין בזדון בין בשגגה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, וא"כ ע"כ מתני' בדין מעילה לשלם חומש, ואף דמייתי הגמ' אח"כ סייעתא מברייתא דתניא הדר בבית של הקדש כיון שנהנה ממנו מעל ולא תניא בשו"פ, אך יש לומר דקים לגמ' דהברייתא מיתניא אמתני' דבמתני' תנן נטל אבן וכו' שבעצמו הניח האבן של הקדש ואשמעינן הברייתא בדר בבית של הקדש, וכמו דמתני' מיירי מעילה גמורה, ה"נ הברייתא כיון דתניא סתם מעל ודאי הוא במעילה גמורה.

עוד כתב הקרן אורה וז"ל וגם בהא דאמר בערכין שם וכיון דמעל יצא לחולין משמע דשייך בי' מעילה גמורה לחייבו חומש ואשם, ועוד דמהא דפריך במנחות שם מהא דאילפא ביצי נבלת העוף הטהור משמע דמטעם בטלה דעתו לא חשיבא אכילה כלל, ע"כ לא נחה דעתו בישוב ד' הרמב"ם על נכון עכ"ל, וגם שני הדיחויים האחרונים אינם דיחויים כלל, דמה שהקשה ממה דאמר הגמ' כיון דמעל יצא לחולין זה הא לא קשה על הרמב"ם ואין מה להוכיח מכאן דלא כדברי הרמב"ם, דאף אם סוגיא זו סברה דלא כר"ל במעילה דמחלק בין הקדישו ולבסוף בנאו, ובין בנאו ולבסוף הקדישו ואינו מחלק בין ע"ז למעילה, לא קשה אם הרמב"ם פוסק בזה כר"ל דסתמא דגמ' במעילה מסיק כר"ל, ומה שהקשה ממה דמייתי הגמ' הא דאילפא דביצי נבלת עוף טהור שאכלם מבפנים מטמאין בבה"ב דפריך דנימא בטלה דעתו ג"כ לא קשה דאה"נ דמטעם בטלה דעתו לא חשיבא אכילה, ובטומאת בה"ב אכילה כתיב אבל זהו אם אנו צריכין לדין אכילה, אבל במעילה דחייב על הנאה, וכיון דעכ"פ נהנה ולא חשיב מזיק נוכל לומר דמעל, דגבי מעילה לא כתיב אכילה, אלא נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ד', ואף דהרמב"ם בפ"א כתב דאזהרה של מעילה הוא מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך, זהו לענין לחייבו מלקות, אבל חיוב מעילה כתיב בהדיא בהך פרשה ואת אשר חטא וגו'

איברא דנוכל לומר דכיון דכתיב וחטאה וכן אשר חטא והאזהרה הא היא מלא תוכל לאכול, וכיון דהיכי דבטלה דעתו לא הוי אכילה א"כ לא הוי חטא גם לענין מעילה, אלא דבאמת יש לומר דגם לענין האזהרה שנלמד מקרא דלא תוכל לאכול כיון שאנו למדין מהך קרא גם איסור הנאה נוכל לומר דאף דהיכי דבטלה דעתו לא מקרי אכילה, אבל הנאה מיקריא כיון דעכ"פ נהנה מההקדש, וא"כ אין ראי' מדין טומאת בה"ב דהתם אכילה כתיב.

אכן שבתי וראיתי דאם נאמר כן א"כ יקשה לנו עיקר היסוד דילפינן מעילה מתרומה דאין מעילה במחובר, כיון דגם בתרומה אפשר במחובר, רק דלא משכחת לה דאם תלש הרי הוא תלוש, ואם אכלה ממחובר בטלה דעתו, וזהו בתרומה דאכילה כתיב, אבל כיון שאנו אומרים דבמעילה דחייב בהנאה לא שייך דבטלה דעתו, א"כ כבר לא נוכל כלל ללמוד במעילה דאין מעילה במחובר, ונאמר דגם במחובר גמור יהי' חייב במעילה, אמנם הקרן אורה בעצמו הרגיש בזה וכתב בתוך דבריו וז"ל ובאמת יש לדקדק היכי ילפינן דאין מעילה במחובר מתרומה הא בתרומה טעמא הוא משום דבטלה דעתו אצל כל אדם, ובמעילה דלא שייך האי טעמא למה לא ימעול, וצ"ל כיון דעכ"פ ליכא לאשכוחי תרומה במחובר ה"נ ילפינן מינה למעילה דליתא במחובר עכ"ד, אבל עוד אינו מיושב כיון דאין הטעם בתרומה משום עיקר הדין דלא יהי' במחובר, אלא משום טעמא דבטלה דעתו, וא"כ במעילה דלא שייך האי טעמא למה לא יתחייב במעילה.

ולכן מזה מוכח דעיקר פירושו של הקרן אורה אינו מבורר ומה דילפינן מעילה מתרומה הוא מעיקר תרומה ולא מחיוב אכילת תרומה דמה דאמר נאמר חטא בתרומה הוא מקרא דולא תשאו עליו חטא כדפירש"י והך קרא הוא בהפרשת תרומה כדאיתא ביבמות דף פ"ט והוא פשטי' דקרא דהא כתיב בהרימכם וגו', א"כ לא שייך מה שהביא הקרן אורה מהגמ' במנחות דמשכחת תרומה במחובר אם הפריש שבולת תרומה ושתלה, ולא שייך לדון כאן בטעמא דאינו חייב משום דבטלה דעתו, דהלימוד הוא מעיקר ההפרשה, ואף דאם מרח השבולת ושתלה ואח"כ הפרישה תרומה הוי בעיא דלא איפשיטא אם חלה התרומה, וכן פסק הרמב"ם דהוא ספק, וא"כ איך ילפינן דתרומה ליתא במחובר, יש לומר דילפינן מעיקר התחלת חיוב התרומה, והיינו המירוח שיהי' נטשה טבל ושיתחייב בתרומה וזהו ע"כ בתלוש, וזה ילפינן דדין מעילה הוא ג"כ דוקא אם מעל בתלוש, ואין הלימוד על עיקר ההקדש במעילה ואם הקדיש מחובר ותלש ומעל ודאי חייב, אלא כן הוא הגז"ש דחטא חטא דין חיוב מעילה מדין עשיית התרומה.

והנה אף שכתבנו דהלמוד דחטא הוא מעיקר עשיית התרומה מ"מ בזה יש לומר כדברי

הקרן אורה דקרן חייב לשלם ואין צורך למה שכתב ע"פ דברי הגמ' דמנחות דאפשר אכילת תרומה במחובר רק דבטלה דעתו דאף דהלימוד הוא מעיקר עשיית תרומה, מ"מ כיון דהלימוד הוא על דין מעילה גמורה להתחייב חומש ואשם ובקרא כתיב וחטאה בשגגה וע"ז כתיב ואת אשר חטא מן הקודש ישלם, א"כ הלימוד דחטא חטא הוא דבמחובר ליכא מעילה גמורה, אבל מה דצריך לשלם אם נהנה במזיד זה לא נתמעט מגז"ש דחטא חטא מתרומה כמו דחייב לשלם הקרן אם נהנה במזיד אף דקרא כתיב וחטאה בשגגה ואמרינן דבשגגה הוא על חיוב חומש ואשם אבל תשלומין חייב גם אם נהנה במזיד, וכמו שכתבנו בריש פ"א לענין מש"כ הרמב"ם דלוקה ומשלם שכתב המאירי דתשלומי הקרן זהו מסברא שנהנה מן ההקדש, ולכן לענין זה נמי נימא דלא נתמעט מתרומה אלא לדין מעילה גמורה לחייב חומש ואשם.

והנה הקרן אורה כשכתב דהקרן צריך לשלם במחובר כתב דבזה יש ליישב מה שהקשה השעה"מ בפ"ו מהל' מעילה במה דמוכיח אביי בפסחים דכ"ו דלא אפשר וקא מכוין מותר, מריב"ז שהי' יושב בצלו של היכל ואם תלוש ולבסוף חברו כמחובר הא ליכא איסור מה"ת, וכתב שלדבריו מיושב דכמו דחייב לשלם קרן ה"נ איכא איסור מה"ת, וזה יש לומר גם לפימש"כ דהמיעוט דחטא חטא מתרומה אינו אלא לדין חיוב חומש ואשם אבל איסורא איכא מה"ת, ובאמת הלאו הוא מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך, ובזה לא ילפינן מתרומה ואף דבהך קרא נמי כתוב מעשר דגנך אבל איכא נמי בכורות בקרך דגבי ע"ז ג"כ לא נאסרו משתחוה לבע"ח, ואין לנו לדרוש בעצמנו רק גבי מעילה איכא גז"ש דחטא חטא למעט מחובר ממעילה, אבל מאיסור לאו דלא תוכל לא אשכחן דנתמעט מחובר.

איברא דבמעילה דף כ' מפורש דגם לענין איסור נתמעט דעל זה דמסייע לרב ממתני' אמר ר"א בדר"א הנאה הנראית לעינים אסרה תורה, ומוכח דבעיקר מחובר נתמעט גם מאיסור, אבל יש לומר דמהא דאביי בפסחים שהביא השעה"מ באמת מוכח דלא סבר כר"א בדר"א, וריש לקיש שם הא אמר באופן אחר לחלק בין הקדישו ולבסוף בנאו ובין בנאו ולבסוף הקדישו, והרמב"ם פסק כר"ל ולפלא על הק"א שלא הזכיר הא דר"א בדר"א, וכן ראיתי להמנ"ח במצות מעילה שנוטה ג"כ לומר דבמחובר איכא איסור מה"ת ולא הזכיר הא דר"א בדר"א, אבל באמת יש לומר כן דאביי חולק וסובר דאיכא איסור מה"ת.

הלכה ו

גידולי הקדש מועלין בהן, כיצד הקדיש שדה והוציאה עשבים אילן ועשה פירות מועלין בהן, אבל המקדיש את הבור ריקן ואח"כ נתמלא מים, הקדיש אשפה ואח"כ נתמלא זבל שובך ונתמלא יונים, הואיל ואינן גידולי הקדש אין מועלין בהן, וכן הזבל והפרש שבחצר הקדש לא נהנין ולא מועלין, ומה יעשו בהן ימכרו ויפלו דמיהן לנדבה, מעין שהוא יוצא מתוך שדה הקדש אסור ליהנות במים שיוצאים ממנו בתוך השדה והנהנה לא מעל, יצאו המים חוץ לשדה מותר ליהנות בהן.

אבל המקדיש את הבור ריקן, בב"ב דף ע"ט מוקי הגמ' מתני' דתנן מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן במים הבאין דרך חצרו לבור, ומבואר שם בפי' רשב"ם ותוס' דבדלא באו דרך חצרו לבור אינם קדושים דאין קנין חצר להקדש, ובבאו דרך חצרו לבור מבואר בגמ' דלא קדשו אלא למ"ד אדם מקנה דשלבל"ע ולפי סוגיית הגמ' שם צ"ל דקודם דמפרש במים הבאים דרך חצרו לבור מה דתנן אין מועלין מה שבתוכן היינו דאינם קדושים כלל ואיסורא נמי ליכא וא"כ צריכים באור ד' הרמב"ם שכתב וכן הזבל והפרש שבחצר הקדש לא נהנין ולא מועלין, ומשמע דגם במים שבבור לא נהנין, וצריך לומר דהרמב"ם מפרש כמש"כ הר"נ הובא בש"מ בב"ב שם דלעולם יש חצר להקדש ומ"מ אין מועלין במה שזכה הקדש ע"י חצר דמה דקדיש ממילא ליכא מעילה ואפי' ר' יוסי לא סבר דמועלין אלא בגידולי הקדש דמהקדש קא רבו עכ"ל אלא דצריך לבאר בזה הסוגיא דמעילה דף י"ד ונבאר זה בהל' ז'.

ויש להוכיח כן בדעת הרמב"ם דסובר דחצר הקדש קונה להקדש מדין הזבל והפרש שבחצר הקדש, שכתב ע"ז הכ"מ ברייתא, ופירש"י הזבל הוא הפרש של קדשים שהוא בחצר, וה"ה בכל מקום אלא שדרכו בחצר של הקדש עכ"ל, וכן כתבו שם התוס' הפרש והזבל פי' שיצאו מן הקדשים, אבל אינו מבואר דאם כונת הרמב"ם בפרש וזבל שיצאו מבהמות קדשים א"כ למה הוצרך להוסיף על לשון הברייתא שבחצר הקדש ובברייתא לא תניא שבחצר הקדש אלא שבחצר, ומוכח דאינו מפרש דדוקא בזבל ופרש שיצאו מבהמות קדשים, אלא דגם בסתם זבל ופרש שבחצר הקדש לא נהנין משום דחצר הקדש קונה, אכן לכאורה א"א לומר כן דהא בגמ' שם מוכח להדיא דקאי בזבל ופרש מבהמות הקדש, דקאי שם בהא דאמר רב הונא המקיז דם לבהמות קדשים מועלין בו, ופריך מדתנן חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין, ומשני כי קאמינא לגבי דם דלא מתקיימא בלא דם וכו' וע"ז פריך מהזבל והפרש שבחצר אין נהנין ואין מועלין אמאי ה"נ לא מקיימא בלא פרש, ומפורש דהוא בפרש של בהמות קדשים, ועוד דבד'

הרמב"ם גופיה א"א לומר שהוא מפרש בסתם זבל שבחצר הקדש, דהא זה כבר כתב מקודם הקדיש אשפה ואחר כך נתמלא זבל דאין מועלין בו, אך מדברי הרמב"ם שלא כתב כלשון הברייתא והוסיף שבחצר הקדש נראה דהרמב"ם מפרש דהברייתא דקתני בסתם, מיירי בין בזבל ופרש היוצא מבהמות הקדש, וזהו משום דסתם בהמות קדשים עומדים בחצר הקדש, וגם בסתם זבל אפי' מבהמות דעלמא שהיו בחצר הקדש דרך הלוכם, ומה דפריך הגמ' זהו מהיכי שהפרש הוא מבהמות קדשים, ובזה פריך אמאי אין מועלין, ומשום זה כתב הרמב"ם הזבל והפרש שבחצר הקדש, אף שכבר כתב הקדיש אשפה ונתמלא זבל, דכאן החדוש דאין מועלין אף שהוא מבהמות הקדש, זהו משום שכתב בסתם לומר דאפי' אין הזבל מבהמות הקדש לא נהנין וזהו משום דחצר הקדש קונה ואף דלפי"ז הי' להרמב"ם לכתוב הא דאין נהנין מקודם גבי הקדיש אשפה ונתמלא זבל, אלא דבזה כתב כלשון המשנה דתנן לא מועלין, וכאן כתב כלשון הברייתא דקתני לא נהנין ולא מועלין, ובמה שהשמיט דין דהקדישן מלאים דמבואר בב"ב שם דמועלין בהן ובמה שבתוכן, עמש"כ בפכ"ו מהל' מכירה הל' ה.

ערבה הגדילה בשדה הקדש לא נהנין ולא מועלין אילן של הדיוט הסמוך לשדה הקדש ושרשיו יוצאין בתוך השדה אם בינו לבין השדה של הקדש עד שש עשרה אמה הרי אותן השרשין שבתוך השדה ונהנה מהן לא מעל, היה האילן רחוק יתר על שש עשרה הנהנה בהן מעל, אילן של הקדש הסמוך לשדה הדיוט ושרשיו יוצאין בתוך השדה אם הי' בתוך שש עשרה אמה מועלין בהן, היה רחוק יתר על שש עשרה אמה אותן השרשין שבתוך שדה הדיוט לא נהנין ולא מועלין.

השגת הראב"ד ערבה הגדילה, א"א זה שיבוש שלא נאמר במשנה אלא על אותה ערבה של אותה מקום שהיתה למטה מירושלים שייחדוה לשם מצוה.

ערבה הגדילה, הכ"מ כתב על השגת הראב"ד ואיני יודע למה יאמר שהוא שיבוש למי שיפרש פירוש אחר שלא כפירושו, ולא כתב הכ"מ לבאר שיטת הרמב"ם ופירושו, אמנם כבר מצויין בגליון דברי הרמב"ם בפיהמ"ש דהערבה צומחת בשדה הקדש אלא שאינה נמכרת ואינה ראויה לשום דבר, ומעיקר הדין הרי פסק בתחלת ההלכה דגידולי הקדש מועלין בהן ורק הטעם שאין מועלין הואיל ואינה ראויה, וקשה דלמה אינה ראויה לשרפה לחמם או לבשל, ואם עכשיו היא לחה הלא ראויה לכשתתייבש, ואם משום שאינה שוה פרוטה הא אף שאינו משלם חומש משלם קרן כמבואר בפ"ז הלכה ח' ואולי כיון דעכשיו היא עוד לחה ואינה ראויה לשרפה ולהחזיק אותה עד שתתייבש אינו כדאי ההוצאה לזה, ולכן אין ראויה, ולפי"ז צריך לפרש ערבה הגדילה בשדה הקדש דהיינו

כשהיא גדילה, אבל לא כשהיתה גדילה דא"כ אפשר שכבר נתייבשה וראויה להבערה.
אלא דצריך באור לפירושו של הרמב"ם במה חולק ר' אלעזר בר' צדוק דאמר נוהגין היו הזקנים שנהנין ממנו בלוליביהן והתוס' כתבו בטעמו משום דמצות לאו ליהנות, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש כתב להיפוך דאין הלכה כמותו משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, והתוס' יו"ט הקשה על הרמב"ם למה לא פסק כראבר"צ הא קיי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו והוא תימה שלא ראה ד' הרמב"ם בפיהמ"ש, ומוכח מפירושו דראבר"צ מביא ראיה דלא כת"ק דאמר לא נהנין דהא הזקנים היו נהנין בלוליביהן, אבל לא ביאר לנו טעמו דראבר"צ דמאיזה טעם יהיה מותר ליהנות לכתחלה כיון דצומחת בשדה הקדש, ואפי' לת"ק שם במשנה דסובר אין מעילה בגידולין הא לא אמר אלא דאין מועלין ולא דמותר ליהנות.
ונראה דאפשר לומר עפ"מ דפליגי בחולין דף קל"ט רב ושמואל ור' יוחנן ור"ל במקדיש תרנגולתו לבדק הבית ומרדה, דרב ור"ל סברי דכיון דמרדה פקעה קדושתייהו וחייב בשילוח, ושמואל ור' יוחנן סברי כל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, ולפי"ז נוכל לומר דערבה זו כיון דכשתתיבש תהי' שוה לשריפה, אלא דאינה שוה כלום דאינו כדאי ההוצאה לייבשה, ומ"מ יש להסתפק אם משום הך טעמא יהי' מותר לכתחלה ליהנות בה, ובהדיוט מצינו בפסחים דף ו' סופי תאנים ומשמר שדהו מפני מקשואות אם אין בעה"ב מקפיד עליהם מותרות משום גזל ומוכח דאם אין משמר כלל מותרות משום גזל בכל גווני, אבל זהו ודאי דאין זה אלא בשל הדיוט ולא בשל הקדש, ומ"מ יש מקום לומר דאם ודאי אין תועלת להקדש מהערבות והגזבר לא יוכל להוציא הוצאות ללקטן ולאספן, א"כ אפשר דהוי כמו תרנגולת שמרדה כיון דע"כ יהי' הפקר, או כשיצטרכו לחרוש השדה ישליכו אותם, אלא דקשה לומר דת"ק וראבר"צ פליגי בפלוגתא דאמוראי דהו"ל להגמ' להביא המשנה על מחלוקתם, ולכן אפשר לומר דדוקא בתרנגולת שמרדה שכל מקום שהיא היא שוה כסף בזה סברי ר' יוחנן ושמואל דכל היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא, אבל היכי שעכשיו אינה שוה כלום יש לומר דהכל מודים דמותר לגמרי, ויש לומר גם להיפוך דאפי' למ"ד פקעה קדושתייהו היינו היכי דמרדה וע"כ יצאה מרשות הקדש שבודאי תבוא לידי אחד שלא ידע שהוא מהקדש, אבל כיון שהערבה עומדת במקומה אף שעכשיו אינה כלום מ"מ כיון שעכ"פ יש מציאות שיהי' ממנה הנאה וכדתנן לא נהנין, ומוכח דאפשר מציאות של הנאה, לא נפקעה קדושה, ויש לומר דבזה פליגי ת"ק וראבר"צ, אלא שראבר"צ הביא ראי' מהזקנים שהיו נהנין בלוליביהן, ובזה כתב הרמב"ם דאין הלכה כמותו היינו הראי' שהביא כיון דמצות לא ליהנות ניתנו.

הלכה ז

קן שבראש האילן של הקדש שבנה אותו העוף מעצים ועשבים וכיוצא בהן, כל הקן עם הביצים שבו עם האפרוחים הצריכים לאמן אין נהנין בהן והנהנה לא מעל.

קן שבראש האילן, הכ"מ הביא הסוגיא דמעילה דף י"ד וכתב ואסיקנא אפרוחים כאן וכאן מותרים ביצים כאן וכאן אסורים, וכתב על זה ומשמע דקן דאייתי עצים מעלמא נהנים ממנו, ויש לתמוה על רבינו שסתם וכתב שאין נהנים ממנו, והנה יש כאן חלופי גרסאות גירסת רש"י וגירסת תוס', והכ"מ הביא כאן גירסת תוס' ואינו מובן מה שכתב דמשמע דקן דאייתי עצים מעלמא נהנים ממנו דהא תנן קן שבראש האילן של הקדש לא נהנין ולא מועלין, והתוס' באמת הקשו דאמאי של הקדש לא נהנין כיון דאייתי עצים מעלמא ותירצו דגזרינן דילמא אתי לאיחלופי בקנים המחוברים באילן, וכן כתב רש"י בע"ז דף מ"ב לפי גירסתו שם דאיתא בגמ' להדיא לא נהנין מדרבנן, שפי' דילמא אתי לאיתהנויי מעצי האילן דהקדש גופי', ובאשרה לא גזור דבדילי מיני', אבל עכ"פ מפרשים דקן של הקדש גם הקן אסור, ורש"י במעילה לפי גירסתו שם דגורס דיקא נמי כתב דמוכיח דאייתי עצים מעלמא ומשו"ה לא נהנין הואיל ועל אילן של הקדש קאי, עכ"פ לכל הפירושים בשל הקדש אסור גם הקן ואינו מבואר דברי הכ"מ.

ונראה שהכ"מ מפרש דלפי"מ דמסיק אפרוחים כאן וכאן מותרים ביצים כאן וכאן אסורים, דהקן נהנים גם גבי הקדש כיון דאייתי עצים מעלמא, ומה דתנן לא נהנין ולא מועלין קאי על הבצים, ומה דתנן שבאשרה יתיז בקנה על האפרוחים באשרה ולא בהקדש, נראה דסתם אילן של הקדש, גם קרקע שסביב לו ג"כ הקדש, וא"כ אסור לכתחילה לילך להאילן עם קנה להתיז האפרוחים.

וראיתי שכבר עמד בזה התוי"ט, והמרכה"מ הביא ד' הלח"מ והמל"מ בפ"ז מהל' עכו"ם והלח"מ הביא ד' הרמב"ם בפיהמ"ש ולפי דבריהם מפרשים ד' הרמב"ם עם ד' התוס' בתירוצם במעילה דמה דהקן אסור הוא משום דילמא אתי לאיתהנויי מעצי האילן גופי' וכדברי רש"י בע"ז, אבל המעיין בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש שכתב וז"ל והמאמר בהל' זו אינו אלא בקן עצמו שבנאו העוף בעצים ועשבים שמביא ממקום אחר, ולפיכך לא נהנין ולא מועלין כשהוא בשל הקדש, אבל באשרה מותר ליקח אותו הקן מראש האשרה, עכ"ל, ולא כתב שום טעם לחלק מהקדש לאשרה שצריך טעם כיון דהאיסור משום גזירה, והתוס' כתבו דבשניהם אסור, ולד' רש"י בע"ז באשרה מותר משום דאשרה בדילי מיניה, עכ"פ אינו דבר פשוט, וכיון שבא לפרש הרי הי' צריך לפרש החילוק משל הקדש לאשרה.

לכן נראה דכונת הרמב"ם הוא כדברי הר"נ שכתבתי בהל' ה' דיש חצר להקדש, אלא שאין מועלין במה שקנה הקדש ע"י חצר, ובהגמ' צריך לגרוס כגירסת הגמ' בע"ז ולא כפירש"י שם דהוא משום גזירה אלא משום חצר הקדש, ולכן באשרה דלא שייך קנין אשרה לכן בשל אשרה מותר וזהו שכתב הרמב"ם בפשיטות החילוק בין של הקדש בין באשרה, ויש לומר דזהו כונת רש"י במעילה בד"ה דיקא נמי, שכתב אא"ב דאייתי עצים מעלמא להכי לא נהנין מדרבנן הואיל ועל אילן של הקדש קאי והיינו דחצר הקדש קונה להקדש.

ובדרך אפשר יש ליישב גם לפי גירסת הגמ' דמעילה לגירסת התוס' דפריך של הקדש אמאי לא נהנין, די"ל דאין הטעם משום דחצר הקדש אינו קונה, אלא משום דסתם קן בראש האילן אינו משתמר וצריך שיהי' עומד בצד שדהו ולומר זכתה לי, ולכן לפי"מ דאמר הגמ' בב"ק דף כ"א הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי, יש לומר דהוי נמי כמו עומד בצד שדהו ואמר זכתה לי, ובב"ק לא הוי סבר ר' אבהו הכי, ומשום זה אמר משמי' דר' יוחנן דהדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, דמוכיח בנטל אבן או קורה של הקדש, ודחה ר"פ משום דהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי, ולכן יש לומר דהגמ' שם הוי סבר כר' אבהו, אבל להלכה קונה חצר הקדש ואפי' אינו משתמר, ואיני קובע בזה רק בגדר אפשר.

הלכה י

המקדיש עבדו אין מועלין בו ולא בשערו אע"פ שהוא עומד להגזז מפני שהוא מחובר לו וכל זמן שהוא מחובר הולך ומשביח.

וכל זמן שהוא מחובר הולך ומשביח, הלח"מ בפ"ב מהל' שכירות הל' ד' הקשה על דברי הרמב"ם כאן לדעת המ"מ דסובר כרבנן דאפי' עומדין ליבצר דינם כקרקע, א"כ למה כתב טעמא דכל זמן שהוא מחובר הולך ומשביח, דטעם זה אמר הגמ' בגיטין דף ל"ט אליבא דר"מ דסבר דכשאין צריכין לקרקע הוי כתלוש, והארכתי בזה בפ"א מהל' מכירה הל' י"ז והבאתי שם דברי הר"י מיגש שהביא הטור בסי' צ"ה דגבי שומרים לאו כתלושין דמיין משום דלאו למיתלשינהו מסר לו וכתב כן הרמב"ם בפיהמ"ש ובארתי שם דיש שני אופנים לפרש דברי הר"י מיגש או שנפרש דבסתמא חשיב כתלושין אם אין צריכין לקרקע ורק כשנתן לו בתורת שמירה דזהו ודאי שיהיו מחוברין בזה דינו כקרקע, ולפי"ז גבי מעילה דעומדין לתלשם אף דעכשיו אין הדין לענין תלישה צריך להיות כתלוש, או דנימא דדוקא לענין מכירה לענין קנין אונאה ושבועה דמיירי ג"כ בדין מכירה דהוא לתלשם בזה הוי כמטלטלין. ובזה חילק הר"י מיגש דגבי שמירה דלאו

לתלשם מסר לו הוי כקרקע, ולפי"ז כשנהנה מהקדש לענין מעילה, דאף שעומד לתלשה, אבל עיקר הדין עכשיו אינו לדין תלישה דהא נהנה כשהם מחוברים צריך להיות דינם כקרקע, והבאתי שם דשיטת הרי"ף בתשובה כאופן הב' וכתבתי דשיטת הרמב"ם כאופן הא' ודוקא בשומרים דינם כקרקע דלהדיא מסר לו שיהיו מחוברים ולכן הוצרך לגבי מעילה לטעמא דאמר הגמ' בגיטין אליבא דר"מ משום דבזה קיי"ל כל העומד ליבצר כבצור, ע"ש שבארתי כ"ז בארוכה.

הלכה יד

עמש"כ המל"מ, ועמש"כ בדבריו בהשמטות לפ"א מהל' כלי המקדש הל' י"ג מה שכתבתי להגאון ר' ירוחם ווארהפטיג שליט"א.

פרק ו

הלכה א

יש דברים שהאדם נהנה בהן ולא יפגמו כגון המשתמש בכלי זהב טהור, ויש דברים שיפגמו כגון בגדים וכלי כסף ונחושת וברזל וכיוצא בהן והנהנה בשוה פרוטה מן ההקדש שאינו מחובר בקרקע אם נהנה בדבר, שאין בו פגם כגון שנשתמש בכלי זהב של הקדש מעל, נהנה בדבר שנפגם כגון שלבש בגדי הקדש או בקע בקורדום לא מעל עד שיפגם בהקדש בשוה פרוטה באותו דבר עצמו שנהנה בו ויתכוין ליהנות ויפגום ויהנה כאחת נהנה בכחצי פרוטה ופגם בחצי פרוטה, או שנהנה בשוה פרוטה ופגם בשוה פרוטה בדבר אחר, ולא נהנה במה שפגם ולא פגם במה שנהנה הרי זה לא מעל עד שיהנה בשוה פרוטה ויפגום באותה הנייה בשוה פרוטה בדבר עצמו, כיצד הרי שהתיר מטלית מבגד הקדש ותפרה בבגדו ולבשה ונהנה בה בשוה פרוטה והפסיד בבגד שהתירה ממנה בשוה פרוטה ולא הפסיד במטלית כלום, הרי זה לא מעל מפני שנהנה בדבר אחד ופגם בדבר אחר, וכבר בארנו שהנהנה ומהנה חבירו מצטרף ואפי' לזמן מרובה.

כיצד הרי שהתיר מטלית, במעילה דף י"ט ע"ב במה דתנן הך דינא דנהנה בדבר אחד ופגם בדבר אחר פירש"י כגון שלבש בגד של הקדש ושפך משקה הקדש ולא נהנה מהן וכן פי' רבינו גרשום, והרמב"ם בפיהמ"ש כתב דוגמא זה כגון שקרע קצת מבגד הקדש ונתן אותה חתיכה שקרע בבגדו, אבל הרמב"ם כאן בהלכה שינה בלשונו ממה שכתב בפירושו ששם כתב שקרע קצת מבגד הקדש, וכאן כתב שהתיר מטלית מבגד הקדש ותפרה בבגדו. והוא חילוק גדול שהתיר אינו קרע, כמבואר בשבת במשנת כלל גדול

באבות מלאכות דתנן התופר והקורע, הקושר והמתיר, וכן הוא ברמב"ם בהלכה דקורע ומתיר הם שני ענינים, ואין לומר דזהו רק שינוי בלשון ובהעתק הפיהמ"ש הוא שלא בדיוק דא"א לומר כן דהא שם כתב שקרע קצת מבגד הקדש, וכאן הוסיף תיבת מטלית, וכתב שהתיר מטלית מבגד הקדש, ומוכרח דזהו באמת פי' אחר, והתיר מטלית זהו שהיתה קשורה המטלית להבגד בפתילים בראש הבגד, ולכן אם קרע קצת מבגד הקדש הרי הוא בגד אחד וכמו שפגם בהבגד כן פגם בהקרע, ואף שאח"כ תפרה בבגד אחר אבל באותה שעה שקרע הרי פגם גם בהקרע, אבל כשהתיר המטלית פגם רק בהבגד שהיתה המטלית קשורה לו.

איברא דגם בקרע קצת מן הבגד אף דאנו אומרים שגם בהקרע נעשה פגם אבל הא לא הי' הנאה ופגימה כאחת והא בעינן שיפגום ויהנה כאחת כמש"כ הרמב"ם כאן, אבל כבר עמדו ע"ז שהתוי"ט במשנה הביא פירש"י וכתב ע"ז ומלישנא דמתני' משמע שהוא נהנה בשעה שפוגם. אלא שאין שניהם בדבר אחד, ולכן הביא פיהמ"ש להרמב"ם הנ"ל, והביאו שם בגליון בשם ס' בית דוד, שכתב לאו דוקא בשעה שפגם דא"כ גם בפי' הרמב"ם אינו מיושב אלא דמלישנא דמתני' משמע שהוא נהנה מחמת הפגם שאין שניהם בדבר אחד עכ"ד, והוא נכון דע"כ צ"ל כן דאין כאן החסרון משום שאין ההנאה והפגם כאחת, ומשום דכיון שנעשה ביחד ועל ידי שהתיר המטלית תפר בזה הבגד הוי ההנאה והפגם כאחת, ועוד שהרמב"ם הוסיף ולבשה וסובר דקודם לבישה לא חשיבה הנאה, ומ"מ אין הפטור משום שאין ההנאה והפגם כאחת אלא משום שהם בשני דברים, ולכן בקרע קצת מן הבגד אינו בשני דברים, ולזה כתב כאן בהלכה שהתיר מטלית מן הבגד וכנ"ל.

הלכה ב

קדשי קדשים התמימים שתלש מצמרן כיון שנהנה מהן מעל אע"פ שלא פגם, שהרי הן דומין לכוס של זהב שאינו נפגם שאין תלישת הצמר פוסלת אותן מליקרב, אבל אם נפל בהן מום הואיל ולמכירה עומדים והגיזה פוגמת דמיהן לא מעל עד שיהנה ויפגום בפרוטה, תלש מהן אחר שמתו כיון שנהנה מעל שאין פגם למתה, ומעילה זו מדבריהם כמו שביארנו.

השגת הראב"ד קדשי קדשים התמימים, א"א זה אמרו מעצמו ואין לו סמך לא ממשנה ולא מתוספתא ולא מגמרא, אלא לא חלקו במשנה אלא בין חטאת חיה למתה שאין פגם למתה, אבל בחיה לא חלקו כלל, ומה שאמר אין לו טעם שהקרבן התמים אע"פ שהוא עומד לקרבן אפשר שיפול בו מום ויפגם וימכר, ועוד שהעור לכהנים הוא והוא נפגם

אצלם שקודם זריקה מועלין בכולן, והוא דבר שיש בו פגם.

הכ"מ תמה על השגת הראב"ד דהא הוא גמ' מפורשת דעל מה דתנן לא מעל עד שיפגום פריך מכדי בבהמה תמימה היינו כוס של זהב ומשני אמר רב פפא בבעלת מום עסקינן וכתב ואפשר שלא היה כתוב כן בנוסחא שלו, ובמה שכתב הראב"ד שהקרבן התמים אפשר שיפול בו מום. כתב הכ"מ מדברי בעל מ"ע דהשתא מיהא תמים הוא ואין לנו בהקדשות אלא מקומו ושעתו כדאיתא בתוספתא ובשעה שנהנה פגם, ועוד תניא התם עד שתהא הנאתו ופגימתו כאחד, עכ"ל. והנה בעיקר ההלכה לפי גירסתנו הרי דברי הרמב"ם ברורים, אלא דצריך לבאר עיקר טעם מחלוקתם, ובמה שכתב הראב"ד שהקרבן התמים אפשר שיפול בו מום שכתב המ"ע דעכשיו מיהא תמים הוא ואין להקדשות אלא מקומו ושעתו, יסוד דבריו הוא מה דתנן בערכין דף כ"ד דפרה אם ממתינין אותה לאיטלס משובחת היא, וכן מרגלית אם מעלין אותה לכרך משובחת היא, אין להקדש אלא מקומו ושעתו, וזה ילפינן מקרא דכתיב ונתן את הערכך ביום ההוא, אבל אין מזה ראיה דלא הוי פגימה לגבי תמימה כיון שאם יפול בה מום יחסר דמיה, ואפשר דזה הוי פגם גם עתה, ובאמת יש מחלוקת הראשונים בכעין זה דבמה דאמרינן בקדושין דף י"ב דאם קדשה בתמרה אפי' עומד כור תמרים בדינר מקודשת חיישינן שמא שוה פרוטה במדי סובר הרמב"ם דאם הוא דבר המתקיים עד מדי הוי קדושי ספק מד"ת, אבל הרמב"ן סובר דאינו אלא מדרבנן וכתב דאין לממון אלא מקומו ושעתו, כדאמרינן בערכין לגבי הקדש, וא"כ אינו מוכרח דבכל דין לגבי ממון אמרינן אין להקדש אלא מקומו ושעתו, ועוד דאפי' לדעת הרמב"ן אינו מוכרח דלגבי פגם לא הוי פגם מה שאם יפול בה מום יופחת דמיה, ובשל הדיוט ודאי הי' נחשב פגם.

ונראה לבאר עיקר טעם מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם סובר דקדושת קרבן אין בזה להקדש כלל דין ממון, ולכן סובר דלא שייך פגם דאף שרוכב על הבהמה ותוכחש ויופחת חלבה ושמנה אין בזה היזק ממון למזבח, ואף דבחטאת יש בזה אכילת בשר לכהנים אבל אין להקדש בזה גדר דין ממון, וכהנים משולחן גבוה קא זכו אחר זריקה, ולכן אף שאם יפול בה מום יופחתו דמיה, זהו כשיפול בה מום יהי' אז דין קדושת דמים למזבח שממה שיפדו יקריבו קרבן ואז יהי' בזה דין דמים, אבל כל זמן שהקרבן תמים אין בו דין דמים, אלא דין קדושת הגוף, ומשום זה לא קשה מה שכתב הראב"ד ועוד שהעור לכהנים, דהרמב"ם סובר דעור לא עדיף מבשר, וכמו שאנו אומרים דמה שיוכחש בשר החטאת אין בזה פגם להקדש משום דרק אחר זריקה משולחן גבוה זכו, ה"נ לגבי העור דאף דעורות קדשי קדשים לכהנים, אבל זה ג"כ הא הוי רק אחר זריקה,

וכדתניא בזבחים דף מ"ד העולה דמה מתיר בשרה למזבח ועורה לכהנים, א"כ אינו אלא דין מדיני הקרבן אחר זריקה, אבל קודם זריקה כל הקרבן עם העור יש בו רק קדושת קרבן ולא דין דמים, ולכן דוקא בבע"מ כיון דעומד לימכר יש בו דין דמים, וזהו דעת הרמב"ם ולפי גירסתנו בגמ', אבל דעת הראב"ד וכפי שכתב הכ"מ דע"כ לא הי' בגירסתו מה דפריך הגמ' אמתני' ואוקימתא דר"פ דמוקים להדיא בבע"מ, סובר דכיון דעכ"פ איכא דין בקדשי מזבח דכשיעשו בע"מ ימכרו ומהדמים יקריבו אותו הקרבן שהיה קרב כשהי' תמים, א"כ יש בזה גופא דין דמים להקדש ומה שהקשה מזה שהעור לכהנים ולא מזה שהבשר לכהנים דהא בחטאת מיירי, נראה דבבשר החטאת כיון דזהו ג"כ מדיני הקרבן וכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין, גם להראב"ד אין זה דין ממון להקדש, אבל העור אינו אלא דין ממון ומשום זה סובר דכל הקרבן כשהוא חי יש בו דין ממון להקדש.

הלכה ז

אמרו חכמים שהנוטל אבן או קורה של הקדש ונתנה לחבירו שניהם מעלו, ואם נתנה לזה הגזבר שהיתה תחת ידו הוא מעל והגזבר לא מעל, ויראה לי שאין אלו הדברים אמורים [אלא] במועל בזדון שהרי לא נתחלל הקדש, הנוטל פרוטה של הקדש על דעת שהיא שלו לא מעל עד שיוציא אותה בחפציו או עד שיתן אותה במתנה, נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל, שאין מועל אחר מועל בשאר הקדשות כמו שבארנו וכל כיוצא בזה. נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין, בנה אותה בתוך ביתו מעל, ונתנה על גבי חלון שבתקרה ולא חברה לא מעל עד שידור תחתיה בשוה פרוטה שאין זו הנייה הניכרת.

השגת הראב"ד ונתנה לחבירו שניהם מעלו, א"א אף בזה עזב כל הדרך הסלולה ותפס דרך הסירים שאין זה פירוש ההלכה אלא כמו שאפרש לפנים. נטל אבן או קורה, א"א זו היא שהעמיד בגמרא בגזבר שהכל תחת ידו שנטילתו אינה ניכרת לגזל ההקדש, וכן כל אדם שהקדשו תחת ידו הרי הוא הגזבר ולא מעל עד שיוציא, ומה שהקשו בגמרא מ"ש הוא ומ"ש חבירו לא ר"ל שימעלו הוא וחבירו, אלא ה"ק מ"ש כשגנבה מבית ההקדש ונטלה לעצמו שלא מעל, וכשנתנה לחבירו מעל אטו שינוי רשות בעינן למעילה והראשון מעל והשני לא מעל, ושני ליה אי בשנטלה מבית הקדש ה"נ שהוא מעל מיד, ואם נתנה לחבירו אותו חבר לא מעל, אלא הכא בגזבר שנטלה מרשות עצמו שנטילתו אינו ניכר חסרון להקדש עד שיוציאנה לאחר.

אמרו חכמים, הכ"מ ביאר כאן מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בפי' ד' הגמ' דמעילה דפריך מ"ש הוא ומ"ש חבירו דהרמב"ם מפרש דמה דפריך מ"ש הוא ומ"ש חבירו היינו דאמאי

חבירו לא מעל, ובזה כ' הכ"מ דא"א לומר דאירי בשוגג, ומשום דאין מועל אחר מועל דזה לא הו"ל למתני' לאשמעינן דכבר תנן זה במשנה הקודמת, ולכן משני דהשני הוא גזבר, והראב"ד מפרש כפירש"י דהקושיא היא אמאי הראשון מקודם שנתנה לחבירו לא מעל, והנה לא כתב הכ"מ לבאר למה אין הרמב"ם מפרש כפירש"י דהקושיא הוא על הראשון שנטל למה אינו מועל, אך באמת יש כאן מחלוקת אחרת דלפירש"י והראב"ד דהקושיא היא למה הראשון לא מעל ומשני שהראשון הוא גזבר, א"כ באינו גזבר כשנטל אבן או קורה של הקדש מעל בנטילה לחוד, אבל שיטת הרמב"ם הוא דקודם שנהנה לא מעל, וכמו שכתב בהל' ח' נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין, וכבר הבאנו בפ"ד הל' ט' דבריו בפיהמ"ש בהך מתני' דנטל אבן או קורה של הקדש.

אכן צריך לבאר דברי הרמב"ם במה שכתב הנוטל פרוטה של הקדש על דעת שהיא שלו לא מעל עד שיוציא אותה בחפציו, דלמה כתב על דעת שהיא שלו, דהא גם אם נטל ע"מ להוציא ולהביא לרשותו לא מעל וכדמוכח מדבריו בהל' ח' וכן מבואר שיטתו בפ"ב מהל' גנבה שמשיג עליו שם הראב"ד ע"ז שכתב דגנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן וכתב הראב"ד דמשלם קרן וחומש, וכונתו אם לא ידע שהם נכסי הקדש וחשב שגנב מאחרים, ודעת הרמב"ם דאפי' בכה"ג אינו משלם אלא קרן, וכבר כתבנו מזה בפ"ד הל' ט' הנ"ל וא"כ קשה למה כאן גבי פרוטה של הקדש כתב על דעת שהיא שלו, אמנם בהל' גנבה פ"ב כתבתי דאין כונת הרמב"ם אלא לומר שהי' בשוגג ולא כמו בהא דנטל אבן שכתב שהי' במזיד, אבל עכשיו נראה שאינו מיושב בזה, שהי' לו לכתוב בשוגג ולא על דעת שהיא שלו.

והנה עיקר יסוד דברי הרמב"ם הוא התוספתא שהביא הראב"ד בהשגתו בהל' ה' נטל פרוטה של הקדש ואמר הרי היא שלי לא אמר כלום עד שיוציאנה לחולין, ונראה שהרמב"ם מפרש מה דתניא ואמר הרי היא שלי היינו שנטל ואמר שהיא מתחלה שלו, וזהו שכתב על דעת שהיא שלו, אלא דצריך לפרש לפי"מ שמפרש דמתני' דנטל אבן או קורה של הקדש לא מיירי שהראשון גזבר ומ"מ לא מעל בנטילה לחוד, וא"כ למה תניא גבי פרוטה שאמר הרי היא שלי והיינו על דעת שהיא שלו, ונראה דכאן הוא רבותא דאשמעינן עיקר דינא דבנטילה לחוד לא מקרי הנאה, דבנטל דבר שאפשר להשתמש בו וכמו אבן או קורה אינו ניכר בהנטילה שהוא נוטל זה מהקדש לעצמו דאפשר נוטלו רק להשתמש בו, ואף דבהדיוט גם שואל שלא מדעת הוי גזלן, אבל בדין מעילה מהקדש זה ודאי דמשום דין גזלן או גנב לא מעל, וכל הספק אפשר דאם גנב חפץ והי' סבור שהוא של אחרים ולא של הקדש, דגבי הקדש הוא שוגג דיש סברא לומר דזה בעצמו הוי הנאה

שמכניס לעצמו מעות של אחרים, ובזה ילפינן ממתני' דנטל אבן או קורה של הקדש דלא מעל, דמשום נטילה לחוד לא מיקרי הנאה שיתחייב מעילה.

איברא דיש לומר דאף דגנבה לא הוי הנאה כיון שיודע שאין זה שלו, אבל אם נטל האבן מהקדש על דעת שהיא שלו, והיינו שזה גופו הוא חדוש בהנטילה שהיו מוחזקים שאין האבן שלו והוא נטלו בתורת שהוא שלו, אלא כיון דתנן בסתמא נטל אבן או קורה של הקדש, מוכח דבכל גוונא בנטילה לחוד לא הוי הנאה, ומ"מ יש לומר דדוקא באבן שהוא נוטלו להשתמש בו אינו מוכח דהנטילה לחוד הוי הנאה אצלו, דאפשר דמה שנוטלו הוא כדי להשתמש בו ולכן עד שישתמש בו לא הוי הנאה, ואפי' אמר הרי היא שלי אבל בהנטילה לא מוכח שנוטלה לעצמו, אבל בפרוטה שאינה להשתמשות אלא להוצאה, ובזה הי' אפשר לומר דכיון דעכ"פ היתה אצל הקדש והוא נטלה להוציאה שסבור שהיא שלו, לכן בהנטילה עצמה יש לו הנאה שנכנסה לרשותו ויכול להוציאה לצרכיו, ולכן אשמעינן התוספתא דגם בסבור שהפרוטה שלו, כל זמן שלא הוציאה לצרכיו לא מעל.

אמנם זה בארנו לדעת הרמב"ם דמוציא מרשות הקדש בלא הנאה לא מעל, אבל לדעת התוס' דמוציא מרשות הקדש גם בלא הנאה מעל וכן הוא שיטת הראב"ד שהבאנו, וא"כ צריך באור דברי התוספתא, אכן כבר כתבו התוס' בב"ק דף כ' ע"ב ובקדושין דף נ"ה ע"א דבסבור שהיא שלו לא מעל.

והנה בפ"ב מהל' גנבה הבאתי דברי הגרעק"א במשניות במתני' דמעילה דף כ"א דתנן שלח ביד פקח ונזכר עד שלא הגיע לחנוני החנוני מעל לכשיוציא, וכתב שם הגרעק"א דמה דאינו מועל קודם שיוציא הוא כיון דאיכא דעת נותן שמוציא מרשותו אינו מועל המקבל דאיסורא לא ניחא ליה דליקני כדאמר הגמ' בנדרים דף ל"ה, והקשה בזה דא"כ מה שאל שם רב אחא בדר"א לרב אשי הא מתני' היא וצ"ע, וכתבתי שם דקושיית הגרעק"א היא לפירש"י גבי נטל אבן או קורה של הקדש, דמה דמוקי הגמ' בגזבר קאי על זה שהנוטל לא מעל, אבל הרמב"ם הא מפרש דזה קאי על הסיפא דנתנה לחבירו, וכבר הבאתי ד' הרמב"ם בפיהמ"ש בפ"ד שכתב דמה דהנוטל לא מעל הוא משום שלא נהנה בנטילתו, ורק אם נתנה לחבירו שניהם מעלו זה נהנה בנתינת המתנה בטובת הנאה וזה נהנה בקבלתה, ולפי"ז גבי חנווני דמיירי מתני' בפרוטה והחנוני נטל הפרוטה למכור עבורה מהחנות, א"כ לא נהנה בקבלת הפרוטה הנאה שהיא שוה פרוטה, וכל זה הוא לפרש המתני' דאפשר אפי' לפי"מ דלא ידע רב אחא דאמרינן איסורא לא ניחא ליה, אבל לפי"מ דפשיט ליה רב אשי דאמרינן הכי וכל זמן שלא הוציא לא מעל, א"כ נוכל לפרש מתני' דחנוני דמשום הך טעמא לא מעל אלא לכשיוציא, וא"כ מתני' לאו

דוקא בפרוטה דאפי' אם נתן לו דינר דיש להחנוני בהמכירה ריוח יותר מפרוטה מ"מ לא מעל בקבלתו עד שיוציא וכדאמר רב אשי.

אך זה מיושב לדעת הרמב"ם, אבל לפירש"י דבנטל אבן של הקדש מעל בקבלה לחוד אם אינו גזבר משום דהוציא מרשות הקדש דבהוצאה מרשות הקדש לחוד אף אם אין לו הנאה מעל, א"כ צריך ע"כ לומר בטעמא דחנוני דלא מעל אלא לכשיוציא משום שקבל ולא עשה מעשה להוציא מרשות הקדש דאמרינן איסורא לא בעינא ודוקא בעשה מעשה והוציא איכא מעילה וכמש"כ הגרעק"א, וכן כתבו התוס' בחגיגה דף י' ע"ב במה דמביא שם הגמ' מתני' דנטל אבן או קורה של הקדש, וכן הרא"ש בפירושו לנדרים בהך סוגיא במה דאמר רב אשי, מקבל מעל לכשיוציא כתב והכי אמרינן במעילה האומר לשלוחו תן דינר לחנוני ונזכר בעה"ב קודם שנתנו לחנוני חנוני מעל לכשיוציא, וקשה מה שהקשה הגרעק"א דמה בעי רב אחא הא מתני' היא, והבאתי שם מד' הרשב"א בנדרים דמפרש דבעיית רב אחא הי' לאחר שיוציא, ופשיט ליה רב אשי דלכשיוציא מעל ולא ביאר מה היתה שאלת רב אחא דהא בהוציא מרשות הקדש ודאי מעל תמיד כשהוציא בשוגג, וכתבתי דבעיית רב אחא בקונמות אם הא דקיי"ל יש מעילה בקונמות הוא דוקא בנהנה ולא בהוצאה מרשות, וא"כ לא קשה מה שהקשה הגרעק"א ממתני' דחנוני, כיון דזה פשוט דלגבי הנאה בלא הוצאה מרשות במעשה לא מעל, דאמרינן דלא ניחא ליה באיסורא ולא הוי הנאה אבל א"א לפרש כן אלא להרשב"א דסובר כפרש"י דבהוצאה מרשות הקדש בלא הנאה מעל, אבל להרמב"ם דלא מעל אלא בהנאה, א"כ ע"כ עלינו לומר דרב אחא לא בעי אם הוציא, דהא פשוט בכל הוצאת הקדש בשוגג דמעל, וע"כ דבעשה מעשה ומוציא לא אמרינן איסורא לא ניחא ליה, וא"כ להרמב"ם ע"כ נתרץ דרב אחא הוי סבר במתני' דחנוני דבפרוטה ליכא הנאה בקבלה וכמש"כ.

אכן עוד צריך באור דכיון דסובר הרמב"ם דאין מעילה אלא בנהנה, ואם נאמר דבקבלת פרוטה של החנוני ליכא הנאה של פרוטה משום דלא ירויח מזה פרוטה כיון דהוא לסחורה, א"כ אמאי מעל החנוני כשיוציא הפרוטה ושמא יוציא ג"כ על דרך זה שיקנה איזה דבר שלא יהי' לו בזה ריוח של פרוטה, ומוכרחין אנו לומר דהיכי שהוציא במעשה ממון ההקדש לא איכפת לן כמה שוה הנאתו, דכיון דעכ"פ הוציא ממון הקדש ונהנה מזה חשבינן כל הממון שהוציא שהוא נהנה בזה מהקדש כיון שלתכליתו ולרצונו הוציא, נחשב בזה נהנה מן ההקדש, ובמה שכתב הרמב"ם בנטל פרוטה של הקדש ונתן לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל, שאין מועל אחר מועל בשאר הקדשות כמו שבארנו, דקשה דלמה לן טעמא דאין מועל אחר מועל, תיפוק ליה משום דאיסורא לא ניחא ליה

דליקני, וכדאמר הגמ' בנדרים, ופסק כן הרמב"ם בפ"ד הל' י' דלא מעל אלא לכשיוציא, כתבתי בפ"ב מהל' גנבה שכתב הרמב"ם טעמא דאין מועל אחר מועל לומר דאפי' אם המקבל הוא מזיד דליכא טעמא דאיסורא לא ניחא ליה דליקני מ"מ לא מעל כלל אפי' לשלם הקרן ולהתחייב במלקות משום דאין מועל אחר מועל וכבר יצא לחולין.

ובמה שכתב הרמב"ם כאן על ונתן לחבירו שניהם מעלו, שאין הדברים אמורים אלא במועל בזדון שהרי לא נתחלל הקדש ומשמע מדבריו דרק על הראשון שנטל האבן או קורה ונתנה לחבירו כתב שהי' במזיד שלא יצא לחולין, אבל חבירו אפשר דהוא בשוגג ומעל מעילה גמורה, וקשה הא בנתנה לחבירו ולא הוציא חבירו אמרינן בנדרים דלא מעל משום דאיסורא לא בעינא, ובדוחק אולי נאמר דכונת הרמב"ם דזה ודאי שקבלת השני הי' במזיד דאם קבל בשוגג אינה קבלה רק שהוסיף דע"כ שהראשון שנטל ונתנה לחבירו הי' ג"כ במזיד, דאם נתנה בשוגג כבר נתחלל ההקדש, אבל אינו מיושב בזה דבהל' ה' כתב בהמת קדשי מזבח יש בה מועל אחר מועל כיצד וכו', וכן אם נתנה לחבירו וחבירו לחבירו כולן מעלו, ולשון כולן מוכח דאפי' השלישי שנתן לו השני מעל, דאין לומר דכונתו רק על הראשון והשני, דא"כ הי' לו לכתוב שניהן מעלו, ובזה ע"כ מיירי בשוגג כיון דבהל' ז' כתב לחדש דמיירי במועל בזדון, אבל כאן שכתב בסתם מוכח דכונתו בשוגג וקשה דכיון שקבל ולא עשה מעשה והוציא למה מעל דהא בזה אמרינן איסורא לא ניחא ליה.

ולכאורה אפשר לומר דגבי קונמות כל דין המעילה הוא רק על הנאת הקבלה דשם הא מיירי בקונם פרטי ואינו בגדר הקדש ולא יצא לחולין ע"י מעילה וגם אין שם גדר הוצאת רשות כמו בהקדש וכתב כן שם הקרן אורה, ולכן שם מהני הסברא דאיסורא לא בעינא ולא הוי הנאה, אבל בהקדש אף דלא הוי הנאה מעל משום הוצאת רשות, אבל אינו מיושב דא"כ מה אמר רב אשי מקבל מעל לכשיוציא, שכל המוציא מעות הקדש לחולין מעל, ולפי"ז מה מייתי מהקדש דשם המעילה משום הוצאת רשות ולא משום הנאה, אבל בקונם פרטי דהמעילה משום הנאה אפשר דלא דמי למוציא מעות הקדש, וגם בזה נאמר איסורא לא בעינא.

ונראה דאפשר דכל מה דאמר בנדרים איסורא לא בעינא זהו משום דמתחלה אמר לו ככרי עליך ואסר לו ככר זה ביחוד, ואח"כ כשנתנו לו במתנה ע"כ צ"ל שלא ידע המקבל שנתן לו זה הככר, דאם ידע לא שייך איסורא לא בעינא, ולכן בזה הוי אומדנא דמוכח שבודאי נתן לו ככר אחר כיון שבעצמו אסר לו ככר זה, ולכן סבר רב אחא דבזה לא מעל בקבלת הככר, דאף דתמיד מעילת הקדש הוא בשוגג זהו בסתמא שלא ידע

שהוא הקדש, אבל אין אומדנא שאינו הקדש, אבל כאן אינו בגדר שוגג דודאי לא הי' רוצה לקבל ככר זה, ולכן חידש רב אשי דמ"מ לכשיוציא מעל, דלא מהני הך סברא דכאן פשוט יותר שלא הי' רוצה לקבל הככר אלא על שעת קבלתו, דבזה אפי' אם הי' עולה לו ספק אפשר הוא זה הככר שאסרו לו יש מקום לומר שאם עלה על דעתו כן ודאי חשב שבאופן זה אינו מקבל הככר, אבל אם הוציא הככר ומכרו לאחר לאכלו הרי בשעת הוצאה צריך הוא לידע שאחר שהוציא אין בידו לחזור והלוקח יאכל הככר, ולכן מי שמוציא מעות הקדש אין אנו דנין שום טענה לפטור ממעילה בטענה של טעות ובכל אופן מעל, וזהו שדימה רב אשי הך דינא למוציא מעות הקדש לחולין דתמיד מעל, ולפי"ז נאמר דכשנתן לו חבירו מעות או דבר אחר של הקדש שאין לו הוכחה דאינה של הקדש לא נתבטלה המעילה והוי ככל מעילה בשוגג.

אמנם דכל זה הוא סברא חדשה ופי' חדש בלא יסוד מדברי הראשונים, אבל באמת מוכרח לומר כן דלא הוזכר הך טעמא דאיסורא לא ניחא ליה לבטל מעילה רק כאן גבי קונם, ולא הוזכר גבי לקח מן ההקדש, ומה דתנן גבי חנוני דמעל לכשיוציא כבר כתבתי דיש לומר דדוקא גבי חנוני, כיון דכל ההנאה הוא ממה שמרויח דהא נתן כנגד הפרוטה, ולכן קודם שהוציא אין לו ריוח והנאה של פרוטה וצריך להוסיף דאף דשיטת הרמב"ם דגבי הוצאה מרשות הקדש ג"כ צריך שיהי' הנאה, וא"כ כיון דיש בזה צד שלא הי' רוצה אין כאן הנאה, מ"מ יש לומר דכיון דאינו פשוט שלא הי' רוצה הוי ככל שוגג כיון שיש בזה צד הנאה שנתמלא רצונו, וכמש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש שכתבתי למעלה שנהנה במה שנתן לו חבירו המתנה.

איברא דמה שכתבתי דהך סברא דאיסורא לא ניחא ליה דליקני לא מצינו אלא כאן גבי קונם, דבשל הקדש עיקר מעילה הוא בשוגג שלא ידע שהוא הקדש, דמצינו כן בב"מ דף צ"ו ע"ב דבעי רמב"ח בעל בנכסי אשתו מי מעל, אמר רבא מאן לימעול לימעול בעל דהיתרא ניחא ליה דליקני, איסורא לא ניחא ליה דליקני, ומסיק רבא דבעל מעל לכשיוציא מידי דהוי אמוציא מעות הקדש לחולין, א"כ לכאורה הוא ממש כמו בהא דנדרים ולגבי הקדש, אך התוס' שם מפרשים בתחלה שלא עשה הבעל מעשה ולא נטלם רק בשביל שזכה בנכסי אשתו ע"י הנשואין וכן מבואר שם להדיא בפירש"י א"כ לא דמי להא דנדרים, דשם משמע דבכל גווני המקבל לא מעל אפי' קבלם בידו, וכן מוכח מדברי הרמב"ם שלא חלק בזה, וא"כ לפי"ז נוכל לומר כדברינו דמה דגבי קונם שאמר לו ככרי עליך הקדש, אמרינן דמקבל לא מעל אפי' קבלם, משום דהתם מבורר הטעות שכיון שבעצמו אסר הנותן עליו זה הככר הי' בודאי צריך לחשוב שזה שנתן לו אין זה

שאסרו עליו, אכן אח"כ פירשו התוס' דיש לומר דמיירי שהגביה המעות וטעמא דלא מעל משום דסבור שהוא שלו, א"כ עכ"פ לא שייך בהא דנדרים דלהדיא קבל משל הנותן ולא הי' סבור שהוא שלו, א"כ בהא דנדרים יש לומר כדברינו.

הלכה ט

עיין בד' הכ"מ ועמש"כ בזה בפ"ג מהל' מכירה הל' א'.

הלכה י

עיין בד' הכ"מ ועמש"כ בזה בפ"ג מהל' מכירה הל' א'.

הלכה יא

עמש"כ בזה בפ"ה מהל' איסורי מזבח הל' ט אות ח'.

הלכה יג

המפריש שקלו והוציאו בשאר צרכיו בין הוא בין חבירו מעל נתנו לחבירו לשוקלו על ידו הלך ושקלו על ידי עצמו, אם כבר נתרמה התרומה מעל השוקל שהתורם תורם על העתיד לגבות, וכאילו הגיע שקל זה ללשכה ולפיכך מעל, ואם עדיין לא נתרמה תרומה לא מעל, ולעולם אין מועלין בשירי הלשכה.

השגת הראב"ד בין הוא בין חבירו מעל, א"א זהו מן הטעות הראשון.

הכ"מ כתב על דברי הראב"ד כלומר דאזדא רבינו לטעמיה שפירש במאי דפריך מ"ש הוא מ"ש חבירו דהיינו דהול"ל שניהם מעלו, ויש לתמוה על הראב"ד שמאחר שדברי הרמב"ם הם דברי התוספתא לא הל"ל שהם טעות, אדרבא ה"ל ללמוד מתוספתא זו שפירוש רבינו בההיא פרכא אמת עכ"ל, והתוספתא הביא הכ"מ בהל' ז' שכתב ויש סיוע לפירוש רבינו ממה ששנינו בתוספתא פ"ה דמעילה, וכתבה רבינו בסמוך המפריש שקלו והוציאו בשאר צרכיו בין הוא בין חבירו מעל, והוקשה לרבינו דכיון דקיי"ל אין מועל אחר מועל בדבר שקדוש קדושת דמים היאך מעלו שניהם, ולכך העמידה במועל בזדון עכ"ל, והנה מה שתמה הכ"מ על דברי הראב"ד כבר העיר בהר המוריה דבתוספתא שלנו אין הגירסא כן, אלא המפריש שקלו והוציאו ה"ז מעל, המפריש שקלו לחבירו ה"ז מעל, ואם להרמב"ם הי' הגירסא כמש"כ הכ"מ אין לתמוה על הראב"ד, עכ"פ בעיקר פי' דברי הרמב"ם דעת הכ"מ לפרש דמיירי במזיד כמו בנטל אבן או קורה של הקדש, וכן כתב המרכה"מ, אבל באמת הוא דוחק לפרש כן דהו"ל להרמב"ם לפרש דבריו דהוא במזיד כמו שפירש בהל' ז' דהא כבר הפסיק בהרבה הלכות דמיירי בשוגג, וסתם מעילה הוא מעילה גמורה בחומש ואשם דאינה אלא בשוגג.

ונראה דכאן הוא מחלוקת אחרת ולא מיירי במזיד אלא בשוגג ומעל מעילה גמורה

והוא במה דחולקין בהל' ב' דסובר הרמב"ם דקדושת קרבן אין בו פגם, וכבר בארתי דהרמב"ם סובר דקדושת קרבן אין בזה להקדש כלל דין ממון, ולכן סובר כאן דמה דאנו אומרים דאין מועל אחר מועל בקדושת דמים ומשום דכבר נתחלל הקדש במעילה ראשונה אינו אלא היכי דעיקר דין המעילה בהפקעת ממון הקדש והוא בקדשי בדה"ב, אף דסובר הרמב"ם דהיכי דמוציא מרשות הקדש בלא הנאה לא מעל, מ"מ גם בנהנה חיוב המעילה שאנו אומרים דנתחלל ההקדש הוא משום דנהנה והפקיע ממון הקדש, ובזה איכא נ"מ דאם נהנה במקצת כגון שרכב על בהמה טמאה או בקע בקרדום יצא לחולין דמי התשמיש, ואם נהנה בכולן שהוציאו מרשות הקדש ונהנה בהוצאתו יצא כולו לחולין, אבל קדושת הגוף כיון דדין המעילה בזה אינו בהפקעת ממון הקדש לא נתחלל ההקדש, ולכן אפי' בקדושת דמים לקדושת הגוף ג"כ אין המעילה משום דין הפקעת ממון הקדש, אלא משום דנהנה מקדושת הקדש, ולכן גם בשקלים כיון דשקלים הולכים לצרכי קרבנות, לכן גם הדמים יש בהם קדושת מזבח ולא נתחללו ע"י מעילה כיון דעיקר המעילה אינו על הפקעה, אלא על נהנה מן ההקדש, ולכן כל דין דנתחלל הקדש ע"י מעילה הוא רק בקדשי בדה"ב ולא בקדשי מזבח אפי' בדמי קדשי מזבח.

וזהו שהשיג הראב"ד וכתב זהו מן הטעות הראשון דהוא סובר דקדושת קרבן ג"כ יש בזה דמים להקדש, וכשמעל הוא משום שהפקיע דמים מהקדש, ולכן שייך שפיר שיצאו לחולין ע"י מעילה, ומה דיש מועל אחר מועל בבהמת קרבן, כתב הראב"ד בהשגתו בהל' ה' מפני שהוא קדושת הגוף אינה יוצאה, והיינו דכיון שאין לה פדיון אינה יוצאה לחולין, אבל שקלי הקדש כיון דהוו דמי הקדש ואפשר להחליפם ולהוציאם לחולין שפיר מתחללים ע"י מעילה, והנה בלשון הראב"ד שכתב זהו מן הטעות הראשון מוכח כדברי דלפי' הכ"מ הי' לו לכתוב מן הטעות הקודם דבפ' זה יש חמשה השגות, ואין הל' ז' הטעות הראשון דכבר השיגו מקודם בהל' ב' ובהל' ד' ובהל' ה' ולכן מבואר דכונתו על הל' ב' דזהו הראשון בפ' זה.

פרק ז

הלכה א

מי ששגג ולקה הקדש או מעות הקדש ונתנו לשליח להוציאו בתורת חולין, אם עשה השליח שליחותו המשלח הוא שמעל, ואם לא עשה שליחותו אלא עשה השליח מדעת עצמו השליח הוא שמעל, כיצד בעל הבית שאמר לשלוחו תן מאותו בשר לאורחין הלך ונתן להן ככר, או שאמר לו תן להן ככר ונתן להן בשר, אמר לשלוחו הבא לי מן

החלון והביא לו מן המגדל, או שאמר הבא מן המגדל והביא לו מן החלון השליח מעל, וכן כל כיוצא בזה, הלך השליח והביא מן החלון כמו שאמר אע"פ שאמר השולח לא היי בלבי אלא מן המגדל בעל הבית מעל שהרי עשה שליחות מאמרו ודברים שבלב אינן דברים, ואפי' היה השליח חרש או שוטה או קטן שאין להן שליחות אם עשה כמאמרו בעל הבית מעל, ואם לא עשה שליחותו בעל הבית פטור.

אמר לשלוחו הבא לי מן החלון, כן הוא במשנה, אבל אינו מבואר כאן אופן המעילה, דבאופן הקודם הוא פשוט שנתן לאורחים או שאמר להם ליטול בציוויו של בעה"ב, אבל כאן כפי"מ דתנן וכן כתב הרמב"ם שאמר להשליח הבא לי מן החלון והביא לו, משמע דלא הוציא השליח רק שהביא להבעה"ב, ובזה הא כתב בפ"ו דאם נטל אבן של הקדש לא מעל שהרי לא נהנה עדיין ודוקא בנתנה לחבירו, והקרן אורה הקשה עוד יותר דאם המעילה הוא במה שקבל הבעה"ב לרשותו מה עשה בזה השליח, ומה שייך כאן שליחות הלא לא הקנה השליח להבעה"ב ורק מעשה איצטבא עשה שקירב לו מה שהיה מונח בחלון, לכן מפרש מתני' כמו דתניא בתוספתא שאמר לשלוחו הבא פרוטה מן החלון והביא לו ונתנה לו שיוציא אותה והמעילה הוא אחר שהוציא השליח הפרוטה.

והנה הקרן אורה לא כתב לפרש כן בד' הרמב"ם וצ"ע אם אפשר לפרש כן אף דתחילת דבריו הוא מי ששגג ולקח הקדש או מעות הקדש ונתנו לשליח להוציאו בתורת חולין, ואח"כ כתב כיצד והתחיל בעה"ב שאמר לשליח תן מאותו בשר לאורחין, וא"כ אח"כ כשכתב אמר לשלוחו הבא לי מן החלון, אם נאמר דהכונה כאן על עיקר הנתינה לבעה"ב אין זה דומה לתחלת דבריו שאמר לו להוציאו בתורת חולין, אלא דמ"מ אינו דומה ללשון המשנה דמקודם תנן תן בשר לאורחין וכו' ואח"כ הא דהבא לי מן החלון. ואח"כ תנן שלח ביד חש"ו אם עשו שליחותן בעה"ב מעל, לא עשו שליחותן החנוני מעל, וקשה דאיפוא הוזכר חנוני, וע"כ דצריך לפרש כפי' הרע"ב דשלח ביד חש"ו היינו ששלח על ידם פרוטה לקנות, וא"כ סיפא דמתני' מפרשה לרישא דהבא לי היינו הבא לי הפרוטה המונחת שם ותקנה מהחנוני, אבל הרמב"ם סידר באופן אחר דמקודם כתב תן בשר לאורחין, ואח"כ הבא לי מן החלון, ואח"כ תן לאורחין חתיכה חתיכה וכו', ואח"כ בהל' ג' הנותן פרוטת הקדש לשלוחו, ובהל' ה' השולח פרוטה ביד שליחו, א"כ הא דהביא לי מן החלון אינו מבואר דהכונה הביא לי פרוטה ואשלח לך לקנות, אלא דמ"מ כיון שהתחיל מי ששגג ולקח הקדש או מעות הקדש להוציאו בתורת חולין, ובשכתב כיצד כתב רק שאמר תן בשר, א"כ ע"כ דבהביא לי מן החלון כונתו על המעות לקנות בהם, כמו שהתחיל דבריו שכתב להוציא בתורת חולין.

אמר לשלוחו תן לאורחין חתיכה חתיכה של בשר, הלך השליח ואמר להן טולו שתים שתים בעל הבית מעל שהרי נעשה דברו והשליח פטור מפני שהוא מוסיף על שליחות בעל הבית ולא עקר השליחות אבל אם אמר להן טולו שתים שתים מדעתי שניהן מעלו, נטלו האורחין שלש שלש אף האורחין מעלו מפני שכל אחד מהן עשה שליחות חבירו והוסיף מדעתו, נמצא חבירו חייב לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות, והוא חייב על זה שהוסיף מדעתו.

בעל הבית מעל שהרי נעשה דברו והשליח פטור, מפני שהוא מוסיף על שליחות בעל הבית. הכ"מ תמה, דבגמ' במעילה מבואר דאם ס"ל דמוסיף הוא על דברי בעה"ב ניחא מתני' גם בלא אוקימתא דרב ששת דא"ל טולו אחת מדעתו ואחת מדעתי, וכן הוא בכתובות דף צ"ט, וכיון שהרמב"ם פסק בפ"א מהל' שלוחין דמוסיף על שליחותו הוי, למה פסק דבלא אמר לו כן השליח פטור, דהא תנן במתני' כולן מעלו, והביא הכ"מ תי' הר"י קורקוס שדעת רבינו דאוקימתא דרב ששת לא לדחויי דלא נילף דמוסיף הוי, אלא דלא תיקשי כיון שזה לא עקר השליחות למה מעל, דהא תנן עשה שליחותו בעה"ב מעל ולא השליח, ומשמע ליה אפי' הוסיף על מה שצוה, דלאו דוקא צוה כן אלא שלא יפחות, ותירוצו קשה דהא בהאי סוגיא בכתובות דצ"ט דמיבעי ליה אי מעביר על דבריו או מוסיף על דבריו, אמר להדיא דאם אמר ליה זבין לי לותכא וזבין ליה כורא, דאם מוסיף על דבריו הוי ליתכא מיהא קני, א"כ מפורש דכורא ודאי לא קני, וא"כ למה נאמר כאן דכשאומר לשלוחו ליתן לאורחין אחת אחת ונתן השליח שתים, אם הוא מוסיף על דבריו אמרינן דכל השתים הם בשליחות הבעה"ב וגם בסברא לא מסתבר כן.

ונראה דבכתובות בעי מעיקרא בהאי דינא דזבין ליה ליתכא, ואח"כ אמר איכא דאמרי דבהא לא תיבעי לך דודאי מוסיף על דבריו, וכיון דקיי"ל כאיכא דאמרי א"כ קשה למה הוצרך רב ששת במעילה להעמיד כגון דאמר טלו אחת מדעתו ואחת מדעתי, ולכן צ"ל דבאמת בהך דינא דמעילה דאמר לו בעה"ב תן לאורחין, ובודאי צ"ל דאמר לו שיתן להם בתורת שליח דהא מהאי טעמא מעל בעה"ב משום שיש לו טובת הנאה ממה שנתן לאורחין, ואם השליח לא יתן להם בשליחות בעה"ב איזה טוה"נ יש לבעה"ב, וכיון שהשליח נותן להם בשליחות בעה"ב אם הי' נותן בפועל לא קשה אמאי מעל, אבל כיון דתנן טולו שתים והבעה"ב לא אמר לו שתים א"כ איזה דין מעילה יש על השליח כיון שרק הטעה אותם ולא הי' כאן שליחות להאורחין שיטלו שתים, לא שליחות בעה"ב ולא שליחות שלו, דהא לא אמר להם מדעתי אני אומר לכם טלו שתים, לכן מוקים רב ששת שאמר להם טלו אחת מדעת בעה"ב ואחת מדעתי, ולכן כתב הרמב"ם דאם לא

אמר להם כן אלא שהבעה"ב אמר שיטלו שתים הבעה"ב מעל והשליח פטור.

ומה שכתב הרמב"ם שאמר השליח טולו שתים מדעתי דהוא שלא כד' הגמ', אבל באמת אין כונת הרמב"ם שכל השתים הם מדעתו דבודאי מיירי באופן שהאורחין יודעין שבאו לבעה"ב, והשליח הוא עושה מדעת בעה"ב, ולכן כשאמר להם טלו שתים מדעתי הכונה שאמר שהבעה"ב נתן להם בשר ותקחו שתים שתים מדעתו, ובזה מבואר דאחת אחת נתן הבעה"ב, דהא אמר להם שיטלו הבשר בשם הבעה"ב רק שהוסיף שיקחו שתים מדעתי.

הלכה ב

בד"א כשהיו החתיכות מקדשי בדק הבית אבל אם היו בשר עולה וכיוצא בו לא מעל אלא האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה. ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר.

השגת הראב"ד אבל אם היו בשר עולה, א"א תוספתא היא במעילה ויפה פירש, עוד אומר בה גם אני מפני שהעולה אינה נעשית חתיכות אלא מנתחה אברים אברים כדאיתא בתמיד וכדתנן בשקלים בשר שנמצא בעזרה אברים עולה וחתיכות חטאת, הילכך אלו שראו אותן חתיכות היה להם לטעות של חטאת הם וכאנוסים דמו דלא הוי להו לשיולי, אבל האוכל חייב שהוא נהנה, וראוי לסמוך עליו.

שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה. הכ"מ לא ביאר איזה איסור אחר יש כאן ובפשוטו הוא דבמעילה איכא לאו דכליל תהי' לא תאכל, אבל קשה דבפי"א מהל' מעה"ק הל' א' כתב דאוכל כזית מבשר העולה לוקה משום לא תוכל לאכול בשעריך. וכבר הקשה שם הלח"מ למה לא כתב דלוקה גם משום לאו דכליל תהי' לא תאכל, דכן מפורש בגמ' במכות דף י"ז ונשאר בצ"ע, וכתבתי שם דכיון שכתב אח"כ בהל' ג' וכן האוכל כזית מכל האימורין לוקה, שהאימורין כליל למזבח ככל העולה, והרי נאמר במנחת כהנים כליל תהי' לא תאכל כל שהוא כליל למזבח אכילתו בל"ת ולוקין עליו, ומבואר דסובר דלאו דלא תוכל לאכול בשעריך דתניא דלוקין עליו באכילת עולה הוא לאו אחד כמו לאו דכליל תהי', והוא בגדר כפילות הלאוין שביאר הרמב"ם בסה"מ שורש ט' שאין לוקין אלא על לאו אחד, וגם לא נמנה במנין אלא אחד, וכיון שכתב הרמב"ם כאן פ"א דאזהרה של מעילה הוא מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך, וכיון דמוכח מדבריו בהל' מעה"ק דלאו דכליל תהי' ולאו דלא תוכל שהוא אזהרה למעילה הוא לאו אחד, והוא בגדר כפילות הלאוין, א"כ איזה איסור אחר יש כאן באוכל עולה שנאמר דמשום זה אין כאן הדין דבמעילה יש שליח לד"ע.

והנה יש מקום לומר דאף שאין לוקין יותר ע"י כפילות הלאוין, מ"מ כיון דאמרו חכמים בכפילות הלאוין עובר משום כך וכך לאוין כמו שהביא שם הרמב"ם בסה"מ אלא דמ"מ אין נמנין הכפלים במנין, אבל לדין שליח אם בלאו אחד לא גלי קרא דיש בזה שליח לדבר עבירה, נחשב בזה הכפל לעבירה מיוחדת שלא יתקיים בזה שליחות ונאמר בזה אשלד"ע, ולכן כאן דעיקר אזהרת מעילה נלמד מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך סובר הרמב"ם דמשום קרא דכליל תהי' הוי איסור אחר לבד אזהרת מעילה ואמרינן בזה אשלד"ע, אבל דבר זה אינו ברור אצלי בסברא כיון שכתב הרמב"ם דלאוין הכפולים, וכן מצות הכפולות אינם אלא לחוזק.

ונראה דהנה עיקר דין זה דבמעילה יש שלד"ע ילפינן חטא חטא מתרומה בקדושין דף מ"ג ע"ב, ולפימש"כ בפ' ה' הל' ה' גבי דין מעילה במחובר שבארנו שם דאף דליכא במחובר מעילה גמורה להתחייב חומש ואשם, אבל קרן צריך לשלם וכמו דחייב לשלם קרן במזיד אף דקרא כתיב וחטאה בשגגה, וכמו דרבי קרא לשלם בפחות משו"פ ומ"מ אינו משלם אלא קרן דאין זה עיקר דין מעילה להתחייב בחומש ואשם, ולכן נוכל לומר דבזה באמת איכא נ"מ בין הלאו דלא תוכל לאכול בשעריך, ובין הלאו דכליל תהי' לא תאכל, דבפ"א הל' ג' במה שכתב הרמב"ם דהנהנה בזדון לוקה, וכתב הלח"מ דהוא מדר' אבהו דלא תאכל הוא גם איסור הנאה, וכבר הקשה המל"מ דהא בכל איסורי אכילה שהם אסורים בהנאה סובר הרמב"ם דאין לוקין על הנאה, והבאתי שם מה שכתבתי בפי"א מהל' מעה"ק עפ"י ד' הרמב"ם בסה"מ דהיכי דאיכא עונש מפורש ילפינן אזהרה היכי דלא כתיב מפורש אלא מק"ו או משאר למודים, וכאן במעילה כיון דכתיב וחטאה בשגגה דחייב ע"ז חומש ואשם, א"כ גלי קרא נמי דהוי חטא, ולכן לוקה בהנאה ממה דאיתרבי מלאו דאכילה איסור הנאה.

ועכשיו מבואר דכיון שכתב הרמב"ם בפ"א דהנאת מעילה הוא מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך, א"כ עיקר מעילה הוא מלאו דלא תוכל, ולכן לא אמרינן דבהנאת מעילה איכא נמי לאו דכליל תהי' לא תאכל, דעיקר לא תאכל הוא על איסור אכילה, וכיון דבלאו דכליל תהי' אין בו משום אזהרת מעילה, א"כ לא נוכל ללמוד בלאו זה מגז"ש דחטא חטא מתרומה דיש בלאו זה שלד"ע דלא נלמד אלא במעילה, ולכן כתב הרמב"ם דבאוכל עולה יש איסור אחר לבד איסור מעילה, והיינו לאו דכליל תהי'.

אמנם לפימש"כ איכא נ"מ דעל אכילת עולה אם יתרו בו משום כליל תהי' לא תאכל יהי' חייב מלקות, אבל אם יתרו בו על הנאת עולה משום לאו דכליל תהי' לא יתחייב,

וא"כ איכא נ"מ בין הלאוין, ולכאורה יתחייב משום זה גם אוכל העולה משום ב' לאוין, מ"מ יש לומר דכיון דבאכילת עולה ליכא נ"מ לכן לגבי איסור אכילה אינה אלא כפילות.

הלכה ו

וכיצד יעשה כדי להציל החנוני מן החטא עד שיהי' מותר להשתמש בכל המעות, נוטל פרוטה של חולין או כלי כל שהוא ואומר של הקדש בכל מקום שהיא מחוללת על זה ותעשה אותה פרוטה או הכלי הקדש ויותר החנוני להשתמש בכל המעות, וכן פרוטה של הקדש שנתערבה בכל הכיס, או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש מחלל אותה ואח"כ ישתמש בכיס, ואם הוציא ולא חילל לא מעל עד שיוציא את כל הכיס.

וכיצד יעשה וכו' כתב הכ"מ ואם תאמר וליבטל ברובא יש לומר דדבר שיש לו מתירין הוא, א"נ מטבע חשיב ולא בטיל עכ"ל, והנה המל"מ האריך כאן הרבה בזה וכתב דבפשוטו בין הא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל, בין הא דמטבע חשיב ולא בטיל הוא רק מדרבנן, ובדברי הרמב"ם מפורש דאם הוציא כל הכיס מעל, והביא מד' התוס' סוף מעילה על הך מתני' דנפלה פרוטה של הקדש בכיס שכתבו דהא דשיל"מ לא בטיל הוא מדרבנן, ותירצו דמטבע חשיב ולא בטיל, ומוכח דסוברים דזהו מדאורייתא, אבל המל"מ כתב דנראה דמטבע חשיב ולא בטיל הוא ג"כ דרבנן דלא גרע מדבר שדרכו לימנות, וכן הביא מד' הרשב"א בתוה"ב שכל הדברים שאין להם ביטול הוא רק מדרבנן.

אכן בעיקר הקושיא דליבטיל הפרוטה לא אדע דהא זהו גמ' מפורשת בביצה דף ל"ח בהא דפריך וליבטל מים ומלח לגבי עיסה, ואמר ע"ז אביי בסוף הסוגיא מי קא מדמית איסורא לממונא איסורא בטיל ממונא לא בטיל, ופירש"י ממונא לא בטיל להיות קנוי ממון המועט לבעליו של מרובה, ולא קאמרינן דליפקע רוב ממונא אצד חברתה להפסיד, אלא איסור תחומין שיש לו בה הוא דקשיא לן דליבטל, ומבואר דיש נ"מ בין דין מעילה ובין שאר איסורין, דבמעילה הדין מעילה הוא משום שנהנה מממון הקדש, וממון הקדש לא נתבטל כמו שלא מתבטל ממון הדיוט, וגבי איסורין משכחת לה שאנו צריכין לדון בדין מטבע חשיב כמו אם יתערבו מעות של שכר שבת בתוך מעותיו, או אם יתערבו מעות שמכר בהן פירות שביעית ואסורין מדין דמי שביעית, אבל לגבי דין ממון של הקדש עיקר הממון לא בטיל, וכל מקום שהממון מונח הרי הוא של הקדש, ולכן שפיר אם הוציא כל הכיס מעל.

הלכה ז

אמר כיס מכיסי הקדש ושור משווירי הקדש מועלין בכולן ומועלין במקצתן, כיצד עושה מביא את הגדול שבהם אם הקדש הוא הרי הוא הקדש, ואם לאו ההקדש בכל מקום

שהוא מחולל על זה ויהנה בקטן.

אמר כיס מכיסי הקדש וכו' כתב הכ"מ וז"ל תוספתא פ"א דמעילה וצ"ע שזה סותר מה שכתב בפט"ז מהל' מעה"ק באומר שור משווערי הקדש עכ"ל וכתב ע"ז המגיה וז"ל, ולי נראה דהכא מיירי ברוצה ליהנות מיד והתם מיירי באינו רוצה ליהנות אלא לאחר זמן עכ"ל ודברי הכ"מ אינם מבוארים דבפט"ז הל' ח' כתב הרמב"ם האומר אחד מכבשי הקדש ואחד משווערי הקדש, והיו לו שנים הגדול שבהן הקדש, היו שלשה הגדול הקדש וחוששין לבינוני כיצד יעשה ימתין לבינוני עד שיפול בו מום, ותחול הקדושה על הגדול לבדו, ואם אמר שור שבשווערי הקדש הגדול שבהן הקדש ואין חוששין לבינוני עכ"ל, וההלכה הוא מתני' במנחות דף ק"ח ע"ב ופריך שם בגמ' מרישא דהגדול הקדש, אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש לסיפא דתנן ג' בינוני שבהן הקדש, אמר שמואל חוששין אף לבינוני, ואמר שם היכי עביד, אמר ר' חייא בר רב ממתין לו עד שיומם ומחיל ליה לקדושתיה בגדול, ופרש"י שמחלל קדושת הבינוני אם נתקדש על הגדול, והרמב"ם כתב ותחול הקדושה על הגדול, וכתב שם הכ"מ דהרמב"ם מפרש כן בד' הגמ' במה דאמר ומחיל דהכי קאמר תחול הקדושה מאליה על הגדול, ומה שכתב הרמב"ם ואם אמר שור שבשווערי הקדש הגדול שבהן הקדש זהו מימרא דר"נ שם לא שנו אלא דאמר אחד משווערי, אבל אמר שור בשווערי הקדש הגדול שבהן הקדש, והרמב"ם כתב במקום בשווערי שבשווערי, ואולי דגורס כן בגמ', דשבשווערי משמע יותר הגדול שבשווערים. אך שם פריך מברייתא דבית בבית אני מוכר לך ומחלק ממוכר למקדיש, וצ"ע בד' הרמב"ם בפכ"א מהל' מכירה הל' י"ט שכתב בית מבתי וגבי שור כתב בשווערי ובב"י שם כתב שבשווערי וצ"ע.

עכשיו נבוא לבאר דברי הכ"מ במה שכתב על הלכה שלנו שהוא מהתוספתא שזה סותר מה שכתב בפט"ז מהל' מעה"ק באומר שור משווערי הקדש, דודאי כונתו על מה שכתב שם דימתין לבינוני עד שיפול בו מום, וכאן לא הצריך להמתין אלא מחלל על הגדול איזה שוורים שהוקדשו, וכן הבין המגיה ועל זה כתב דהכא מיירי ברוצה ליהנות עכשיו, אבל אינו מיושב כלל, דאם לא הי' צריך מעיקר הדין להמתין עד שיפול בו מום, למה לו להמתין כיון דבלא מום יוכל לחלל, ועוד דבאמת אינו מיושב מה שכתב כאן דיכול לחלל בלא מום, דהנה זה ודאי דסתם הקדש הוא לבדה"ב, אלא דבתמימים אסור להקדיש לבדה"ב, אבל אם הקדיש בסתם אף שאינם יוצאין מידי מזבח מ"מ צריך למכרן לחייבי עולות והדמים לבדה"ב, כמו שכתב הרמב"ם פ"ה מהל' ערכין הל' ז' המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש נכסיו סתם רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב ע"ג

המזבח, זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו' והדמים יפלו לבדה"ב שסתם הקדשות לבדה"ב, ועל זה נאמר ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לד' כל אשר יתן ממנו לד' יהיה קדש, כלומר כל הראוי לקרבן על גבי המזבח יקרב, וא"כ כיון דיש כאן ספק איזה הקדיש אם הגדול או אחד מהבינונים מה מועיל מה שמחלל הבינונים על הגדול, הא עכ"פ יש ספק גם אחר החילול איזה צריכים להקריב, ובודאי אסור ליהנות מהם, ולכן ע"כ צריך לומר דהתוספתא דתני שמחלל כולם על הגדול לא מיירי כשהם ראויים למזבח, אלא דומיא דכיס מכיסי ומיירי כשכולם בעלי מומין ואינם ראויים אלא לקדשי בדה"ב.

אח"כ עיינתי בס' חסדי דוד על התוספתא דמעילה וציין למה שכתב בזה בפ"ג דמנחות, וראיתי שמביא שם דברי הרמב"ם כאן, ודברי הכ"מ, וכתב על זה וז"ל אבל לעיקר קושייתו של מרן נלע"ד דהכא במעה"ק איירי בהקדש למזבח שהוא קדושת הגוף ואין לו פדיון אא"כ הומם, וא"כ היכי מצי לחללו ואין שם תקנה אלא כפי מה שביאר שם הרמב"ם וכמ"ש בגמ' ואין זה ענין להתוספתא דמעילה וד' הרמב"ם, דהתם איירי במקדיש קדושת דמים לבדה"ב דומיא דכיס מכיסי והלכך התם התיקון ברור שמחללו בכ"מ שהוא ואין שם צורך להמתנה כלל כמש"כ הרמב"ם פ"ה מהל' ערכין המקדיש בהמה תמימה לבדה"ב אע"פ שעבר על עשה מה שעשה עשוי ונפדית כשהיא תמימה ע"ש עכ"ל.

והנה כתב ליישב בדרך שכתבתי אבל באופן אחר, ולדעתי דבריו אינם נכונים דמה שהביא מדברי הרמב"ם פ"ה מהל' ערכין שכתב ונפדית כשהיא תמימה הנה לא סיים להביא סוף דברי הרמב"ם בהלכה זו שכתב ואין הפודה אותה פודה אלא ע"מ להקריבה למזבח למה שהיא ראויה, שכל דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם, וא"כ מה מועיל מה שיחלל הבינונים על הגדול, וכיון שהחסדי דוד בודאי לא טעה בזה, משמע לי שדעתו דדוקא בפדיון במעות צריך הפודה לפדות ע"מ להקריבה למזבח, אבל במחלל על תמימה כיון שיקריב את זה שהוא מחלל עליה יוצאת לחולין לגמרי, אבל לא נראה לי חידושו, דיסוד הך דינא הוא ממה שכתב אח"כ בהל' ז' שהבאתי למעלה מדכתיב ואם בהמה אשר יקריבו וגו' כלומר כל הראוי לקרבן ע"ג המזבח יקרב, ובודאי עיקר הדין הוא שהוא עצמו יקרב, וגם מה שכתב דבפט"ז מהל' מעה"ק איירי בהקדש למזבח שהוא קדושת הגוף ואין לו פדיון קודם שהומם גם זה קשה, כיון דבמתני' דמנחות תנן סתמא אחד משוורי הקדש, וכן בד' הרמב"ם, ובהל' ערכין פ' זה הל' ז' כתב המקדיש את בהמתו סתם וכו' הבאתי למעלה, ומבואר דסתם הקדש אינו למזבח אלא לבדה"ב רק שצריך לפדותו שיקריבו הפודה למזבח, ולכן אף שאיני כדאי לחלוק על החסדי דוד

שהגדיל לעשות בפירושו הגדול על התוספתא בכל זה נראה שדברי בזה נכונים.

והנה צריך באור מה שכתב הרמב"ם והוא מד' התוספתא מועלין בכולן ומועלין במקצתן, ובפט"ז מהל' מעה"ק שהבאנו כתב הגדול שבהן הקדש וחוששין לבינוני ולמה לא כתב כאן שהגדול הקדש, ועוד צריך באור מה שכתב כאן ומועלין במקצתן דשם הא כתב וחוששין לבינוני, ומבואר דרק חשש איסור יש, אבל ליכא גדר מעילה על הבינונים, וכאן כתב ומועלין במקצתן, ונראה דהחילוק הוא דכיון דשם מיירי בתמימים שצריך להקריב השור שהקדיש אנו אומרים דבסתמא דעתו על הגדול, ואף לפימש"כ דהקדש סתם הוא לבדה"ב, מ"מ כיון דצריך לפדות ע"מ להקריבו דעתו בסתם שיקריבו הגדול, אבל כאן כיון דמיירי בבע"מ ומקדיש רק לדמים לבדה"ב אין לנו אומדנא שודאי דעתו על דמי הגדול, דאם אחד יקדיש קצת ממעותיו האם נאמר שבודאי סכום גדול הקדיש ודוקא בקרבן ממש אמרינן דבסתם דעתו על הגדול, ולכן נעשה ספק בין על הגדול בין על הבינונים, אלא דמ"מ זה הוי אומדנא שלא היתה כונתו על הקטן, וזהו שכתב הרמב"ם ויהנה בקטן ומפרש בחסדי דוד דזהו קודם שחלל את כולם על הגדול, דאחר שחלל הא יהנה בכולם חוץ מהגדול.

אכן מה שכתב ותניא בתוספתא ומועלין במקצתן עוד אינו מבואר דמועלין בכולן הוא פשוט אם נהנה בכולן אז ודאי מעל כשיעור אחד מהם, אבל מועלין במקצתן אינו מבואר למה ימעול אם נהנה במקצתן דשמא לא הקדיש אותן שמעל בהם, ועמד בזה בחסדי דוד וכתב דהכונה רק דאיכא איסור ליהנות במקצתן אבל אינו מיושב כלל, ועוד דהא בהל' ו' כתב וכן פרוטה של הקדש שנתערבה בכל הכיס או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש מחלל אותה ואח"כ ישתמש בכיס, ואם הוציא ולא חילל לא מעל עד שיוציא את כל הכיס, והוא משנה בסוף מעילה, וא"כ למה שינה הרמב"ם וכתב תיכף בהל' ז' ומועלין במקצתן ונאמר דכונתו לדין איסור, כיון שבהל' ו' כתב לא מעל עד שיוציא את כל הכיס.

ונראה דהתוספתא סברה דסתם מקדיש דעתו לאלם ולחזק כח ההקדש ולכן אפי' אם אמר כיס מכיסי ושור משוורי, אף דבהדיא אמר על כיס מיוחד ושור מיוחד ולא שהקדיש בתערובות בכל הכיסים כדי כיס אחד, ובכל השוורים כדי שור אחד, דהא אם בא לחלל מביא הגדול ואומר אם הקדש הוא הרי הוא הקדש, מ"מ דעת המקדיש לחזק את ההקדש שלא יוכל להוציא כיס אחד או לאכול שור אחד ולסמוך שישאר להקדש מהנשארים, ולכן דעתו שיהי' דין מעילה גם במקצתן, והמציאות בזה הוא שכשירצה הוא או אחר ליהנות במקצתן יתחללו אותן שחל עליהן כהקדש על כולם שיהי' חל בכולם דין הקדש

בחלק מהם כמו אם יהיו שלשה כיסים או שלשה שוורים יהי' בכל כיס ובכל שור חלק שליש הקדש, ואם יוציא כיס אחד או יאכל שור אחד ימעול כדי שליש הכיס או שליש השור, ובודאי דאין אנו יכולים בעצמנו לחדש דבר כזה, אבל התוספתא אמרה כן שכן הוא אומדן חז"ל, שדעתו של המקדיש לחזק כח שלא יוכל למעול אפי' במקצת ההקדש, ונוכל לומר דסברת התוספתא הוא ללמוד מדברי ר"ע דכיון דר"ע מאלים כ"כ כח ההקדש שדעת המקדש שהראשונה שיוציא תהי' הקדש ומעל בה, לכן סברה התוספתא דאפי' לחכמים דפליגי עכ"פ דעת המקדיש לאלם שלא יוכל למעול אפי' במקצת ההקדש.

ועכשיו מבואר דלא קשה ממתני' דסוף מעילה דתנן דלא מעל עד שיוציא את כל הכיס, ואף דפליגי שם בזה ר"ע וחכמים ור"ע סבר כיון שהוציא את הראשונה מעל, אבל א"א לומר דהתוספתא הוא כר"ע, דא"כ מה שייך לומר מועלין בכולן, כיון שתיכף משהוציא הראשונה מעל כדי כל הכיס, אבל לפי"מ שבארנו מיושב כיון דנחתינן כאן רק מדין חילול שדעתו שאם יבוא הוא או אחר להוציא כיס או לאכול שור יתחלל הכיס או השור שהקדיש בכל הכיסין והשוורים, לכן בפרוטה א"א שתתחלל הפרוטה על חלקים מכל הפרוטות שיש בכיס, או אפי' בכל האיסרין, כיון דעכ"פ צריך לתפוס חלול בכל א' על פחות משו"פ וכדאמר הגמ' בב"מ דף נ"ג ע"א, ולכן בפרוטה ע"כ נשאר רק הפרוטה שהקדישה קדושה, ולא מעל עד שיוציא כל הכיס.

הלכה ח

המועל בפחות משוה פרוטה בין בזדון בין בשגגה משלם את הקרן ואינו חייב חומש ולא קרבן, ויראה לי שאינו לוקה על פחות משוה פרוטה אם היה מזיד.

ויראה לי שאינו לוקה, בפ"א הל' ג' בד"ה והנה, הבאתי מה שכתבתי בפי"א מהל' מעה"ק במה דלמד הרמב"ם לאו מלא תוכל לאכול במעילה על הנאה ע"פ ד' הרמב"ם בסה"מ דהיכי דאיכא עונש מפורש ילפינן אזהרה אפי' מק"ו או משאר למודים, ולכן גבי מעילה דכתיב ואת אשר חטא מן הקדש ישלם, ילפינן אזהרה מלא תוכל לאכול על הנאה, ולפי"ז צריך באור כיון דמה דצריך לשלם בפחות משו"פ הוא מהך קרא דואת אשר חטא מן הקדש ישלם לרבות פחות משו"פ להשבון, למה כתב הרמב"ם דאינו לוקה על פחות משו"פ.

ונראה דהך דרשא דילפינן על פחות משו"פ להשבון הא אינו אלא מרבויא וכפירש"י בב"מ דף נ"ה ע"ב שכתב ואת דריש, דכל אתין וגמין רבויין, ולכן לא ילפינן מעונש זה לחייב מלקות על מעילה במזיד כיון דעיקר חיוב על הנאה שהוא הנאת ממון אינה אלא בשו"פ, דאף דשאר איסורי הנאה דילפינן מלא תאכל לא תאכלו אינו מבורר אם יש בו

שיעור שוה פרוטה, והגרעק"א בתשובה סי' ק"צ כתב דשיעורו בפרוטה ויש לדון בדבריו והארכתי בזה בד' הרמב"ם פ"א מהל' חמץ ומצה הל' ב' והל' ז', אבל עכ"פ באיסורי הנאה של ממון ודאי דשיעורו בפרוטה, ובאיסור הנאה של מעילה כיון דהעונש הוא במה דכתיב ישלם בודאי האיסור הוא הנאת ממון ושיעורו בפרוטה, ולכן אף דנתרבה לדין תשלומין על פחות משו"פ אבל על הלאו לחייב מלקות כיון דעיקר שיעור הנאה הוא בפרוטה לא נוכל ללמוד ממה דנתרבה לעונש על פחות משו"פ דדוקא היכא דאיכא עונש מפורש אז ילפינן אזהרה אפי' משאר למודים כמו שכתב בסה"מ, אבל לא כמו כאן שהעונש בא רק מרבויא.

הלכה י

הפקידן אצל שולחני או חנוני ולא היו חתומין ולא קשורין קשר משונה הואיל ויש לו רשות להשתמש אם הוציא שניהם פטורין, בעל הפקדון פטור שהרי לא אמר לו השתמש בהן וחנוני פטור מפני שאינן קשורין קשר משונה ולא חתומין וכאילו השתמש ברשות.

הכ"מ הביא דברי הר"י קורקוס מה שהקשה דבב"מ דף מ"ג תניא דבמעות מותרין אם הוציא מעל הגזבר, ותי' דהברייתא דנתנה לבלן דדוקא בלן, אבל לספר לא מעל עד דמשיך וכן הברייתא דנתנה לספר לא מעל פליגי על אותה ברייתא דמפקיד אצל שולחני, וסברי שאין מעילה אא"כ אמר לו בפי' להוציא, אבל ממה שהרשהו להשתמש אינו חייב מעילה, והנה לכאורה כוונת הר"י קורקוס דבהך סברא פליגי אם כשנתן לו רשות להוציא הוי שלוחו, וכן למדתי בדבריו במה שכתבתי בפ"ד מהל' מלוה הל' ט"ז בד"ה והנה הר"י קורקוס, והקשיתי על דבריו דהא שיטת הרמב"ם דאם נתן מעות על קנין מטלטלין אף שעוד לא משך קנה המוכר המעות, ומה דלא מעל הוא משום שעוד לא נהנה, וא"כ מה שייך כאן לומר גבי נתנה לספר שיהי' גדר שליחות כשיוציא, הא כשיוציא יוציא אז מעות שלו וגדר שליחות לא שייך אלא גבי מפקיד דעכ"פ עוד לא קנה המפקיד את המעות.

עכשיו ראיתי שאין כוונת הר"י קורקוס לזה, וכונתו הוא דכשהפקיד אצל שלחני, אם נאמר דבזה שהרשה להשולחני להוציא, אז כשיוציאו מקבל השולחני באותה שעה המעות בהלואה, ולזה מהני רשות הגזבר, ולכן הוי הגזבר באותה שעה כמוציא מרשות הקדש, ועל זה כתב הר"י קורקוס דאי אפשר לומר דמשום זה מעל הגזבר דזהו ק"ו מנתנה לספר דלהדיא נתן לו המעות ונעשו של הספר, מ"מ כיון לא קנה הגזבר שום דבר ולא נהנה לא מעל, כ"ש כשהפקיד אצל שולחני דודאי לא נהנה הגזבר ודאי לא

מעל, וזה כתב הר"י קורקוס דמשום מה אפשר לחייבו במעילה גבי מפקיד דנאמר דהוי כמו שלוחו להוציא, בזה כתב דכיון שחידוש הוא שחידשה התורה במעילה, אין לך בו אלא חידושו ולא הוי שליח אא"כ אמר לו בפי', ובפי"ג מהל' גזו"א הל' י"ז בארתי דמה דאיתא בב"מ דף מ"ג דלרב הונא דסבר דהשולחני נתחייב באונסין מעל הגזבר אפי' קודם שהוציא, הוא כמו שכתבו התוס' דמה דאמר הגמ' והו"ל שואל עלייהו, הכונה דהוי לוה, ובארתי דעת הרמב"ם דסובר דבמעות אבדה נעשה רק שואל ולא לוה, דבדף מ"ג פריך ר"נ לר"ה לשיטתו דסובר דלא בקע ביה לא קנאו, ע"ש.

והנה עכשיו ראיתי דברי הרמב"ם בפיהמ"ש בסוף מעילה על הך משנה דנתן לשולחני שכתב וז"ל היוצא מזה כשנותנין מעות הקדש לשולחני ולא הודיעו שהן הקדש ונשתמש בהן לפי שאינם צרורים שהוא פטור מן המעילה, וכאילו אמר לו המפקיד אצלו השתמש בהן ושליחותו עשה ולפיכך לא מעל, וכן המפקיד לא מעל לפי שלא צוה אותו בשום דבר עכ"ל, ומבואר דלענין זה שהחנוני פטור ממעילה דיינינן בזה גדר שליחות כאילו אמר לו הגזבר השתמש ושליחותו עשה, ואם היתה דעת הר"י קורקוס שמטעם זה מחייבת הברייתא בב"מ להגזבר במעילה משום דהחנוני הוי כשלוחו ודאי קשה מה שהקשיתי על דבריו דגבי נתנה לספר שהספר קנה המעות כמש"כ לא שייך שכשהספר יוציא המעות יהי' שלוחו של הגזבר להוציא, ובאמת הר"י קורקוס לא הזכיר ד' הרמב"ם בפיהמ"ש וע"כ שלא ראה אותם, ולכן אפשר לפרש כמו שכתבתי בכונתו.

ובעיקר דברי הרמב"ם בפיהמ"ש דמה דהחנוני לא מעל כשיוציא הוא משום דהוי כאלו אמר לו המפקיד השתמש בהן ושליחותו עשה, לא משמע כן בדברי הרמב"ם כאן בהלכה שכתב והחנוני פטור מפני שאינן קשורין וכאילו השתמש ברשות, הרי שכתב רק וכאילו השתמש ברשות, ולא כתב שהשתמש בשליחותו, ובאמת ד' הרמב"ם בפירושו אינם מובנים דמאיזה טעם נאמר דלגבי החנוני הוי המפקיד כאילו אמר השתמש בהמעות ושליחותו עשה, ולגבי המפקיד נאמר דלא הוי שליחות ולא מעל, הא חד דינא הוא בדין שליחות במעילה דהמשלח חייב והשליח פטור, ולדברי הרמב"ם כאן דלא הוי מצד המפקיד אלא ברשות שנתן לו רשות להוציא, וכבר כתבתי דצריך לומר דבשעה שיוציא החנוני המעות הוי באותה שעה כלוה אותם ברשות המפקיד, ועל אותה שעה הוי המפקיד כמלוה לו המעות, ומעיקר הדין לדעת התוס' דכשמוציא מרשות הקדש מעל אף שלא נהנה, היה צריך המפקיד למעול, רק דדעת הרמב"ם דכל זמן שלא נהנה לא מעל אף שהוציא מרשות הקדש, ונמצא דהמעות נכנסו באותה שעה ברשות החנוני בהלואה מהמפקיד ונעשו המעות שלו, ולכן כשהוציא אותם לא מעל, וזהו מה שכתב

הר"י קורקוס דמהברייתא דנתן לספר דלא מעל שמעינן כן וכנ"ל.

והנה משיטת הרמב"ם מבואר דאם הוציא מעות הקדש אף שהמוציא לא מעל בשביל שלא נהנה מ"מ המעות נתחללו והמקבל המעות כשיוציא אותם לא מעל, כמו שכאן המפקיד לא מעל ומ"מ החנוני כשיוציא אותם לא מעל, וצריך באור מנ"ל הך דינא דבפשוטו אנו אומרים דהיכי שהמוציא מועל ומשלם קרן וחומש יצאו בזה המעות לחולין וכן כתב הר"ן בנדרים דף ל"ה לגבי קונמות שכתב וז"ל ומסתפקא לי מאן דמעל בקונמות אי מישתרי ההוא קונם לבתר דמעיל כהקדש שיוצא לחולין ע"י מעילה עכ"ל, ובפ"ו הל' ד' כתב הרמב"ם דבקדשי הגוף כשנתנם לחבירו וחבירו לחבירו כולם מעלו משום דאין יוצאין לחולין, וצ"ל דבקדשי בדה"ב אפי' באופן דלא מעל מ"מ יצאו לחולין, אבל צריך באור מנ"ל לומר כן.

והנה התוס' בע"ז דף ס"ג לגבי קנין מעות במקום דצריך משיכה מחלקים מדין אתנן לדין מעילה, דגבי אתנן כיון שהפקיעו חכמים הקנין לא הוי אתנן, אבל לגבי מעילה מי יפקיע המעילה, ולדעת התוס' דגם קנין המעות נפקע מדרבנן (עיין במהר"ם שם) צריך באור החלוק מאתנן למעילה. וכתבתי בזה בפ"ג מהל' מכירה הל' א' דבדין מעילה דמוציא מעות הקדש מעל והמעות יוצאים לחולין, לכאורה נפרש דבזה שראובן נותן מעות הקדש לשמעון וקנה שמעון המעות לכן מעל ראובן, אך זה קשה דאיך יכול שמעון מעיקרא לקנות המעות, וע"כ דהוא להיפוך דכשראובן נוטל מעות הקדש להקנותם לשמעון מעל ראובן ובזה יצאו המעות לחולין, ולכן קנה שמעון המעות, ובזה בארתי ד' התוס' דגבי אתנן כיון שחכמים הפקיעו הקנין לא נעשה אתנן, אבל גבי מעילה כיון דכשרוצה להקנות מעות הקדש, ע"כ מעל קודם ההקנאה, וכיון דעכ"פ בא להקנות המעות אף שחכמים הפקיעו הקנין אבל המעילה לא הפקיעו.

אכן זה כתבתי שם בדעת התוס', אבל הרמב"ם אינו סובר לחלק בין דין אתנן לדין מעילה כמו שבארתי שם, ולדעת הרמב"ם כאן נצטרך לומר כמו שכתבתי שם בתחילה דתחלת המעילה הוא בשביל שמוציא מעות הקדש לחולין אם נהנה בזה, וא"כ באמת קשה איך הוא באמת מוציא המעות לחולין שזה תהי' הסבה להמעילה, וע"כ דעיקר החדוש במעילה הוא שאפשר להוציא מעות הקדש לחולין כשנטלם והוציאם ומשום זה מעל, ויסוד הדברים הוא מה דאמרינן במעילה דף י"ח ע"א אין מעילה אלא שינוי, ולמד מסוטה ומעכו"ם, וכתבו שם התוס' דילפינן תרי גווני חיוב מעילה, דמסוטה ילפינן מעילה ע"י הנאה, ומעכו"ם ילפינן מעילה ע"י שינוי רשות אף בלא הנאה, ושיטת הרמב"ם הא כבר בארנו דבלא הנאה ליכא חיוב מעילה, וכדמוכח מדבריו בפ"ו הל' ט'

גבי נתן לבלן שכתב שהרי נהנה בהיותו רוחץ בכל עת שירצה, אלא דמ"מ צריך לומר דדין הוצאה מרשות הקדש יש בו דין מיוחד של מעילה, וזה ילפינן מעכו"ם דמסוטה לא היינו יודעין אלא מעילה של הנאה מעיקר ההקדש כמו אכילה ושתייה של הקדש, אבל בנתן לחבירו אף שנהנה ע"י הנתינה, אבל אין ההנאה באה מעיקר החפץ של ההקדש, וזה ילפינן מעכו"ם דהוצאות דבר של הקדש לחול מחייבת מעילה, וכמש"כ הרמב"ם בפ"ו הל' ג' המועל בקדשי בדק הבית כיון שמעל בשגגה נתחלל הקדש וזה שנהנה אחריו פטור וכו' בד"א כשמעל בקדש והוציאו בתורת חולין והקנהו לאחר עכ"ל, נמצא דזהו דין מיוחד של מעילה דאף דסובר דאין חיוב מעילה בלא הנאה וזה ילפינן מסוטה אבל מ"מ גם זה ילפינן דיש גדר של מעילה שנגרם ע"י הוצאה מרשות הקדש, ומזה גופא ידעינן שיצא מרשות הקדש ונתחלל, אלא דכ"ז הוא במעל בשוגג וכמש"כ הרמב"ם בהל' ז' שהבאנו וז"ל, מעל בזדון הואיל ואינו חייב בקרבן מעילה לא נתחלל הקדש אלא הרי הוא בהווייתו, ואם בא אחר ונהנה בו בשגגה מעל, עכ"ל, ומשום דגם דין זה ידעינן מדין מעילה של הוצאה מרשות הקדש דבאמת יצא מרשות הקדש, וזהו הסבה לחיוב קרבן מעילה דאינו אלא במעל בשוגג כעיקר דין מעילה, אבל זה דוקא בקדשי בדה"ב, אבל בקדוה"ג לא יצא לחולין כשנתנם לחבירו, כמש"כ הרמב"ם בפ"ו הל' ה', ולכן גם חבירו כשנתנם לחבירו מעל ומבואר דכיון דילפינן מדין מעילה דלא החיוב מעילה הוא הסבה שיצא לחולין אלא דמעיקר דינא כשמוציא מרשות הקדש בשוגג בקדשי בדה"ב יצא לחולין, ומשום זה מעל כשנהנה מההוצאה, ולכן גם אם לא נהנה דלא מעל אבל המעות יצאו לחולין.

פרק ח

הלכה א

הפועלים שהם עושים בהקדש אף על פי שפסקו עמהן מזונות לא יאכלו מגרוגרות של הקדש ואם אכלו מעלו, אלא ההקדש נותן להם דמי מזונות. הדש כרשיני הקדש הרי זה חוסם את הפרה שנאמר לא תחסום שור בדישו דיש הראוי לו.

הפועלים שהן עושין בהקדש, הוא משנה במעילה דף י"ג ופירש"י ואע"ג דכתיב כי תבוא בכרם רעך וכו' בשל הקדש לא יאכלו דכרם רעך אמר רחמנא ולא של הקדש, ובגמ' שם הפועלים לא יאכלו וכו' מאי טעמא אמר ראב"א דאמר קרא לא תחסום שור בדישו דישו שלך ולא דישו של הקדש, ופירש"י בד"ה הפועלין כו' מאי טעמא, לא תאכל מכרשיני הקדש, גבי פועלין דלא יאכלו מגרוגרות של הקדש לא צריך למיבעי דהא

מיעט קרא בפירוש רעך ולא הקדש, אבל פרה דלא כתיב בה הכי קבעי, עכ"ל, והתוס' בד"ה מ"ט חלקו על רש"י וכתבו אפועלים דלא יאכלו קאי דישו שלך ולא של הקדש, ואיתקש פועל לשור כדאמר בב"מ דף פ"ט איתקש חוסם לנחסם ונחסם לחוסם עכ"ל, ובב"מ דף פ"ז דריש הגמ' מעיקרא רעך ולא של עכו"ם, ופירש"י כרם רעך ואל כליך לא תתן, אבל כרם עכו"ם תתן, ופריך הניחא למ"ד גזל עכו"ם אסור היינו דאיצטריך קרא למישרי פועל, אלא למ"ד גזל עכו"ם מותר השתא גזילה מותר פועל מיבעי, מוקים לה בכרם רעך ולא של הקדש, והתוס' הקשו דלמה לי קרא בכרם רעך ולא של הקדש תיפוק ליה מבדישו, והביאו הגמ' דמעילה דיליף מבדישו בין אפועלים בין אפרה, וה"נ לענין גמר מלאכה דמעשר ילפינן מדיש ונשארו בקושיא, ומה דפשיטא להתוס' לפרש הגמ' דמעילה דלא כפירש"י שם, יש לומר דבב"מ הא דריש מקרא דרעך ולא של הקדש, רק למ"ד גזל עכו"ם מותר, אבל למ"ד גזל עכו"ם אסור הא דריש רעך ולא של עכו"ם, והתוס' בפסחים דף ה' ע"ב מביאים מקומות סותרים אם ממעטינן עכו"ם והקדש מחד קרא, אבל זהו אם ממעטינן עכו"ם והקדש בחד גוונא דמשניהם אסור לפועל לאכול, אבל לפירש"י דבעכו"ם הוא להתיר ליתן לכליו ובשל הקדש לאסור באכילה, ולכן לא מסתבר ללמוד מחד קרא, ולכן למ"ד גזל עכו"ם אסור ע"כ דילפינן גם על פועלים מדישו.

והנה הרמב"ם בפי"ב מהל' שכירות כתב דאסור לפועל לאכול בשל הקדש ולמד זה מקרא דרעך ולא של הקדש, וקשה דבגמ' אמרו כן למ"ד גזל עכו"ם מותר, אבל הרמב"ם הא פוסק דגזל עכו"ם אסור, א"כ מנ"ל לדרוש ולא של הקדש, אלא דהריטב"א בש"מ כתב דגם למ"ד גזל עכו"ם אסור תרווייהו שמעינן מינה, וכבר כתבתי דלפירש"י דבשל עכו"ם להתיר, ובשל הקדש לאסור אין ללמוד מחד קרא, וטעמא דרש"י הוא משום דבסנהדרין דף נ"ז מפורש דפועל בכרם מותר לישראל בשל כותי וכותי בשל ישראל, ונראה דהריטב"א שכתב דלמ"ד גזל עכו"ם אסור תרתי שמעת מינה הוא לשיטתו דמפרש שם דלא כפירש"י, וכתב בהא דאמר הניחא למ"ד גזל עכו"ם אסור, פי' איכא למימר דהכא נמי לא יאכל דאחשביה רחמנא כגזל, כיון דאיהו לאו בר מצוה, עכ"ל, ואף דלגירסתנו פי' רש"י מוכרח ממה דאמר למ"ד גזל עכו"ם אסור היינו דאצטריך קרא למשרי פועל, וכן אח"כ בהא דאמר אלא למ"ד גזל עכו"ם מותר השתא גזלה מותר פועל מיבעי, דמפורש כפירש"י דהמיעוט הוא להתיר מה שאסור בישראל, והיינו ליתן לכליו, אבל בדקדוקי סופרים מבואר שיש כת"י שנשמט שם כל זה, וכן בילקוט ליתא, ואיתא שם רק מאי איכא למימר, והיינו דאי אפשר לאסור, ואף דבסנהדרין שהבאנו מפורש דמותר לפועל לאכול בכרם גם בשל עכו"ם וגם לעכו"ם מותר סובר הריטב"א דהוא

מחלוקת הסוגיות והסוגיא דב"מ לא סברה כן, ומבואר דמה שכתב הריטב"א דלמ"ד גזל עכו"ם אסור תרתי שמעת מינה הוא לשיטתו, דבין בעכו"ם בין בהקדש הוא לאסור.

ועכשיו מבואר דעת הרמב"ם דמפרש הגמ' דב"מ כפשוטו וכפי' הריטב"א דלמ"ד גזל עכו"ם אסור לא יאכל פועל בשל עכו"ם, והוא דלא כהסוגיא דסנהדרין, ולהלכה סובר כהסוגיא דסנהדרין, וכן פסק בפ"ט מהל' מלכים הל' ט' שכתב אפי' פועל שאכל שלא בשעת מלאכה על הכל הוא חייב והרי הוא בכלל גזלן, ומוכח דבשעת מלאכה לא הוי גזלן, וא"כ לא נוכל למעט מכרם רעך ולא של עכו"ם, וע"כ דממעטינן ולא של הקדש.

והנה אדמו"ר גאון ישראל בספרו חדושי רבנו חיים הלוי הביא בהלכה זו דברי הרמב"ם פי"ב מהל' שכירות שכתב אין הפועלים אוכלין בשל הקדש שנאמר בכרם רעך, והביא קושיית התוס' דלמה לי בכרם רעך דנילף מבדישו, דהא מקשינן חוסם לנחסם, וביאר שם בדבריו העמוקים דגבי פועל הוא זכות לאכול, ואיסור מעילה הוא גדר גזל בשל הקדש, וכמש"כ התוס' דלכן צריך מיעוט דס"ד דשרי כמו איסור גזל, אבל איסור לא תחסום אינו משום גדר זכות דהא גם בבהמתו שלו עובר בלא תחסום, ולכן גבי פועל לא ילפינן מדישו דהו"א דלא נתמעט מדישו הראוי לו כיון דיש לו זכות, ולזה צריך למעט מכרם רעך, והרחיב שם בעומק גדול כדרכו, אבל ראיתי שצריך להוסיף על דבריו, דבאמת מה שהביא כאן בהלכה שלפנינו דברי הרמב"ם בהל' שכירות שלמד למעט אכילת פועל בשל הקדש מכרם רעך אינו מדוייק, דאף דרש"י בפירושו במעילה על הך מתני' דהפועלים לא יאכלו מגרוגרות הקדש כתב הך ילפותא דכרם רעך כמו שהבאתי למעלה, אבל הרמב"ם כאן מוכח דאינו מפרש כן, דאם הי' דעתו לפרש מתני' בעיקר דין אכילת פועל, א"כ מה כתב אע"פ שפסקו עמהן מזונות, וכן בפיהמ"ש במעילה על מתני' דהפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש כתב אפי' התנו הפועלים על ההקדש במזונותיהם, והוא תימה דלמה הוצרך הרמב"ם לפרש בין בפירושו בין בהלכה אם פסק להם ההקדש מזונות, דהא אכילת פועל במה שהוא עושה לא תלוי בפסקו להם מזונות, וכמו דאח"כ גבי פרה מביא בין בפירושו בין בהלכה קרא דלא תחסום ולמד מבדישו הראוי לו, ומוכח דסובר הרמב"ם דבפרה מכרשיני הקדש מבואר שהיא דשה כרשינים, אבל בפועלים דתנן סתמא הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש הו"ל למתני' לפרש שעושים בגרוגרות, לכן מפרש דהפועלים לא מיירי שעושים במלאכת גרוגרות, ובאמת בגרוגרות יש חלוקים דהבודל בגרוגרות אין פועל אוכל, כדתניא בב"מ דף פ"ט, ולכן מפרש דזה לא קאי על אכילת פועל במלאכתו אלא אשמעינן דאפי' אם פסק להם ההקדש מזונות לא יאכלו בשל הקדש, והך דינא דאין פועל אוכל בשל הקדש פסק זה

בהל' שכירות.

אלא דלכאורה יש מזה סתירה ליסודו של אדמו"ר שכתב דמשום זה צריך גבי פועלים דרשא דבכרם רעך ולא של הקדש משום דמקרא דדישו הראוי לו כיון דפועל שהוא אוכל במה שהוא עושה יש לו זכות בזה, ולא דמי לבהמה שאינה אוכלת מדין זכות דהא אוכלת גם בשל הבעלים, ולכן הי' אפשר לומר כמש"כ התוס' דהו"א דכמו שהותר לו לאכול של הבעלים כן הותר לו לאכול של הקדש ואינו מועל כיון דיש לו זכות בזה, אבל לפי ההלכה דכאן דאפי' קצבו להם הקדש מזונותיהם לא יאכלו, ומוכח דמה דיש להם זכות על ההקדש אינו אלא שיתן להם ההקדש דמי מזונות אבל לא שיאכלו משל הקדש, וא"כ למה לא נוכל למעט גם פועל מדישו הראוי לו, אך באמת לא דמי כלל דגבי פסקו עמהן מזונות הא אין להפועלים זכות לאכול מפירות של הקדש ואפי' אם הגזבר יפסוק עמהן כשישכור אותם שיאכלו גרוגרות הקדש במזונותיהם אינו מועיל, דהא אין הקדש מתחלל על המלאכה כמבואר בהל' ג', אבל בפועל בכרם כיון שהוא דין התורה וזכות הפועל לאכול משל בעלים, וכיון שכתבו התוס' דהוי ס"ד דכמו דמותר גזל כן מותר מעילה, שפיר הו"א דלא נתמעט פועל מבדישו הראוי לו, כיון דיש לו זכות לאכול עיקר הפירות של הקדש במה שהוא עושה מדין וזכות פועל, ולא דמי לקצבו לו מזונות דאין לו זכות בעיקר הפירות, אלא דהרמב"ם לא מיירי בדין פועל שעושה ממלאכתו כמו פועל בכרם, אלא בהל' שכירות כנ"ל, ורק אח"כ על פרה בדישה מביא קרא דבדישו.

הלכה ג

אין מחללין את ההקדש על המלאכה אלא על המעות כיצד אומן שעשה מלאכה בהקדש במנה אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו עד שמחללין אותן על המעות, ואחר שיעשו חולין נותנין אותן לאומן בשכרו אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו הבהמה מתרומת הלשכה.

אין מחללין את ההקדש על המלאכה אלא על המעות, בס' תקנת עזרא האריך לבאר דיש כאן מחלוקת, ושיטת הרמב"ם דרק חפץ של הקדש אינו מתחלל על המלאכה אבל מעות תרומת הלשכה מתחללין, ודברי הרמב"ם הוא מהתוספתא כמו שהביא הכ"מ, אבל הירושלמי בשקלים פ' ד' הל' ג' סובר דדוקא על מעות חולין מחללין, וכן כתב הריטב"א בשבועות דף י' ע"ב והביא עוד ד' רש"י ותוס' ור"ח בשבועות, והנה מה שלמד בדעת הרמב"ם דזהו משום דמעות תרומת הלשכה מתחללין על המלאכה, מדברי הרמב"ם בפירושו שם בשקלים פ"ד לא משמע דהוא מדין חלול על המלאכה, שכתב בפירושו למשנה ו' וז"ל ואמרם מתרומת הלשכה היו מפרישין ממנה שכר האומנין,

ומיד יחזור אותו השכר חולין בלא ספק, ואח"כ מחללין המותר שנשאר מן הקטרת על שכר האומנין שחזר חולין ויחזור אותו השכר קדש ומחזירין אותן לתרומת הלשכה, והמותר שנשאר מן הקטרת חולין ותנתן להם בשכרן, וחוזרין ולוקחין אותו מהם בסוף השנה מתרומה חדשה ומסתפקים ממנה בשנה הבאה עכ"ל, ומה שכתב בתחלת דבריו מתרומת הלשכה היו מפרישין ממנה שכר האומנין ודאי אין כונתו שמחללין מעות תרוה"ל על שכר האומנין דא"כ הי' צריך לזכות להאומנין בהמעות, וכמו שפירש"י בשבועות דף י' בד"ה ומחללין מזכין המעות ע"י אחד מן הגזברין, וכתבו שם התוס' דלשון מפרישין לא משמע אלא הפרשה בעלמא, וקאמר נמי נותנין אותה לאומנין בשכרן משמע שעדיין לא זכו בשכרן, והתוס' כתבו דבהפרשה בעלמא נעשו חולין משום דלב ב"ד מתנה עליהן.

אבל הרמב"ם שכתב דתכף משמפרישין שכר האומנין יחזור אותו השכר חולין בלא ספק, מוכח דאינו משום לב ב"ד מתנה, וזה אין לומר דכונתו כפירש"י דמזכין להאומנין השכר דזה א"א דהא כתב בפי' אח"כ כשנתחלל מותר הקטרת ונעשה חולין תנתן להם בשכרן, ואף דכן הוא במשנה ונותנין אותה לאומנין בשכרן, כבר הקשו התוס' מזה על פירש"י, ולכן אף דלרש"י צריך לדחוק דבסוף כשנותנין הקטרת לאומנין חזרה זה להם בשכרן, אבל זה שייך לפרש כן במתני' שבא בקצרה אבל הרמב"ם שהאריך בפירושו הי' לו לכתוב שתנתן להם הקטרת שנתחללה על שכרן, ולכן ע"כ כונת הרמב"ם דבהפרשה לבד נעשו המעות חולין, ולא משום לב ב"ד מתנה, אלא דמעיקר הדין בא מתרוה"ל גם על שכר אומני הקטורת, כמו שכתב בפ"ד מהל' שקלים הל' א' תרומת הלשכה מה עושין בה לוקחין ממנה תמידין של כל יום וכו' והקטרת ושכר עשייתה, וכתב שם הכ"מ וז"ל, תרומת הלשכה מה יעשה בה, רפ"ד דשקלים התרומה וכו', ומש"כ והקטרת ושכר עשייתה, שם עכ"ל, והנה במשנה א' לא הוזכר שכר עשיית הקטרת, ובודאי כונת הכ"מ על מה דתנן במשנה ה' מותר הקטרת מה היו עושין בה מפרישין שכר האומנין, ומבואר דמפרש הרמב"ם דשכר האומנין היינו אומני הקטרת, ולא כמו שפירש"י במעילה דף י"ד דזהו אומני הבנין,

אלא דאכתי צריך לבאר דעכ"פ איך נעשו המעות של תרוה"ל חולין כשמפרישין מהם שכר האומנין של עושי הקטרת, דאף דעיקר דינה של תרוה"ל כן, אבל הא עכ"פ צריך חלול כיון דתרוה"ל קדש, עוד מצינו בכתובות דף ק"ו דמגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרוה"ל לבד מה דחשיב שם מבקרי מומין ומלמדין הלכות שחיטה שהם שייכים לעבודת הקרבנות, והתוס' שם כתבו דעל דברים הרגילים יש לומר דע"מ כן

הקדישו ישראל את השקלים, אבל קשה דא"כ כל זמן שתרומת הלשכה היא בכללותה ולא נתברר על איזה דבר הם מיוחדים אין השקלים קדש, וא"כ איך מועלין בהם, ובפ"ו הל' י"ג מבואר דמועלין בשקלים אם כבר נתרמה התרומה, ובזה העיר א' מגדולי הישיבה, ונראה דזה ודאי דמתחלה הוקבעו השקלים למה שיתברר אח"כ והוא גדר ברירה דלהבא, ולכן אם הפרישו מתרומת הלשכה השקלים על שכר האומנין נתברר שאינם מיוחדים לעבודת הקרבנות ואינם קודש, אבל כל זמן שלא נתבררו השקלים יש בזה באמת גדר ספק של תערובות שצריך להתברר, ולכן אם לקח מי שהוא השקלים ונהנה בהם קבעו חכמים כדי שיצא מספק מעילה ששקלים אלו יהיו מיוחדים לקרבנות כדי שימעול מי שנהנה וישלם ויהיו המעות קדש שיקנו מהם הקרבנות.

הלכה ח

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול, בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד נתקדשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה ואפי' היה שוגג צריך כפרה, קל וחומר למצוה שחקק לנו הקב"ה שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול, הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והוא שיעשה החוקים. והשמירה שיזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים, והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם, והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח. וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החוקים, וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה, שנאמר טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר שם בענין כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני, וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על החוקים, שנאמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם

וחי בהם.

ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה, העתקתי בסיום ספרי זה ההלכה האחרונה בהרמב"ם בסוף הלכות מעילה שהוא גם סוף ספר עבודה, ואף שהדברים ברורים העתקתי אותם לסיים בסיומא בקצת הסבר לדברי הרמב"ם, דלכאורה צריך ביאור שקבע הלכה זו שהיא מיסודות התורה לסוף הלכות מעילה, וכתב על זה שדבר שלא ימצא לו טעם אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ד' פן יפרוץ בו וע"ז המשיל למעילה ומה אם עצים ואבנים וכו', ק"ו למצוה שחקק לנו הקב"ה שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע טעמן, והנה ידוע דעת הרמב"ם דבמעילה אינו חייב אלא בהנאה, וגם באיסור מעילה כתב בריש הל' מעילה אסור להדיוט ליהנות מקדשי השם, ואפי' הוציא מרשות הקדש דלשיטת התוס' מועלין לשיטת הרמב"ם אין מועלין אלא אם נהנה מזה, וא"כ כאן שכתב שאל יהי' קל בעיניו ולא יהרוס וכו' והמשיל למעילה וכתב ע"ז ק"ו למצוה שלא יבעט בהן והרי בזה אין גדר מעילה אלא מזיק ומשחית.

ונראה דבאור דבריו הוא להודיענו שאם אחד לא ידע טעם של מצוה ויחפוץ למצוא בעצמו טעם שיצא מזה הרוס, לומר שעל אופן זה לא צותה התורה, או עוד יותר שבזמן כזה לא צותה התורה, ובאופן זה יוכל להרוס כל דיני התורה, וזהו שכתב ולא יהרוס לעלות אל ד' פן יפרוץ בו, והודיענו בזה שהיסוד של רצון ביקוש טעם למצוה ולהוציא מזה קולות, זהו בשביל רצון להפטר מהעול והחיובים שנתחייב ע"פ התורה, וחופש הוא רצון והנאה ככל ההנאות שאילולי רצונו להפטר מהחיובים לא הי' אומר כן והי' מקבל דיני התורה בפשטותם ובכללותם, ולא לפרוט ע"פ טעמו שימצא שבאופן זה או בזמן כזה בטל החיוב.

ושמעתי בשם גאון אחד שאמר לו אחד מהחפשים יש לי קושיות, אמר לו הגאון אם הי' לך קושיות הי' אפשר ליישב לך קושיותיך, החסרון הוא שהם אצלך לא קושיות אלא תירוצים, אינך רוצה לשמור דיני התורה ואתה רוצה לתרץ עצמך למה אין אתה שומר, ולכן אתה ממציא לך קושיות והם אצלך תירוצים, וכשאומר לך תירוצים לא יתקבל אצלך כי אתה רוצה בהקושיות, ואמר הגאון שזהו מה ששנו חכמים בהגדה של פסח, בדבור רשע מה הוא אומר, שאומר בעל ההגדה ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, לומר דלכאורה מקודם הוא כופר וא"כ מוציא עצמו מן הכלל, אבל באמת אינו כן דסבת מה שכופר הוא בשביל שרוצה להוציא עצמו מן הכלל ולהפטר מדיני התורה, וזהו הסבה שכופר בעיקר.

וזהו מה שכתב הרמב"ם אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן ויצרו

של אדם נוקפו בהן, והיינו לומר דלא עיקר חיפוש טעם שלו הוא ע"פ השכל והסברא, אלא יצרו של אדם נוקפו דהסבה הוא היצר, וכבר פירשו חז"ל במדרש קהלת ז' ומביאם רש"י בפירושו בפסוק לבד ראה זה מצאתי אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים, שהקב"ה ברא את האדם ישר, והמה, משנזדוגה לו חוה בקשו חשבונות רבים מזימות ומחשבות של חטא, ותחלת סבת החטא של חוה הרי מבואר בכתוב ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי "תאוה" הוא לעינים, ומזה למדונו רבותינו שהחשבונות שמחשב האדם למצוא קולות להקל מעליו חיובי התורה, הוא לא על פי השכל והסברא, אלא על פי הרצון לחשוב מזימות חטא.

ומבואר מה שדימה הרמב"ם כל זה לדין מעילה, משום דמה שמחפש דרכים להיות בחופש ולצאת מחיובי התורה זהו הוצאה מרשות הקדש ושגם הוא נהנה מזה למלאות רצונו, וכבר בארתי בפ"ז הל' י' ד"ה אכן, דאף דסובר הרמב"ם דאין מעילה אלא בהנאה מ"מ זהו החדוש במוציא מרשות הקדש דא"צ שיהי' ההנאה מעצם החפץ, אלא גם אם ההנאה הוא מההוצאה מרשות הקדש לרשות אחרים מעל בזה, וכן הוא כשהוציא את עצמו מרשות הקב"ה להפטר מאיזה דינים מדיני התורה, וד' יחזק לבנו בתורתו ויהי' לבבנו שלם בעבודתו.